

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava

Inga Haabma

**„LAPSEGA TEGELEMINE EI TEE MIND VÄHEM MEHELIKUKS“ -
ISADE TÕLGENDUSED OMA ROLLIST LASTE KASVATAMISEL**

Magistritöö

Juhendaja: Merle Linno, MSW

Tartu 2020

Kinnitan, et olen magistritöö koostanud iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Kuupäev 25.05.2020

Inga Haabma

ABSTRACT

“Taking care of a child does not make me less of a man” – father’s interpretation of their role in raising children

Several studies carried out in Estonia have shown that, according to the general attitude, mothers and fathers are considered equal in terms of parenthood but, when it comes to actual behaviour, mothers tend to be the ones taking care of children and fathers are responsible for the financial upkeep of the family (Gender Equality Survey, 2016, Development Plan for Children and Families 2012-2020, 2011).

The aim of this work is to understand how fathers in two-parent families interpret parenthood. I would like to give fathers a chance to talk about their views on raising children, thereby gaining an insight to whether and how fathers participate in child-raising. This study also demonstrates the constructions of fatherhood (growing into fatherhood, being a father, patterns of relationships with the child and the other parent, societal attitudes, etc.). In addition to that, interpreting and understanding the viewpoints of fathers, and considering fathers equal to mothers in terms of being a parent are important from the perspective of social work, because the participation of fathers is often an important link in cooperating with families.

The theoretical part provides an overview of social constructivism which constitutes the framework of this paper. It also covers the development of a father’s identity, discourses on fatherhood, and family politics in Estonia. In order to collect data for the study, the author used a qualitative research method, and conducted a total of seven semi-structured interviews with fathers participating in the study.

The results revealed that fathers who participated in the study actively take part in raising their children, supporting their children both physically and emotionally. The results also indicate that fathers would occasionally prefer to do housework and entertain children, and let mothers take care of teaching and raising. Likewise, it may be concluded from the study results that fatherhood as such has changed in the course of time, as fathers know how to take care of their children and want to do it, and wish to offer their children more intimacy, presence and support – they aspire to give their children what they themselves did not receive from their fathers. The society is in constant development, it is constantly changing and so is parenthood. The participation of fathers

in the child-raising process has increased and, consequently, fatherhood has obtained a new meaning – fathers are no longer only responsible for the financial aspects of family life, but they are taking an increasingly active role in raising children.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	7
1. TEOREETILINE LÄHTEKOHT.....	9
1.1 Sotsiaalne konstruksionism.....	9
1.2 Traditsioonilisest perekonnast kaasaegseks perekonnaks.....	10
1.3 Isaks kasvamine ja isaidentiteedi kujunemine	11
1.4 Isaduse diskursused	12
1.4.1 „Isadus kui pidev kohalolu ja osalemine lapse elus“	13
1.4.2 „Isad kui turvatunde pakkujad“.....	14
1.4.3 „Isa kui meelelahutaja ja teisejärguline lapsevanem“.....	14
1.4.4 „Lapsepõlve isafiguurid mõjutavad isaks olemist“.....	15
1.4.5 „Isa kui vägivalda ja ohu allikas“	16
1.5 Mehelikkus ja isaks olemine	16
1.6 Eesti perepoliitika.....	18
1.7 Probleemiseade	21
2. METODOLOOGILINE LÄHTEKOHT.....	23
2.1 Uurimusmeetodi valik ja põhjendus.....	23
2.2 Andmekogumismeetod.....	23
2.2.1 Meeste intervjuerimise eripärad.....	24
2.3 Uurimuses osalejad.....	24
2.4 Uurimuse käik.....	25
2.5 Analüüsimeetod	26
2.6 Uurimuse eetilise aspekt.....	27
2.7 Eneserefleksioon	27
3. ANALÜÜS JA ARUTELU.....	31
3.1 Isade tõlgendused enda rollist lapsevanemana	31
3.1.1 Isaks saamine kui muutus	31
3.1.2 Hea isa konstrueerimine isade intervjuudes.....	33
3.1.3 Halva isa konstrueerimine isade intervjuudes.....	37
3.1.4 Isaks olemine kui üks osa mehelikkusest.....	38
3.1.5 Isade ja emade tööjaotus perekonnas	41

3.1.6	Lapsega seotud suhtlemine väljaspool perekonda - suhtlemine arstide, lasteaia ja kooli.....	44
3.1.7	Isa suhe lapsega.....	46
3.2	Paus tööelus lapse eest hoolitsemiseks	47
3.2.1	Isad haiget last hooldamas	47
3.2.2	Isad lapsehoolduspuhkusel.....	49
3.2.3	Isad, kelle jaoks lapsehoolduspuhkus pole osutunud vajalikuks	52
3.3	Isade kogemused oma isadega.....	55
3.3.1	Isade hinnang oma isadele ja neilt saadud õpetus.....	55
3.3.2	Erinevatesse põlvkondadesse kuuluvate isade erinevused.....	58
3.4	Isade vaade tulevikku.....	59
3.4.1	Isade visioon nende rollist tulevikus	59
3.4.2	Isa ootused laste mälestustele neist endist	61
KOKKUVÕTE		64
KASUTATUD KIRJANDUS.....		67
LISA 1 - INTERVJUUKAVA		73

SISSEJUHATUS

Kui traditsioonilise peremudeli järgi on laste kasvatamine pigem emade kohustus ning isad on pere materiaalse poole kindlustajad, siis võrdõiguslikus ühiskonnas on rahateenimine ja pereülalpidamine, lastega seonduvad kohustused ja ka majapidamistööd aina rohkem meeste ja naiste vahel jaotatud. Eesti riik toetab läbi erinevate kombineeritud toetuste ja teenuste süsteemi laste kasvatamist ja vanemaks olemist (Lapsed ja pered, i.a). Siiski korduvad uuringud Eestis on näidanud, et hoiakuliselt küll usutakse ema ja isa võrdsusesse laste kasvatamisel, kuid käitumuslikult on pigem emad need, kes hoolitsevad laste eest ning isadel lasub pere materiaalse ülalpidamise kohustus (Soolise võrdõiguslikkuse monitooring, 2016, Laste ja pere arengukava 2012-2020, 2011).

Ühiskond on pidevas arengus, seega on pidevas muutuses ja arengus ka lapsevanemad. Isade osalus on laste kasvatamises suurenenud ja seeläbi on isaks olemine saanud ka uue tähenduse, st isad ei vastuta enam üksnes pere materiaalse heaolu tagamise eest, vaid aina aktiivsemalt osalevad nad ka laste kasvatamises. Ka erinevad autorid (Robb, 2003, Crespi ja Ruspini, 2015) oma uurimustes on toonud välja, et aina rohkem on isasid, kes peavad oluliseks enda kohaolu erinevates lapsega soetud tegevustes (suhtlemine, mängimine, olemas olemine, kuulamine), mis ühtlasi ka näitab, et isade osalus laste kasvatamises on suurenenud.

Teema isadest ja nende vaadetest seoses laste kasvatamisega hakkas mind huvitama vähehaaval. Koolis töötades, olen aina rohkem täheldanud isade suurenenud aktiivsust, koostöövalmidust kooliga ja tahet osaleda oma laste arengu toetamisel. Siit võib järeldada, et isad tahavad aina rohkem lastega seonduvate kohustustega tegeleda ja mis omakorda viitab sellele, et vähehaaval jaotub laste kasvatamine emade ja isade vahel aina võrdsemalt. Ühtlasi on minu tutvusringkonnas väga palju tegusaid isasid ning ka see aina rohkem suunas mind antud teemat edasi arendama. Märkasini ka, et meedias käsitletakse emadust ja emaks olemist palju tihedamini, aga isadus ja isaks olemine on jäänud justkui tahaplaanile. Kui mõni isaksolemist puudutav artikkel jäigi silma, siis see tihtipeale puudutas lahutuse teemat, sellest tulenevaid suhete probleeme ja laste hooldusõiguse jagamist. Ajapikku aina kasvas minu huvi teada saada, millised on siis Eesti isade vaated seoses laste kasvatamise ja hooldamisega, milline on isade panus laste kasvatamises, kas nad tunnevad ennast teisejärguliste või samaväärsete lastevanematena võrreldes emadega või nad pigem lükkavadki laste kasvatamise emade kaela.

Oma magistritööga soovin anda Eesti isadele võimaluse rääkida oma vaadetest seoses laste kasvatamisega, mille kaudu saab ka ühtlasi näha, kas ja kuidas isad laste kasvatamises osalevad. Ühtlasi näeb antud uurimuse kaudu isade isaksolemise konstruktsioone (isaks kasvamine, isaks olemine, suhete mustreid lapse ja teise lapsevanemaga ning ka ühiskonna hoiakuid jt). Lisaks on isade vaadete tõlgendamine ja mõistmine, isadesse suhtumine kui võrdsetesse lapsevanematesse võrreldes emadega oluline ka sotsiaaltöö vaatest, sest isade osalemine on oluline lüli ka peredega koostööd tehes.

Minu magistritöö eesmärk on mõista kahe lapsevanemaga perede isade tõlgendusi lapsevanemaks olemisest.

Magistritöö käigus otsin vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- Kuidas uurimuses osalenud isad näevad ennast lapsevanemana tänapäeva perekonnas?
- Mida räägivad uurimuses osalenud isad töö ja isaks olemise ühildamisest?
- Kuidas tunnetavad uurimuses osalenud isad ühiskonna poolset toetust isaksolemisele?
- Millise isana näevad uurimuses osalenud isad ennast 5 aasta pärast?

Minu magistritöö jaguneb kolmeks peatükiks. Esimene peatükk keskendub teoreetilistele käsitlustele ja annan ülevaate sotsiaalsest konstruktsionismist, ühtlasi puudutan isaks kasvamist ja isaduse identiteedi kujunemist, isadusest tulenevaid diskursuseid, mehelikkuse seost isaks olemisele ning Eesti perepoliitikat. Teises peatükis kirjeldan uurimustöö metodoloogiat ja kolmandas peatükis toon välja uurimistulemused koos analüüsi ja aruteluga.

Uurimuse läbiviimiseks kasutasin kvalitatiivset uurimisviisi, mille raames viisin seitsme isaga läbi intervjuud perioodil jaanuar – veebruar 2020.

Täna oma magistritöö juhendajat Merle Linnot, kes toetas, juhendas, suunas mind läbi tagasisidestamise ja inspireerivate nõuannete kogu lõputöö tegemise vältel. Lisaks soovin tänada ka õppeaine „Sotsiaaluuringu planeerimise“ õppejõudu Dagmar Kutsarit ja seal osalenud kaastudengeid, kelle toetavad sõnad ja suunamised olid samuti abiks antud magistritöö valmimisel. Samuti soovin tänada uuringus osalenud isasid, kes olid nõus minuga seoses isaks olemisega avameelselt vestlema. Ühtlasi võlgnen tänu ka oma perele, nende kannatlikkuse ja toetuse eest.

1. TEOREETILINE LÄHTEKOHT

Käesolevas peatükis annan ülevaate sotsiaalsest konstruktsionismist, mis on käesoleva uurimuse raamistikuks. Samuti räägin muutuvast perekonnast, isaidentiteedi kujunemisest, muutuvast maskuliinsusest, peatun ka isadust puudutavate diskursustel ja kirjeldan Eesti perepoliitikat. Kõik see loob pildi tänapäeva isa rollist meie ühiskonnas ja ühiskonnas esinevatest hoiakutest ning suhtumisest isadesse ja isadusse.

1.1 Sotsiaalne konstruktsionism

Käesoleva uurimistöö toetavaks raamistikuks on sotsiaalne konstruktsionism. Burr (2003) järgi tähendab sotsiaalne konstruktsionism tähenduste ja teadmiste sotsiaalset konstrueerimist, mille järgi kõik meie teadmiste versioonid kujunevad ühiskondliku elu jooksul, inimeste vahelise igapäevase suhtluse ja koostegemise kaudu. Strömpl (2012) toob välja, et sotsiaalne konstruktsionism käsitleb sotsiaalset reaalsust tegelikkuse tähendusliku osana, milles sotsiaalne reaalsus kujutab endast tähenduste maailma, omistatagu tähendusi siis inimesest sõltumatusena eksisteerivatele looduslikele objektidele, inimestest sõltuvatele ühiskondlikele nähtustele ja protsessidele või inimeste vahelistele suhetele. Ühtlasi Strömpl (2012) peab oluliseks, et sotsiaalne konstruktsionism ei taotle kõikehõlmavate seaduspärade avastamist, vaid uurib, kuidas toimub konstrueerimise protsess ja selle mõistmine. Burr (2003) lisab, et kõik mõistelised kategooriad sõltuvad nii ajast, ruumist kui ka kohast, st see, kuidas me maailma mõistame ja mõisted, mida igapäevases elus kasutame, on ühtlasi ajalooliselt ja kultuuriliselt determineeritud.

Sotsiaalse konstruktsionismi järgi saab inimesest konkreetne inimene ehk subjekt siis, kui tal areneb suhtlemises ja suhetes teiste inimestega mina-pilt ja identiteet (Strömpl, 2012). Inimeste vahelist läbisaamist oma igapäevaelus peetakse tavaks, mille käigus konstrueeritakse meie ühised teadmiste versioonid (Burr, 2003). Järelikult ka vanemaks olemine on konstrueeritud inimeste vahelises interaktsioonis konkreetsetes ühiskondlikes kontekstis. Kutsar (2007) ütleb, et lähtudes sotsiaalsest konstruktsionismist saame väita, et isadus on sotsiaalselt konstrueeritud, st et on mitmeid isaduse tähendusi ja kujundeid. Selle järgi näeb mees ennast sellise isana, kelle ta ise interaktsioonis ühiskonnaga on konstrueerinud. Naine omakorda näeb meest isana täpselt selliselt nagu tema isiklikud kogemused ja tõlgendused koos ootuste ja stereotüüpidega lasevad antud meest näha. Reder, Duncan ja Lucey (2003) järgi on lapsevanemaks olemise parameetrid

sotsiaalselt konstrueeritud, mis sõltuvad subjektiivsetest muljetest ja kultuuriga seotud tõekspidamistest ja mis on pidevalt ajas muutuvad. Seega isaksolemise tõlgendused on mõjutatud ühiskonnas ja kultuuriruumis eksisteerivatest väärtushinnangutest ja teadmistest, mida inimesed koos loovad. Kui lähtuda sotsiaalsest konstruktsionismist, siis isaksolemist konstrueeritakse ka erinevate institutsioonide kaudu (õigus, majandus, sotsiaaltöö, meedia, religioon jt). Institutsioonid on üks osa konkreetsest kultuurist ja ühiskonnast, mis mõjutavad otseselt või kaudselt isaks kujunemist ja olemist. Strömpl (2012) omakorda toob välja, et kuna sotsiaalse maailma nähtuste tõlgendused ja neist rääkimise viisid muutuvad ajas, siis muutub ja areneb pidevalt ka keel ning koos keele muutustega muutuvad ka inimeste vaated, käsitused ja nende reaktsioonid. Samamoodi muutuvad ajas ka vanemate vaated ja hoiakud, kasvatusstiilid ja seetõttu on oluline mõista, et isaksolemine on ajas muutuv protsess. See on muutuv nii individuaalses (isaks kasvamine, olemine nii olevikus kui tulevikus) kui ka sotsiaalses ajas (aeg, ruum, suhted). Sellest võib järeldada, et isaksolemine on aastatega muutunud ja muutunud on ka isa osalus laste kasvatamises, hoolitsemises ja hooldamises.

1.2 Traditsioonilisest perekonnast kaasaegseks perekonnaks

20.sajand on olnud kiire muutuste aeg ja ühe muutusena tõi moderniseerumine muutused pereellu, tõstes kõrvale traditsioonilise peremudeli, kus naine pühendus laste kasvatamisele ja mees vastutas materiaalse poole eest (Goodwin, 2009). Traditsioonilise perekonna aluseks peeti mehe ja naise loomuse, mehelikkuse ja naiselikkuse vastandlikkust (Kagadze, Kraav, Kullasepp, 2007). Traditsioonilises isadusmudelis tegutseb isa leivateenijana, ema aga hoolitseb laste ja majapidamistööde eest (Thunstedt, 2017). Thunstedt (2017) järgi traditsiooniline isa on pigem autoriteetne tegelane, kes on lastest kauge, samal ajal kui ema jagab lastele nii füüsilist kui ka emotsionaalset toetust.

Goodwin'i (2009) järgi on selline peremudel ilmne ka tänapäeval veel vanemate generatsioonide seas, ent kultuurilised muutused panid aluse massilistele naiste liikumistele, mis omakorda kiirendasid sotsiaalseid muutuseid naiste hariduses, karjääri võimalustes ja maailmavaadetes ning viisid traditsiooniliste pereväärtuse vähenemiseni, liikudes tasapisi võrdõiguslike soorollide poole. Kui traditsiooniline peremudel nägi ette, et isad on materiaalse heaolu kindlustajad, siis kaasaegses peremudelis on ema ja isa võrdväärsed pere ülalpidajad ning laste ja kodu eest hoolitsejad. Goodwin'i (2009) järgi tänapäeva peremudel liigub suunas, kus laste kasvatamine ja kodutööde

tegumine on lapsevanemate vahel rohkem ära jagatud, st lapsevanemad aina võrdsemalt tegelevad laste ja koduste toimetustega.

1.3 Isaks kasvamine ja isaidentiteedi kujunemine

Isaks kasvamine on pikk protsess, mida mõjutavad erinevad kogemused ja elusündmused. Isaks kasvamise protsessis areneb mehe mõttemaailm, muutub suhtumine isadusse, iseendasse, partnerisse ja ka oma vanematesse (Sööt ja Saarma, 1994). Aina kasvav vastutus uue elu eest võib mehe jaoks olla algselt hirmutav ja segadust tekitav, seda eriti siis kui rasestumine oli planeerimata ja soovimatu (Sööt ja Saarma, 1994). Mehed, kes ei ole isaks saamisest huvitatud, võivad kogeda probleeme isaidentiteedi kujunemisel ning võivad nii naise, kui ka planeerimata järeltulija suhtes olla ükskõiksed (Burgess 2000). Kuigi isaks saamine hõlmab endas palju vastakaid ja segaseid tundeid, suur osa mehi siiski naudid isaks saamise protsessi, lapse saamine aitab tunda meestel ennast mehelikumana ja vajalikumana (Sööt ja Saarma, 1994).

Selleks, et mõista isaidentiteedi kujunemist, tuleb algselt mõtestada lahti identiteedi tähendus. Identiteet on tähenduste kogum, mis on seotud rollidega, mille üksikisikud ühiskondlikus struktuuris omaks võtavad (Stryke, 1980 viidatud Stets ja Serpe, 2013 kaudu). Selle käsitluse järgi identiteet kujuneb inimese enda tähendustest iseendale ja teistele teda ümbritsevas keskkonnas. Personaalne identiteet põhineb tähenduste kogumitel, mis eristab inimest kui ainulaadset indiviidi ja mis on ühtlasi ka kultuuriliselt tunnustatud tunnused, mis võetakse arvesse ja määratleb inimese selgesti (Stets ja Serpe, 2013). Sotsiaalne identiteet on justkui ainulaadse indiviidi mina pildi üks osa, mis tekib koosmõjus teiste konkreetsete inimestega nagu näiteks perekonna või töökollektiivi koosmõjul (Stets ja Serpe, 2013). Webster'i (2005) järgi personaalne identiteet on küll igal inimesel unikaalne, kuid olemuselt on seegi sotsiaalne, sest personaalset identiteeti ei kujunda inimene üksinda, vaid see on sotsiaalselt konstrueeritud koos teistega. Burr (2003) järgi on meie identiteet üles ehitatud diskursustest, mis on meile kultuuriliselt kättesaadavad ja millele tugineme oma suhtluses teiste inimestega ja mille tulemusena isiku identiteet saavutatakse paljude erinevate lõimede peene põimimisega.

Lähtudes sotsiaalsest konstruktsionismist, on isaidentiteet pidevalt muutuv konstruktsioon, mida taastluuakse läbi suhete. Kui vaadata isaduse kujunemist identiteediteooriast lähtuvalt, siis Adamsons ja Pasley (2013) toovad välja, et identiteediteooria järgi võib isa osalust lapsevanemana

mõjutada isade arusaam sellest, mida tähendab olla lapsevanem. Sotsiaalkonstruksionistlik identiteediteooria viitab sellele, et inividid konstrueerivad tähendusi interaktsioonis teistega ja see tähendus loob sotsiaalse staatuse (nt lapsevanema) vastavalt ühiskondlikele ootustele. Ühiskondlike ootuseid tõlgendab iga üks individuaalselt, mille tulemuseks ongi identiteedi loomine, mis omakorda väljendub indiviidi käitumises. Kutsar (2007) on välja toonud, et isaduse identiteet tuleneb dñaamilistest tajudest isarollis olemisest ja identiteedi kujunemise juures on tähtsad identiteedi olulisus ja pühendumine. Isaidentiteedi olulisusest sõltub, kuivõrd isa võtab aega ja jagab energiat isarollist lähtuvateks tegevusteks ja omakorda isarolli pühendumuse tasemest oleneb, millist tüüpi isaga on tegemist (st kas isa on leivateenija, arendaja, hooldaja, mängukaaslane jne) (Kutsar, 2007).

Isaidentiteedi kujunemist mõjutavad isa enda väärtused ja hoiakud, mis on omakorda mõjutatud ühiskonnas eksisteerivatest hoiakutest. Hayes (1993) toob välja, et enamikel juhtudel võib hoiakuid küll pidada otseseks tuletuseks inimese endale omastest väärtuste kogumist, kuid on ka olukordi, kus inimesed võtavad omaks hoiakuid, mis pole nende isiklike väärtustega kooskõlas. Need tulenevad hoopis ümbritsevatest sotsiaalsetest normidest ja aitavad omakorda sotsiaalsele kohanemisele kaasa. Hayes (1993) toob ka välja, et hoiakute kujunemise kohta on püstitud erinevaid teooriaid. Tema järgi, mõned uurijad arvavad, et hoiakud on omandatud normaalse ühiskondliku elu kaudu (osalt perekonnas üles kasvades ja osalt inimestelt, kellega me oleme seotud). Osad uurijad arvavad, et hoiakud tekivad soovist kuuluda gruppi ja sotsiaalselt samastuda ning vähesed uurijad arvavad, et hoiakud on suures osas pärilikud (Hayes, 1993). Siit võib järeldada, et isaidentiteedi kujunemisel mängivad suurt rolli isa elukogemused, keskkonnad, kus ta viibib, ümbritsevad suhted ning isa enda väärtused ja hoiakud. Isaksolemine on sotsiaalselt konstrueeritud läbi suhtlemise, kus mõjuvad erinevad isade konstruktsioonid (nt oma isa ja suhe temaga), kuid erilise tähendusega on just suhe lapse emaga, sest ema on oluline isik, kes on lapsega tihedalt seotud ja kes mõjutab tugevalt ka isaidentiteedi kujunemist.

1.4 Isaduse diskursused

Dijki (2005) lühikese, kuid täpse definitsiooni kohaselt on diskursus „tekst kontekstis“ ning analoogiline on ka Faircloughi (1982, 1992) määratlus: diskursus on „keel sotsiaalse tegevusena, mille määravad sotsiaalsed struktuurid“ (viidatud Kalmus, Linno ja Masso, 2015 kaudu).

Burr (1995) seletab diskursuste olemust ja mõtet pisut laiemalt ning selle järgi on kõik meie teadvuse objektid ja iga asi, millest mõtleme või räägime, sealhulgas identiteedid, meie ise, konstrueeritud keele kaudu, toodetud diskursustest. Seega on tegemist justkui kahe-suunalise protsessiga, kus ühtepidi diskursused mõjutavad inimesi ja inimeste mõtteid ning teistpidi inimesed ise osalevad ka nende kujundamisel, st ühiskonnas eksisteerivad diskursused on loodud ja arendatud inimeste endi poolt. Diskursused pakuvad võrdlusraame, erinevaid viise maailma tõlgendamiseks ja sellele tähenduste andmiseks, mis võimaldab objektidel kuju võtta (Burr, 2003). Selg (2012) ütleb, et ühiskonnas esinevad diskursused on seotud võimuga ja diskursuste suhtes tuleb olla väga tähelepanelik, sest need kallutavad meie mõtteid ja tegusid salakavalal moel, sundides märkamatu eelistama ühtesid lähenemisviise ja hülgamma teise. Selle järgi on ka isad pidevalt mõjutatud erinevates ühiskonnas olevatest isadust puudutavatest diskursustest, mis mõjutavad isaks olemist. Ühtlasi Selg (2012) ütleb, et diskursuste mõju pole alati negatiivne, vaid nende mõju võib olla ka loov ja positiivne.

Ühiskonnas esineb mitmeid erinevaid isadust puudutavaid diskursuseid, mis peegeldavad ootusi isale ja isarollile perekonnas. Järgnevalt toon näiteid isadust puudutavatest diskursustest erinevate uuringute alusel. Diskursused on küll kultuuri ja kontekstipõhised, aga kuna Läänemaa maailma kultuuriruumis võivad isadust puudutavad diskursused olla sarnased, siis on võimalik välja toodud uuringute põhjal tõmmata paralleele ka Eestis eksisteerivate isadust puuduvate diskursustega.

1.4.1 „Isadus kui pidev kohalolu ja osalemine lapse elus“

Isadusest tulenevalt eksisteerib kaasaegses ühiskonnas diskursus „isadus kui pidev kohalolu ja osalus“, mis kirjeldab isasid, kes peavad oluliseks enda kohalolu erinevates lapsega seotud toimingutes (suhtlemine, mängimine, kuulamine, olemas olemine) (Robb, 2003, Crespi ja Ruspini, 2015). Robb, 2003 tõi paralleelselt eelneva diskursuse kõrval välja ka diskursuse „isadus ja ambivalentsus“, mis kirjeldab isasid, kes küll võtsid endale vastutuse oma laste eest ja tegelesid oma lastega aktiivselt, aga tõid välja ka isikliku vabaduse puudumise.

Lisaks sellele, et „uus“ mees identifitseerib ennast aina rohkem igapäevaselt aktiivse lapsevanemana, tuli Lõuna-Aafrikas tehtud uuringu põhjal ka välja, et kaasaegne isa teeb ühtlasi ka suuremat emotsionaalset tööd oma lastega (Smit, 2002). Autor toob ka välja, et isa osalust lapsevanemana võib mõjutada meeste sotsiaalne klass ja elukutse, sest 400 intervjuueeritava põhjal

leiti, et kõrgemal ametialal töötavad isad tegid koduseid töid ja tegelesid lastega vähem, sest karjäär nõudis suuremat pühendumist (Smit, 2002). Selle uuringu põhjal võib järeldada, et isegi kui isa soovib panustada oma lapse kasvatamise protsessi samaväärselt kui ema, siis vahel piiravad seda töökohustused ja sellest tulenev ajanappus. Antud uuring on küll Lõuna-Aafrika kontekstis, aga see siiski seostub ka Läänemaailma kultuuriruumist välja toodud eelnevate näidetega.

1.4.2 „Isad kui turvatunde pakkujad“

Isa on aastaid olnud pereliikmetele turvatunde pakkujaks ja seda nii materiaalses kui ka sotsiaalses mõttes, ta on perekonna esindaja väljaspool kodu (leivateenija, asjaajaja, maksude maksja jne.) (Kutsar, 2007). Ka Crespi ja Ruspini (2015) töid oma uurimuse põhjal välja diskursuse „isa kui materiaalse heaolu eest vastutaja“, mille järgi isad peavad vastutama perekonna materiaalse heaolu eest. Ühtlasi antud autorid arvavad, et üksnes isa kui materiaalse turvatunde pakkuja on tänapäeva ühiskonnas aina vähem domineeriv diskursus. Nende meelest võib see olla seotud ka naiste kasvava tööhõivega ja perestruktuuride muutumisega.

Uuringus, mille raames analüüsiti Poola pere ja laste kasvatusteemalisi ajakirju, toodi ühe diskursusena välja ka „sooline dihhotoomia“, mis tähendab, et lähtutakse soostereotüüpidest ja vastandatakse emasid hüsteerikuteks ja isasid rahulikeks lapsevanemateks (Thunstedt, 2017). Sellest võib järeldada, et mehed tänu oma suuremale rahulikkusele loovad lapsevanemana turvalist kasvukeskkonda oma lastele.

1.4.3 „Isa kui meelelahutaja ja teisejärguline lapsevanem“

Portugali eelkooliealiste laste isade osaluse ja kasvatustiile puudutava uuringu põhjal tuli välja, et isad olid emadega võrreldes vähem seotud laste hooldusega, aga ka õpetamise, distsipliini ja vabaaja veetmisega, st uurimuses osalenud isad olid lapsevanemana lõbusamates ja mängulisemates rollides võrreldes emadega (Monteiro, Fernandes, Torres ja Santos, 2017). Ühtlasi nii Monteiro, Fernandes, Torres ja Santos (2017), kui ka Smit (2002) töid uurimuse tulemustena välja, et mida rohkem aega isad veetsid tööl, seda vähem osalesid nad laste kasvatamise protsessis. Seega siit võib järeldada, et mida suurema koormusega isad töötavad, seda vähem aktiivsemad on isad lapsevanemana ja ühtlasi võib see ka olla põhjuseks, miks isasid peetakse pigem meelelahutajateks ja teisejärgulisteks lapsevanemateks.

Londonis tehtud uurimuse põhjal, kus analüüsiti ajakirjanduses esinevaid artikleid emadusest ja rinnaga toitmise ning sellest, mida isad peaksid lapsevanemana tegema, kerkisid esile diskursused „osalise tööajaga isa ja ema kui peamine vanem“, „isa kui ema abistaja“ ja „isa kui meelelahutaja“ (Sunderland, 2000). Ka Eestis tehtud uurimuses lastekaitsetöötajatega leidis Hein (2017), et võrreldes hea ema konstrueerimisega, toodi isade puhul rohkem esile seda, et isad peaksid lastega koos erinevad tegevusi tegema: nt mängima, *meesteasju koos tegema*, käima väljas, tegema sportlikke tegevusi, võtma lapse tööle kaasa, et näidata lapsele, mis tööd isa teeb ehk isa rollile viidati pigem kui meelelahutaja rollile lapse elus. Gregory ja Milner (2011) omalt poolt lisavad, et isadust käsitletakse ajakirjanduses tihtipeale ebakindluse sümbolina nagu nt „puuduvad isad“, „hoolimatud isad“ ja „üleliigsed isad“.

Thunstedt (2017) analüüsis Poola pere ja laste kasvatusteemalisi ajakirju ning leidis, et Poolas on traditsioonilise isa roll muutumas ja isa nähakse enamasti täielikult pühendununa igapäevases laste hooldamises. Antud uurimusest kerkis esile kaks diskursust, üheks diskursuseks oli „reserveeritud kaasatus“. Ajakirjad on täis üksikasjalikke ja detailseid näpunäiteid isadele, mille järgi autor järeldas, et puudub usaldus isade suhtes. Kui tegemist on lahutusega ja isa elab perest eraldi, siis tihtipeale ema tahab olla see, kes ainuüksi võtab vastutuse lapse eest ja ei anna isale muud võimalustki. Teise diskursusena autor toob välja „ortodoksse dihhotoomia“, mille järgi vanemakasvatus väljendub peamiselt emade ja isade vastandlike funktsioonide esile toomise kaudu. Selle järgi on emad füsioloogilise aspektide tõttu isadest olulisemad (rinnaga toitmine), emade rasedus muudab emad teadlikumaks ja mehed algajateks.

Nendes kõigis diskursustes kirjeldatakse isasid küll püüdlike, kuigi teisejärguliste lapsevanematena, samal ajal kui emasid kirjeldatakse peamiste lapsevanematena.

1.4.4 „Lapsepõlve isafiguurid mõjutavad isaks olemist“

Uurimuses, kus vaadeldi isaks olemist ja mehelikkust, tõi Robb (2003) välja isadust puudutava diskursuse: „teistest meestest tulenevad seosed“. Antud seos ilmnes meestega, kes intervjuude käigus pidevalt võrdlesid ennast oma isadega, püüdes olla, kas sarnased või siis vastanduda oma isadele. Aegamööda saab võrdlus oma isaga tasakaalukama ja realistlikuma aluse (Schnack 1995 viidatud Kutsar 2007 kaudu). Sageli viib selline pikaajaline eneseanalüüs leplikuma suhtumiseni oma isasse ja samas aitab see kaasa ka sellele, et enese vastu ollakse samuti vähem range ja mõistmatu (Schnack 1995 viidatud Kutsar 2007 kaudu).

Lisaks eelnevale, Guzzo (2011) kirjutab Kolumbias tehtud uuringu põhjal, et valdav osa uuritavatest meestest, keda kutsutakse ka „uuteks isadeks“ on võtnud omaks perekonnas aktiivselt osaleva tegusa isa rolli, isegi kui meestel endil lapsepõlves otsene isa eeskuju puudus. See näitab, et isa eeskuju puudumine mehe elus võib mõjutada isa identiteedi kujunemist ka teises suunas otsese jäljendamise kõrval, sest „uued isa“ soovivad olla rohkem oma lastele olemas, kui olid nende isad. Guzzo (2011) omakorda toob ka välja, et kui meeste suhtumine isadusse põhineb kogemustel oma isaga, siis võib see tekitada tänapäevade isadele vastuolulisi isaduse mõisteid. Nii Guzzo (2011) kui ka Crespi ja Ruspini (2015) märgivad, et kui isade lapsepõlvest tulenevad kogemused oma isadega pigem näitavad, et isa roll on olla peretoitja, siis tänapäeva ühiskonnas isaks saamine eeldab, et mehed oleksid samaaegselt peretoitjad, sõbrad, head suhtlejad, mängukaaslased, hoidjad ja hooldajad.

1.4.5 „Isa kui vägivalla ja ohu allikas“

Isad küll hoolitsevad oma laste eest, on neile toeks ja eeskujuks, aga on lapsevanemaid, sh ka isasid, kes käituvad nii vaimselt kui füüsiliselt vägivaldselt oma pere ja lähedaste suhtes. Kutsar (2007) järgi on isa küll kui turvatunde pakkuja, aga ka kui vägivalla ja ohu allikas oma perele. Tihtipeale on just isad rohkem tajutud ohuallikana, sest isasid peetakse tugevamateks, kelle käes on võim ja kes on ka füüsiliselt tugevamad. Kutsar (2007) järgi on meediaal suur mõju isaduse vastandlike kujundite arengus positiivseks või negatiivseks, mis ühtlasi viitab sellele, et meedia osaleb ohtliku isa kuvandi loomisel. „Isa kui oht“ ja „mees kui oht“ tuleb välja ka lastekaitsetöötajate juttudes. Linno (2012) toob lastekaitsetöötajate narratiivide põhjal välja, et enamasti räägitakse isast seoses laste väärkohtlemisega või sellekohase kahtlusega. Autor tõstab ka esile, et kui oma last väärkohelnud ema saab hukkamõistu osaliseks, siis isapoolset füüsilist väärkohtlemist tõlgendavad lastekaistetöötajad füüsilise karistamisena, mis on osutunud liiga jõuliseks, luues nii isa kui distsiplineerija kuvandi.

1.5 Mehelikkus ja isaks olemine

Crespi ja Ruspini (2015) järgi on radikaalsed majanduslikud ja sotsiaalsed muutused tänapäeva ühiskonnas toonud päevakorda soolise võrdsuslikkuse, uued peremudelid ja põlvkondade vaheliste suhete muutumise. Autorite järgi on meeste roll seatud justkui kahtluse alla, sest meeste elu tähendus, töö ja enesetunnetamine pädeva täiskasvanuna on aja jooksul muutunud. Selline mitmekülgne kontekst on ühtlasi avaldanud mõju mehelikkusega seotud soorollidele. Ühelt poolt

on see justkui ühiskonna surve, teiselt poolt aitab see kaasa isade vabanemisele traditsioonilistest jäikadest normides peres (Crespi ja Ruspini, 2015), st et vanemarollide täitmine on muutunud ajajooksul paindlikumaks, kus erinevad lapsega seonduvad tegevused on mõeldud nii emale kui isale (nt mähkmete vahetamine). Ühtlasi Crespi ja Ruspini (2015) toovad välja, et just nooremate generatsioonide mehed peavad oluliseks igapäevast aktiivset lapsega tegelemist.

Mehelikkus on seotud kultuuriruumis eksisteerivate hoiakute ja tavadega. Anderson (2009) toob välja, et ühiskondades, kus on heteronormatiivsus väga madal, pole homofobia aktsepteeritav ja mehed tahavad ja julgevad suuremal määral kaasa lüüa majapidamistöodes kui ka tegevustes lastega, mida traditsioonilise peremudeli järgi peetakse pigem naiste kohustusteks. Samas seal, kus heteronormatiivsus on võimendatud, ei julge nõrgema maskuliinse identiteediga mehed ühiskonnas esile tõusta. Suwada ja Plantin`i(2014) järgi jagatakse mehelikkus justkui ühe pidevuse järgi kaheks vastandlikuks pooleks: ortodoksne mehelikkus ja osalev mehelikkus. Isad, kes omandavad väärtuseid ortodoksse mehelikkuse järgi, iseloomustab konservatiivsus ja jäikus isaks olemise juures ning järelikut peavad nad ka rangelt kinni piirides traditsiooniliste naiste ja meeste nõ sfääride vahel. Järelikult näevad need mehed oma peamist rolli leivateenijana, nende suhted lastega on kaugemad ja põhinevad autoritaarsel kasvatusel. Suwada ja Plantin (2014) toovad ka välja, ortodokssetele isadele vastanduvad osaleva mehelikkusega isad, kelle suhted partneriga põhinevad partnerlusel, suhet iseloomustavad hägusad piirid naiste ja meeste rollide vahel ning nemad ei karda osaleda kodutöodes ja nad osalevad innukalt erinevates tegevustes lastega. Selle käsitluse alusel saab eristada traditsioonilise pereisa rolli ja tänapäeva ehk siis „uue isa“ rolli perekonnas.

Kui riik võimaldab jääda isadel lapsehoolduspuhkusele, siis see arendab ja muudab meeste mehelikkuse identiteeti (Brandth ja Kvande, 2016). See võimaldab meestel olla täiskohaga hooldaja, õppida laste eest hoolitsemist ja saada selle kaudu juurde palju uusi kogemusi, mis annavad neile tunde, et nad on samaväärsed lapsevanemad võrreldes emadega. Suwada ja Plantin (2014) võrdlesid kahes erinevas riigis (Poolas ja Rootsis) isaks olemist, mehelikkust ja perepoliitikat. Uuringust tuli välja, et Poolas, kus riiklik perepoliitika ei toeta töö ja pereelu ühildamist, on väga keeruline olla osaleva mehelikkusega ehk lastega tegelev isa. Poola mehed olid küll teadlikud ja ka praktiseerisid „uue isa“ rolli, aga institutsionaalselt selleks toetus puudus. Antud uuringus tuli ka välja, et vastupidiselt Poolale on Rootsis hästi töötav perepoliitika ja isade tegelemist lastega võib lugeda peaaegu võrdväärseks võrreldes emadega, aga see protsess Rootsis on võtnud aega ligi neli aastakümnet. Ajaline mõõde on tähenduslik osa antud uurimuse juures,

sest see näitab seda, et aktiivses muutumisprotsessis olevad arengud ühiskonnas nõuavad riigi poolset toetust ja ka palju aega.

Eelnevast võib järelda, et kui riigi poolt normaliseeritakse osalevat mehelikkust, siis see julgustab aina rohkem neid isasid, kes tahavad ja soovivad oma lastega tegeleda ja see omakorda suurendab ühiskonnas olevate tegusate ja aktiivsete isade osakaalu. Kui aja jooksul aina suureneb osaleva mehelikkusega isade osakaal, mis omakorda mõjutab ka isade identiteedi kujunemist ja ka ühiskonnas esinevaid isaduse diskursuseid, siis selle tulemusena on lapse eest aktiivselt hoolitsev isa aina loomulikum ja tavapärasem. Ühtlasi tuleb mõista, et sellised protsessid võtavad ühiskonnas aega, aga kui riiklik perepoliitika ja ühiskondlikud muutused toimuvad sünkroonselt, st inimesed kasutavad aina rohkem riigi poolt pakutavaid pereelu toetavaid teenuseid, siis tasakaalustub ka laste kasvatamine, hooldamine ja hoolitsemine lapsevanemate vahel.

1.6 Eesti perepoliitika

Peretoetuste, teenuste ja vanemapuhkuse rohelise raamatu (2015) järgi on Eesti perepoliitikale iseloomulik segu erinevatest sotsiaalpoliitilistest heaolumudelitest. Kui Eesti riigi peretoetuste universaalsel ülesehitusel ja vanemapuhkuse kujundamisel on eeskujuks olnud pigem põhjamaadele omane lähenemine, siis toetuste suuruse osas liigume pigem Lõuna-ja Ida-Euroopa riikide ja kontinentaal konservatiivsete heaoluriikide suunas, kus toetused on vajaduspõhised ja töötasust sõltuvad (Peretoetuste, ... 2015). Eesti vanemapuhkuste kujunemisel on eeskujuks küll põhjamaadele omane lähenemine, mille võrdlemisi pika ja tasustatud skeemi eesmärk on töö- ja pereelu ühildamine, siis samas on see võrreldes põhjamaadega sooneutraalsem (st puuduvad spetsiaalsed meeste suunatud meetmed, et soodustada isade osalust laste kasvatamisel ja hooldamisel) ja keskendub enamasti sündimuse suurendamisele (Peretoetuste, ... 2015).

Eesti riik toetab laste kasvatamist ja vanemaks olemist läbi kombineeritud toetuste ja teenuste süsteemi ning luues meeste ja naistele võrdsed võimalused pere- ja tööelu ühitamisel (Lapsed ja pered, i.a). Eesti laste-ja perepoliitika aluseks on Vabariigi Valitsuses 2011. aasta lõpul kinnitatud „Laste ja perede arengukava 2012-2020 (Laste ja perede arengukava 2012-2020, 2011). Eesti riik pakub erinevaid perele ja vanematele suunatud toetusi ja hüvitisi (nt vanemahüvitis, lapsehoolduspuhkus, täiendavad lapsepuhkusepäevad, hoolduse hüvitis lapse haigestumisel jne) ja need on ette nähtud nii lapse emale kui isale (Perehüvitiste lühiülevaade, i.a).

Sotsiaalministeeriumi kodulehel seisab, et lapsehoolduspuhkust on võimalik saada emal või isal kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni (Vanemapuhkused, i.a). Lapsehoolduspuhkust võib kasutada ühes osas või osade kaupa igal ajal, kuid puhkusele jäämisest tuleks tööandjale ette teatada 14 kalendripäeva ja ühtlasi on lapsehoolduspuhkuse eest õigus saada vanemahüvitist (Vanemapuhkused, i.a). Vanemahüvitis (kõnekeeles ka emapalk või vanemapalk) on asendussissetulek vanemale, kes lapse kasvatamise tõttu viibib töölt eemal lapsehoolduspuhkusel ning hüvitisele on õigus korraga ühel lapsevanemal ja seda makstakse alates sünnitus- või lapsendamislehe lõpupäevale järgnevast päevast 435 päeva (Vanemahüvitis, i.a). Alates 2007. aastast võimaldatakse vanemahüvitist saada isadel alates lapse 70 päeva vanuseks saamisel (enne seda ei võimaldatud isadel vanemahüvitist saamist enne lapse kuue kuu vanuseks saamist) (Peretoetuste, ... 2015; Vanemahüvitis, i.a). Alates 1.juulist 2020 saab vanemahüvitise maksmist vastavalt vanema soovile kalendrikuude kaupa peatada ja jätkata kuni lapse 3-aastaseks saamiseni (Vanemahüvitis, i.a). See näitab, et vanemahüvitise maksmise periood muutub paindlikumaks ja see omakorda annab suurema võimaluse naistel kiiremini naasta tööellu ja meestel rohkem osaleda laste kasvatamises. Eesti vanemahüvitise skeemi peetakse üheks helgemaks Euroopas, sest see kestab kaua ja on seotud sissetulekuga ning mis järgib ka mingil määral võrdsete võimaluste ja soolise mittediskrimineerimise põhimõtteid (Kutsar, 2018). Seega Eesti perepoliitikas väljendub aktiivse, lapse ja pereelus osaleva isa ja võrdse vanemluse diskursus, st perepoliitikas konstrueeritakse isa kui paindlikult lapse hooldamises ja kasvatamises osalevat figuuri. Samas ühiskonnas eksisteerivad käitumismustrid ja hoiakud on need, mis isa osalust kohati justkui takistavad. Ühtlasi tuleb mõista, et ühiskonnas levinud käitumismustrid ei muutu üleöö, vaid see on aega nõudev protsess.

Eesti riik pakub isadele ka lapse sünni korral õigust saada isapuhkust (Perehüvitiste lühiülevaade, i.a). Kui hetkel on veel isapuhkuse pikkus 10 tööpäeva, siis alates 1.juulist 2020 pikeneb isapuhkus 30-päevale ja selle perioodi eest hakatakse maksuma täiendavat vanemahüvitist ning selle eesmärgiks on võimaldada isadel rohkem laste kasvatamisel osaleda (Isapuhkus, i.a). Siit võib järeldada, et Eesti riik võtab tasapisi vastu erinevaid meeste suunatud meetmeid, et soodustada isade osalust laste kasvatamisel. Ühtlasi toetab isapuhkuse võimaldamine isaks kasvamist, sest see võimaldab sünnist peale lapsega luua vaimset ja emotsionaalset sidet.

Laste-ja perepoliitika eesmärgiks on peresõbraliku riigi loomine, kus inimesed tahavad lapsi saada ning kus lastel on hea ja turvaline elada (Lapsed ja pered, i.a). Laste ja pere arengukavas 2012-

2020 (2011) toodi välja, et hoiakuliselt usutakse isa ja ema võrdsesse positsiooni laste kasvatamisel, siis käitumuslikult ei ole see väga levinud ja toodi ka välja, et just lapsehoolduspuhkusel viibivad emad on need, kes keskmisest sagedamini peavad ema rolli tähtsamaks kui isa rolli väikelapseas. Siin tuleb meeles pidada, et tegemist on 2011 aasta tulemusega ja kuna lapsevanemaks olemine on ajas muutuv, siis võimalik, et muutunud on ka emade suhtumine oma rolli väikelapseas ja isad osalevad rohkem laste kasvatamise protsessis.

Eestis on korraldatud mitmel korral soolise võrdõiguslikkuse monitooringut, mis on elanikkonna uuring ja mille eesmärgiks on vaadelda, kas ning kuidas on soo konstrueerimine (ehk see, mida peetakse meestele ja naistele „omaseks ja normaalseks“) ja hoiakud ajas muutunud (Soolise võrdõiguslikkuse monitooring, 2016). Soolise võrdõiguslikkuse monitooring (2016) tõi välja, et Eesti peredes on meeste ja naiste rolli- ja tööjaotus jätkuvalt küllaltki traditsioonilisi soorolle järgiv ja mille järgi igapäeva rutiinsed majapidamistööd on enamikus peredes naiste õlul, samas kui meestele langeb suurem vastutus pere majandusliku toimetuleku kindlustamise eest. Sellest võib järeldada, et ühiskonnas levinud hoiakud soodustvad traditsioonilise isarolli säilitamist, st et ema on väikelapsega kodune ja isa hoolitseb pere materiaalse heaolu eest. Soolise võrdõiguslikkuse monitooringu (2016) järgi peeti vanemapuhkuse kasutamist üldjuhul keerulisemaks meeste jaoks, sealjuures mida pikema vanemapuhkuse perioodiga oli tegu, seda raskemaks selle kasutamist hinnati. Samast uuringust selgus, et ka tööle naasmist peale lapsehoolduspuhkuse lõppu, perega seotud kohustuste tõttu ületundidest keeldumist ning haige lapse hoidmiseks töölt kojujäämist, peeti meeste jaoks raskemaks kui naiste jaoks. Siit võib järeldada, et ühiskonnas peetakse peamisteks laste eest hoolitsejateks emasid ja sellest tulenevalt on neil justkui kergem jääda lastega koju, sest ühiskond aktsepteerib seda paremini. Samuti võib antud monitooringu tulemustest järeldada, et ühiskonnas konstrueeritakse isa ja ema rolli endiselt traditsiooniliselt ehk isa rollina nähakse pigem oma perele materiaalse kindlustunde loomist, kui seda, et olla aktiivne lapse elus osalev isa. Iga konkreetse mehe otsus, milline isa ta on, on seotud tema enda väärtushinnangute ja isaduse identiteedist. Meeste koju jäämise võimalused on ühtlasi seotud ka tööandjaga ja töökollektiivis levinud pereväärtustega.

Eesti Vabariigi perekonnaseadus (Perekonnaseadus, 2009) § 116 ütleb, et mõlemad lapsevanemad vastutavad võrdselt lapse heaolu eest. Selle seaduse kohaselt vanema hooldusõigus hõlmab õigust hoolitseda lapse isiku eest ja õigust hoolitseda lapse vara eest ning otsustada lapsega seotud asjaolusid (Perekonnaseadus, 2009). Samas, sama seaduse kohaselt oleks emadel justkui eelisi isade ees. Nimelt perekonnaseaduse § 84. järgi on lapse isa mees, kes on lapse eostanud. Ühtlasi

loetakse, et lapse on eostanud mees, kes on lapse emaga abielus, kes on isaduse omaks võtnud või kelle isaduse on tuvastanud kohus (Perekonnaseaduse, 2009). Ühtlasi perekonnaseadus (2009) § 86 ütleb, et kui laps sünnib kolmesaja päeva jooksul pärast abielu lõppemist, loetakse lapse isaks emaga abielus olnud mees. Perekonnaseadus (2009) § 89 kohaselt saab isaduse omaks võtta üksnes juhul, kui lapse ema annab selleks nõusoleku. Seadustest tulenevalt oleks lapse isa, kes pole lapse emaga abielus, justkui vähem tähtis lapsevanem võrreldes emaga, sest antud isa peab esitama avalduse ja saama emalt loa, et olla oma lapsele seaduslikuks isaks. Samas kui abielus olev isa loetakse koheselt lapse isaks olenemata sellest, kas ta on lapse tegelik isa või mitte. Siin tekib justkui vastuolu ja võib järeldada, et seaduse silmis on emadele siiski suuremad õigused antud võrreldes isadega. Ühtlasi siit on näha, kuidas seadus kui institutsioon loob sotsiaalset konstruktsiooni isast, st taas toimub traditsioonilise isa konstrueerimine ehk isa konstrueerimine, keda nähakse ema kõrval pigem mitte nii olulise lapsevanemana.

1.7 Probleemiseade

Nagu eelnevalt kirjutatud, sotsiaalkonstruktsionistliku käsitluse järgi kujundavad isaksolemist erinevad aspektid nagu näiteks isa enda elukogemused, isaidentiteedist tulenevad iseärasused, isadust puudutavad diskursused jm ühiskonnas eksisteerivad hoiakud. Suuresti mõjutab isaksolemist ka riigis kehtiv perepoliitika.

Aja jooksul on lapsevanemaks olemise mõtestamine muutunud ja seetõttu on oluline mõista, mismoodi on lapsevanemaks, sh ka isaks olemine muutunud. Isade osalus laste kasvatamisel on oluline ka sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika jaoks, sest isa on oluline perekonna liige, kes on samaväärne lapsevanem võrreldes emaga, kellel samuti on kohustus ja vastutus oma laste eest. Ein (2016) räägib oma bakalaureusetöös isade tähtsusest laste kasvatamisel läbi sotsiaaltöötajate tõlgenduste ja ühe tulemusena toob ta välja, et sotsiaaltöötajad peavad isa peamiseks ülesandeks teenida raha ning tagada seeläbi perekonna majanduslik heaolu, kui ema puhul seda ei eeldatud. Ühtlasi Hein (2017) toob oma magistriritöös välja, et lastekaitse spetsialistidel on emale ja isale erinevad ootused seoses vanemaks olemisega ja põhirõhk laste kasvatuse koha pealt pannakse siiski emale. Ka Linno (2012) kirjutab, et lastekaitsetöös on oht hinnata ühte lapsevanemat, enamasti seda vanemat, kes laste kasvatusküsimustega justkui rohkem tegeleb ja tihti kipub olema see ema, kellele pannakse suurem vastutus. Seega võib siit järeldada, et isa nähakse pigem kui teisejärgulise lapsevanemana ja emadel lasub peamine vastutus laste eest.

Eesti riik on aja jooksul aina rohkem hakanud tähelepanu pöörama ema ja isa võrdsele toetamisele. Kutsar (2018) järgi Eesti riik järgib võrdsete võimaluste ja soolise mittediskrimineerimise põhimõtteid, st Eesti vanemahüvitise skeemi eesmärk on toetada pere ja tööelu ühildamist ning aidata emadel jääda aktiivseks tööturul ja edendada isade osalust laste eest hoolitsemisel. Seega Eesti riigi poolt tehtud muudatused vanemahüvitise süsteemis kannavad eesmärki, et isad ja emad oleksid võrdsemad. Erinevate muutustega kaasa minek võtab ühiskonnas aega, aga mida rohkem isasid osaleb oma laste kasvatamises, jääb töö juurest lapsehoolduspuhkusele, kasutab isapuhkust jne, seda rohkem jaguneb ka vastutus lapsevanemate vahel, emad tunnevad ennast rohkem toetatuna, saavad püsida tööturul aktiivsemad ning isad saavad olla aktiivsed lapsevanemad.

Eelnevalt sai välja toodud, et isaksolemist on Eestis uuritud läbi sotsiaaltöötajate ja lastekaitsetöötajate tõlgenduste, aga samas on oluline mõista isade endi tõlgendusi nende rollist laste kasvatamises. Seega mina oma uurimusega soovingi mõista kahe lapsevanemaga perede isade vaateid lapsevanemana ning anda ülevaadet lapsevanemaks olemisest läbi isade endi käsituse. Antud uurimuses keskendun üksnes isadele, kes elavad perede juures, sest just läbi nende isade vaadete ma näen, mismoodi on kooselavates peredes isade vaates laste kasvatamine jaotatud vanemate vahel.

Eelnevast tulenevalt on minu magistritöö eesmärgiks mõista kahe lapsevanemaga perede isade tõlgendusi lapsevanemaks olemisest.

Lähtuvalt uurimistöö eesmärgist koostasini neli uurimisküsimust:

- Kuidas uurimuses osalenud isad näevad ennast lapsevanemana tänapäeva perekonnas?
- Mida räägivad uurimuses osalenud isad töö ja isaks olemise ühildamisest?
- Kuidas tunnetavad uurimuses osalenud isad ühiskonna poolset toetust isaksolemisele?
- Millise isana näevad uurimuses osalenud isad ennast 5 aasta pärast?

2. METODOLOOGILINE LÄHTEKOHT

2.1 Uurimusmeetodi valik ja põhjendus

Oma magistritöös kasutan uurimuse läbiviimiseks kvalitatiivset uurimisviisi, sest soovisin põhjalikumalt uurida isade enda kogemusi ja seisukohti ning mõista, millisena näevad nemad oma rolli lapsevanemana tänapäeva ühiskonnas. Strömpl (2007) järgi konstruktsionistliku uurimuse peamine taotlus on kuulata ja teha kuuldavaks vastaja hää, st mõista inimesi, kes on fenomeniga seotud. Ühtlasi toob Strömpl (2007) välja, et sotsiaalteadlaste huvi on suunatud tähenduste loomise protsessile ja tähenduste mõistmisele ning kuna sotsiaalne reaalsus kujutab endast erinevaid tõlgendamise versioone tegelikkuse objektidele, siis sotsiaalteadlane uurib ja analüüsib neid erinevaid versioone ning suhteid nende vahel. Selleks sobivad hästi kvalitatiivsed uurimismeetodid, mille eesmärk ongi uuritavate subjektide poolt jagatud tähendussüsteemi mõistmine (Strömpl, 2007). Kvalitatiivne uurimisviis aitab luua sotsiaalsele ja kultuurilisele reaalsusele tähendusi, keskendudes interaktiivsetele protsessidele ja sündmustele (Neuman, 2006). Laherand (2008) järgi on kvalitatiivne uuring justkui tõlgenduslik, naturalistlik lähenemine maailmale, mis on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele ja kus andmete kogumisel eelistatakse meetodeid, mis võimaldavad säilitada uuringus osalejate keelekasutuse eripära ning aitavad anda inimestest, sündmustest või ilmingutest tervikliku ja detailirohke pildi. Seega kvalitatiivne uurimisviis aitab mul minna isade lugudesse süvitsi, aitab mul paremini mõista neid, nende vaateid ja kogemusi isadena.

2.2 Andmekogumismeetod

Andmete kogumiseks kasutasin poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuus kasutatakse küll varem koostatud intervjuukava, kuid intervjuu läbiviimisel võib muuta küsimuste järjekorda ja küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik jt, 2014).

Andmete kogumiseks eelistasin poolstruktureeritud intervjuud, sest see võimaldas küsida mul lisaküsimusi. Lisaks arvasin, et poolstruktureeritud intervjuu aitab luua sobivamat õhkkonda. Uuringu alguses arvasin, et meestelt on pigem raskem saada vastuseid küsimustele, mis puudutavad nende isiklikku elu ja kogemusi. Seega oletasin, et mida vabam on minu küsimise formaat, seda julgemalt ja soravamalt sõandavad mehed minu esitatud küsimustele vastata.

Kokku viisin läbi 7 intervjuud vahemikus 20. jaanuar 2020 – 12. veebruar 2020. Läbiviidud intervjuude kestuseks oli 29 minutit kuni 52 minutit.

2.2.1 Meeste intervjuerimise eripärad

Schwalbe ja Wolkomir (2002) järgi tuleb pöörata tähelepanu mõnele spetsiifilisele aspektile meessoost isikute intervjuerimisel. Autorite järgi meessoost intervjueritavad konstrueerivad oma maskuliinsust intervjuu käigus. Minu uurimustöö puudutab isadust, mehelikkust ja lastekavastuse erinevaid külgi, mis on seotud meestega, seega tuleb mul arvestada ka antud eripäraga.

Kuigi ma olin valinud poolstruktureeritud intervjuu eesmärgiga luua vabam intervjuerimise keskkond ja et mul oleks lisaküsimuste küsimise võimalus, tuli siiski enne intervjuerimist arvestada ka maskuliinsusest tulenevate iseloomulike joontega. Strömpl (2007) toob välja, et maskuliinsusest tulenevalt on meeste jaoks oluline hoida sündmusi oma kontrolli all. Lähtuvalt sellest, et mina olen naissoost intervjuerija, tuli mul valmistada oma intervjuu põhjalikult ette ja anda enne intervjuu algust põhjalik ülevaade meessoost intervjueritavale uurimusega seotud üksikasjade kohta. Strömpl (2007) toob ka välja, et mehe rolliga käivad kaasas ka teatud hirmud, mis võivad intervjuu käigus mingil põhjusel esile kerkida ja mõjuda meeste meelest nende maskuliinsust ohustavana. Seega selliste hirmude ennetamiseks, ütleb Strömpl (2007), tuleks enne intervjuu alustamist tutvustada intervjuu teemat, lubada esitada täpsustavaid küsimusi ja ka mainida, et intervjueritaval on õigus keelduda ebameeldivate küsimustele vastamast.

2.3 Uurimuses osalejad

Otsustasin oma uurimuses osalejatena määratleda need isad, kes koos oma elukaaslase/abikaasaga kasvatavad lapsi ning kitsendasin seda valikut klausliga, et kõige noorem laps võiks olla kuni 7-aastane. Laste vanuse piirangu määratlesin sellepärast, et eelkoolialiste lastega peredes on laste igapäevaelu korraldamises vanemate roll suurem, sest lapsed ei ole veel piisavalt iseseisvad, mis tähendab, et see nõuab vanematelt (nii emadelt kui isadelt) rohkem pühendumist. Samuti ei ole lapsevanema ja/või lapsevanemate tööle naasmine lapsehoolduspuhkuse järel veel väga kauges minevikus. Pidasin seda oluliseks, sest läbi selle on näha mismoodi on tööle naasmine pereelu ja lapsevanemate vahelist kohustuste jagamist mõjutanud ja muutnud.

Intervjueeritavaid otsides tutvustasin ennast ja antud teema olulisust. Oma valimisse leidsin uuritavad isad sotsiaalmeediaplatformi Facebook vahendusel, kuhu lisasin täpsustava lisainfoga üleskutse ja palusin uurimuses osalemisest huvitatud isadel minuga ühendust võtta. Oma tuttavatel palusin kuulutust jagada, et see jõuaks inimesteni väljaspool minu tutvusringkonda. Kokku võttis minuga ühendust meili ja telefoni teel 10 pereisa, kellest seitsme isaga viisin läbi intervjuud. Kümnest isast kolm isa loobusid, kui said teada, et antud uurimuse andmekogumismeetodiks on intervjuu. Ülejäänud seitse isa, kes minuga olid nõus vestlema, olid väga motiveeritud ja üsna avatud. Uurimuses osalenud isade vanus jäi vahemikku 30-43 aastat. Antud uurimuses on intervjueeritavate nimed ära muudetud ja intervjueeritavatest rääkides kasutan ma nende varjunimesid, milleks on: Meelis (kaks last), Ruuben (üks laps), Raul (kaks last), Rauno (kolm last), Mart (kolm last – kaks neist täiskasvanud), Karl (üks laps) ja Jaan (kaks last).

2.4 Uurimuse käik

Esmalt koostasintervjukaava, millele toetusin kui viisin läbi intervjuud (LISA 1). Intervjukaava teemad olid jaotatud viide kategooriasse: soojendus, isa roll lapsevanemana, töö ja isaks olemise ühildamine, ühiskonna poolne toetus ja isad viie aasta pärast. Tegemist oli poolstruktureeritud intervjuudega, seega sain vahele küsida ka vajadusel täpsustavaid küsimusi.

Kolm intervjuud viisin läbi Skype videokõne teel, kuna ühel korral jäi minu laps haigeks ja ma ei saanud kokkulepitud kohta sõita ning teisel ja kolmandal korral oli kokkusaamine raskendatud intervjueeritavate kiire elutempo tõttu, mistõttu otsustasime ühiselt viia intervjuu läbi Skype'i teel. Skype'i teel intervjueerides kohati segas ühenduse katkemine, aga paari minuti jooksul sai ühendus taastatud ja intervjuuga sai jätkatud. Skype'i teel intervjueerides oli näha intervjueeritavate ilmed ja erinevad reaktsioonid, seega oli olemas otsene kontakt ja sain jälgida ka intervjueeritava miimikat. Ühel korral intervjueerisin intervjueeritavat tema enda töökohas, kahel korral viisin intervjuu läbi avalikus ruumis (kohvikus) ja ühel korral intervjueeritava juures kodus. Intervjueeritava töökoha kontoriruumis intervjueerides laabus kõik hästi, kuigi tundsin ennast seal pisut üleliigsena, sest kohati käisid seal samas ruumis ka intervjueeritava kaastöötajad, kes võibolla tekitasid nii minus kui ka intervjueeritavas pisut ebamugavust. Kohvikutes intervjueerisin intervjueeritavaid hommikusel ajal, külastajaid oli vähe ja segavaid faktoreid polnud. Koduses keskkonnas intervjueerida oli pisut keerulisem, sest intervjueeritav oli tol hetkel oma väiksema lapsega hoolduslehel. Helisalvestusse tekkis palju taustamüra ja hilisem

transkribeerimine oli seetõttu mõneti keerulisem. Samuti tekkis intervjuu vahele mitmeid pause, kuna intervjuueritav pidi tegelema vahel lapsega. Ajaliselt oli see küll kõige lühem intervjuu, aga võibolla kõige pingelisem.

Intervjuudes osalejad nõustusid, et tehtav intervjuu salvestatakse ja transkribeeritakse. Samuti andsin teada, et transkriptsioone magistritöös täies mahus ei avaldata ja kui avaldan mõne jupi, siis konfidentsiaalsuse tagamiseks muudan ära nimed ja muud iseloomulikud detailid. Intervjuuerides püüdsin hoida ise võimalikult madalat profiili, et intervjuueritav saaks rääkida vabalt ilma minu suunavate märkusteta. Samas püüdsin pidevalt olla intervjuueritavaga interaktsioonis, noogutades, naeratades ja jaatades erinevatele vastustele ja aruteludele. Paaril korral tuli ette hellemaid teemasid isade endi lapsepõlvest, kus oli tunda meeleolu langust ja pisut ebamugavust. Sellest tulenevalt andsin intervjuueritavatele koheselt märku, et me ei pea sellest rääkima kui nad ei soovi ja võime võtta järgmise küsimuse.

Transkribeerimisel kasutasin TTÜ Küberneetika Instituudi Foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris väljatöötatud tehnoloogiat ja mudeli veebipõhist programmi (Alumäe, Tilk, Asudullahh, 2018). Antud tehnoloogia võimaldas laadida helifailid veebi teel üles ja hiljem saadeti transkribeeritud tuvastustulemus e-mailile. Kõik automaatselt transkribeeritud failid kontrollisin sõna sõnalt üle ja vajadusel parandasin helisalvestuse järgi. Antud tehnoloogia kindlasti kergendas transkribeerimise protsessi, aga kui helifailis oli palju segavat müra, mis tuli ümbritsevast keskkonnast, siis oli transkriptsioon vigaderohke ja vajas palju parandamist, mis oli ajamahukas töö.

2.5 Analüüsimeetod

Isadega tehtud intervjuud salvestasin ning seejärel transkribeerisin. Andmete analüüsiks kasutasin temaatilist sisuanalüüsi. Temaatiline sisuanalüüs eesmärgiks on leida üles andmetes peituvad tähendused ja arusaamad (Ezzy 2002 viidatud Kalmus, Linno ja Masso, 2015 kaudu).

Rubin ja Babbie (2007) järgi on kodeerimine oluline analüüsi osa, mis hõlmab endas põhjaliku andmete uurimist. Kodeerimise käigus jaotatakse andmed erinevateks osadeks, mida omakorda omavahel võrreldakse ja uuritakse ning leitakse seoseid ühiskonnas esinevate nähtuste ja uuringu käigus saadavate andmete vahel (Strauss ja Corbin 1990 viidatud Rubin, Babbie, 2007 kaudu).

Kodeerimise peaeesmärk on lahutada tekst osadeks ja seda mõista, arendada välja kategooriad ja seada need uuringu edenedes korrastatud süsteemi (Flick, 2006).

Kodeerimist viisin läbi Maxqda Analytics Pro 2020 programmi abil kui ka käsitsi. Käsitsi kodeerimine võimaldas mul intervjuude transkriptsioone põhjalikumalt läbi töötada, minna intervjuudesse rohkem süvitsi. Materjale lugemin korduvalt läbi, mõtestasin ja tõlgendasin öeldut. Esmalt kasutasin eelpool välja toodud programmi, mille abil hakkasin analüüsima intervjuueeritavate vastuseid ja mille käigus tekkisid erinevad koodid. Peale seda etappi, lugemin mitmeid kordi veel läbi nii vestluseid kui ka intervjuude järel tehtud eneserefleksioone ning täiendasin selle abil koode. Kui koodid olid loodud, hakkasin koode erinevatesse kategooriatesse sobitama, mille tulemusena tekkisid teemad, mida hiljem esitlen analüüsi osas. Saadud teemasid analüüsin nii sisult kui osalejate kõne ja käitumise põhjal.

Kodeerimise kõrval tegin pidevalt ka lisamärkmeid ja memosid, mis aitasid hiljem kaasa analüüsi kirjutamisel. Kodeerimismärkmete ja memode (tähelepanekud ja mõtted) tegemine aitab koodide ja kategooriate sisu selgitada ja defineerida (Flick, 2006).

2.6 Uurimuse eetiline aspekt

Enne intervjuude läbiviimist selgitasin uurimuse osalejatele, milline on minu uurimuse eesmärk ja kuidas ma nende vastuseid uurimuses kasutan. Ühtlasi küsisin intervjuueeritavatelt luba intervjuu salvestamiseks ja selgitasin intervjuueeritavatele, et antud uurimus on anonüümne, kus ei avalikustata isikuandmeid, helisalvestusi, täismahus transkriptsioone ega hästi ära tuntavaid ja spetsiifilisi kohti nende intervjuudest. Uurimuse osalejate konfidentsiaalsuse tagamiseks muutsin ka intervjuueeritavate nimed.

2.7 Eneserefleksioon

Intervjuueeritavate otsimine ja intervjuueerimine oli minu jaoks üsna uudne ja algselt ka ärevusrohke kogemus. Ma omasin varasemalt minimaalset kogemust intervjuukava koostamisest ja läbiviimisest tänu Tartu Ülikoolis võetud õppeainele, aga tookord viisime läbi intervjuud koos kaastudengiga, seega tegutsesime koos ja vastutasime koos. Seekord oli uurimus üksnes minu uurimus, minu välja mõeldud teemaga ja püstitatud eesmärkidega. Algselt kartsin, et antud teema

ehk ei kõnetagi isasid ja nende soov osaleda on olematu, aga peale üleskutse lisamist sotsiaalmeediasse (Facebook), täitis ühtäkki mind rahu ja jäin põnevusega ootama minuga ühendust võtvaid potentsiaalseid uuritavaid isasid.

Kümnest kolm minuga ühendust võtnud isa loobusid, kui kuulsid, et tegemist on intervjuuvormis oleva uurimismeetodiga, mitte tavapärase ankeetküsitlusega, mille saab kätte e-maili teel ja mida saab täita kirjalikult. Kolme uuritava loobumine oli minu jaoks üsnagi oodatav protsessi kulg, sest ma juba varasemalt eeldasin, et kõik isad ei ole kindlasti nõus minuga silmast silma vestlema, seega see mind otseselt ei kurvastanud. Pigem olin positiivselt üllatunud ja õnnelik seitsme isa üle, kes olid nõus minuga vestlema ja oma mõtteid mulle avaldama.

Esimene intervjuu oli kõige suuremat ärevust tekitav. See toimus Skype'i teel ja esimese helistamise peale kõnele ei vastatud, mis tekitas ärevust ja erinevaid segavaid mõtteid, et ehk ta unustas mind ära või andis mulle kogemata vale Skype'i kasutajanime ning seetõttu helistasin hoopis valele inimesele. Õnneks siiski võttis esimene intervjuueeritav viimaks kõne vastu ja esimene intervjuu võis alata. Esimese intervjuu ajal kohati puterdasin. Mõtted ega jutt ei jooksnud nii soravalt nagu oleks võinud. Peale intervjuueerimist kirjutasin üles oma refleksioonipäevikusse punktid, mis läks hästi, mis ei läinud nii hästi ja mida ma saaks järgmine kord paremini teha. Päeviku pidamine aitas mind väga palju, nii intervjuueerimise kui ka analüüsi osas. See justkui aitas intervjuueerimisest tulnud pingeid maandada, ennast parandada ja ka leida neid positiivseid külgi, mis läksid hästi. Analüüsi osas aitasid üleskirjutatud tähelepanekud paremini mõtteid koondada ja tuletasid ka meelde intervjuu ajal olnud emotsioonid ja meeleolu, mis aitas samuti isade mõtete tõlgendamisele kaasa.

Peale esimest intervjuud, mu ärevus vähenes tunduvalt, sest nägin, et isad on abivalmid, jutukad ja julgelt oma arvamust avaldavad inimesed. Ma suhestusin isadega hästi, intervjuud toimusid enamasti ladusalt ja suuremate probleemideta. Ühel korral, kui tegin intervjuud Skype'i teel ja kui küsisin intervjuueeritavalt luba vestlust salvestada, sain esimese korraga eitava vastuse, mis mind hetkeks ehmatas ja sõnatuks, aga kui selgitasin konfidentsiaalsuse põhimõtteid veelkord ja seda, et ma salvestan üksnes kõne, mitte videokõne, siis intervjuueeritav nõustus siiski salvestamisega. See oli olukord, kus tekkis väike pinge ja ärevus, hetkeks olid justkui meelest pühitud ka intervjuukavas olevad küsimused, aga ennast rahulikult mõtlema sundides taastasid oma mõtted ja alustasin intervjuueerimist.

Intervjuusid tehes täheldasin, et isadega, kes olid keskmiselt jutukamad, oli keeruline ühelt teemalt teisele üle minna. Isad olid küllaltki laia silmaringiga ja neil oli erinevate aspektidega kohta palju arvamusi, mida nad soovisid minuga jagada, isegi neid, millel puudus kokkupuude minu uurimistöö teemaga. Ma püüdsin neid siiski ära kuulata, samaaegselt viisakalt ja delikaatselt neid taas intervjuu teema juurde juhtida.

Kohati oli raske olla kuulja rollis. Vahel viis vestlus jutu sinnamaani, kus tahtsin nõu anda ja pidevalt pidin endale meelde tuletama, et ma ei tohi oma mõtetega intervjuueeritavat mõjutada ja pean laskma tal ladusalt temale omasel viisil ja arvamusel oma mõtteid avaldama. Samuti oli kohati kurb ja raske kuulata, kui isad rääkisid oma lapsepõlvest ja oma kogemustest oma isadega, mille läbi oli tunda meeleolu muutust ja kurbust isade jutus.

Skype teel intervjuueerides tekkis paaril korral ka probleem ühendusega, mis oli ebamugav nii mulle kui ka intervjuueeritavale. Tundsin ennast kohati ebaprofessionaalse intervjuueerijana kui ka arvuti tundjana, kes ei osanud miskit muud teha, kui proovida taastada ühendust kõne katkestamise ja taas helistamise teel. Õnneks olid intervjuueeritavad mõistvad ja kannatlikud ning said aru, et ette tulnud ühenduse viga on paratamatu. Kui ühendus taastus, siis koheselt olin mina ja ka intervjuueeritav valmis jätkama.

Kui nüüd võrdlen intervjuueerimist Skype'i teel ja intervjuueerimist kuskil ruumis, kus mina ja intervjuueeritav olid reaalselt kohal, siis minule istus see viimane variant pisut rohkem, sest olemas oli pilkkontakt, mis lõi vahetuma kontakti intervjuueeritavaga ning näoilmed ja emotsioonid olid paremini ära tuntavad. Samuti tundsin ennast isiklikult mugavamalt, kui viibisin intervjuueeritavaga samas ruumis. Kindlasti oli Skype'i teel tehtavatel intervjuudel ka omad mugavused, nt mõlemale sobiva aja leidmine toimus kiiremini ja ei olnud vaja otsida mõlemale sobivat kohta, kus saaks intervjuud läbi viia.

Kui nüüd mõelda transkriptsioonile, siis üsna kiiresti tajusin seda, et mida kiiremini teha ära intervjuu transkriptsioon intervjuu järel, seda paremini on meeles kõik emotsioonid, näoilmed ja reageeringud. Transkriptsioone kirjutades ja ka hiljem neid korduvalt läbi lugedes, tekkis tihti positiivne tunne, kohati lausa heldimus selle üle, kui suure armastusega ja pühendumisega isad rääkisid oma perest, lastest ning enda ja laste vahelistest suhetest.

Kokkuvõttes võin öelda, et intervjuud sujusid edukalt ja suuremate probleemideta. Mul oli heameel näha ja kuulda, et isade jaoks oli see oluline teema. Isad tunnevad ise, et nad vajavad rohkem tunnustamist lapsevanemana ja soovisid kaasa rääkida isaks olemise teemadel vähendamata sealjuures kuidagi emade olulisust ja väärtust.

3. ANALÜÜS JA ARUTELU

Käesolevas peatükis analüüsin ja arutlen isadega läbiviidud intervjuudest tulenevate teemade üle. Esitan tulemuste analüüsi intervjuude analüüsimisel tekkinud kategooriate kaupa, milleks on isade tõlgendused enda rollist lapsevanemana, paus tööelus laste eest hoolitsemiseks, isade kogemused oma isadega ja isade vaade tulevikku.

3.1 Isade tõlgendused enda rollist lapsevanemana

3.1.1 Isaks saamine kui muutus

Kui mees ja naine saavad lapsevanemateks, peavad nad lisaks endale vastutama ka oma lapse eest. Lapsevanemaks saamine võib tuua kaasa suuri muutuseid nii lapsevanemais endis, naise ja mehe vahelistes suhetes. Uurimuses osalenud isad tõid välja, et lapse sünd tõi kaasa küll muutusi nende elus, aga aja jooksul kõik stabiliseerus ja nad harjusid uute elumuutustega.

Esimese lapse sünd on igale lapsevanemale uudne olukord, kus puuduvad varasemad teadmised ja kogemused laste kasvatamises. See on loomulik, et uue elukorralduse ees, mida lapse sünd endaga kaasa toob, on hirm ja ootusärevus. Ruuben: „*Noh, ütleme nii kaua oli tore, kuni laps veel kõhus oli, aga kui sündis, siis oli ikka küll hirm, et kas ma ikka saan hakkama, et ta oli nii pisikene. Onju, et niikaua kuni selle hetkeni kuni oli vaja haiglasse minna sünnitama ja oli väga-väga lihtne, okei siis kui, kui see nagu reaalsus kätte jõudis ja et kus on nagu laps on sama suur nagu peopesa*“. Sööt ja Saarma (1994) toovad välja, et meestel on isaks saamise protsessis sagedane pelgus ja ärevus elumuutuste ees, olenemata sellest, kas laps on planeeritud või mitte. Rasedus ja selle järgne periood langetab isadele suure koorma ja vastutuse, kus isad aina kasvava vastutusega tunnevad vajadust aina enam tööd teha ja toeks olla oma perele, et tagada perekonna turvalisus ja see kõik tekitab omakorda mehes lisapingeid ja muret (Kapsta, 2009). Nii nagu vastsündinud beebi harjub olema koos oma vanematega, nii harjub ka lapsevanem oma lapsega ja siin ei ole vahet, kas tegemist on isa või emaga, sest lapsevanemaks saamine on tihti peale stressirohke periood mõlemale vanemale. Samas võib mehele rasedus ja selle järgne periood olla isegi raskem, sest raseduse ajal mehel puudub lapsega füüsiline side ja tulenevalt ootustest mehele, et mees parandab kõik olukorrad ja on turvatunde looja, on tulevase isa ebakindlus veel suurem, sest mehed ei saa sünnituse eel, käigus ega ka lapse elu alguses suurt midagi ise ära teha.

Lapse sünd ja isaks saamine olid pannud uurimuses osalenud mehi ümber prioritseerima oma elu ja eesmäärke. Karl: *„Et noh, ütleme jah, et see mida mina sain küll nagu hästi kiiresti aru, et töö ei ole kõige tähtsam asi elus. Ma olin enda jaoks nagu seal isa-ema „mainset'i“ loonud. Et et see muutub kõige tähtsamaks ja olulisemaks“*. Uurimuses osalenud isade vastustest peegeldus, et lapse sünd muutis perekonna olemuse ühtäkki isadele olulisemaks ja isad hakkasid hindama rohkem koosveedetud aega laste ja peredega. Sarnane tulemus saadi 2007. aasta uuringus Isad ja lapsehoolduspuhkus, kus osalenud isad tõid samuti välja, et nende prioriteedid muutusid peale lapse sünni ja esmatähtsaks muutus perekond. Ühtlasi seostub see tulemus ühega levinud diskursustest, mille teoorias välja tõin – „isa kui turvatunde pakkuja“, sest isade soov olla pidevalt ja päriselt olemas oma lastele ja perele on üks viis, kuidas isad püüavad luua perekonnas turvatunnet ja kindlustunnet.

Ühtlasi Karli jutust tuli välja, et kui enne lapse sünni on olnud pikk kooselu, siis tema kogemuse järgi antud aspekt võib isadusega harjumist raskendada. Karl: *„.../ kuna me oleme päris kaua koos olnud, abielus juba varsti viis aastat ja seitse aastat üldse koos olnud ja olid nagu võib-olla mingit väga väljakujunenud olemised nagu, mida oli vaja siis muuta. Et eks jah, vahel peab rääkima ja pidama nõu“*. Võiks ju arvata, et tänu pikale kooselule on esimese lapse sünnist tulenevate muutustega kergem toime tulla, aga Karli vastusest peegeldub hoopis see, et sisse juurdunud harjumuste muutmine vajab justkui ümberkorraldamist ja lisatööd. Samuti peegeldus Karli loost, et uute muutustega toimetulekuks on olulisel kohal vanemate vaheline suhtlus, koostöö ja kompromissid, mis näitab, et isa on nõus pingutama ja tegema pere nimel kannapöörded, et kohaneda lapse saamisega tulenevate uute harjumuste ja elurütmiga.

Uurimuses osalenud isade elus tõi lapse sünd kaasa muutuseid argipäevas. Ruuben: *„Võib-olla isegi meil pööras kõik pea peale. /.../ ikkagi kohustus on juures, ikka pead lasteaeda minema, iga hommiku ja õhtu ja sa ei saa ainult alati nagu minna, kuhu sa tahad, et sa pead ikkagi mõtlema sellele, et kes lapsega on“*. Rauno: *„Ikka tõi jah! Tuleb vara üles tõusta ja nii iga päev“*! Isade vastused näitavad, et isaks saamisega kaasnesid lisakohustused ja muutused argielus, mis omakorda näitavad, et isad lähtuvad oma otsustes ja tegemistes perekonnast, st nad tähtsustavad perekonda ja lapsi. Ühtlasi peegeldub siit ka diskursus „isadus kui pidev kohalolu ja osalemine lapse elus“, sest isade vastused peegeldavad aktiivset ja tegusat lapsevanemat, kes igapäevaselt täidab lapse kasvatamisest tulenevaid kohustusi.

Uurimistulemustest tuli ka välja, et isaks saamine muutis meeste suhtumist ja emotsionaalsust. Rauno: „*Ja ma arvan, et ma olen rohkem hoolivamaks muutunud, palju hoolivamaks*“. Isade vastustest peegeldub, et lapse sünd muudab mehed avatumaks ja emotsionaalsemaks ja tänu isaks saamisele on neil kergem ka oma tundeid väljendada ja sellest tulenevalt olla emotsionaalselt toeks ka oma lastele.

Meelis, kellel on kaks väikese vanuse vahega last tõi välja, et „*võib-olla natuke ehitust pidurdasid lapsed ja vahest vabaaega jäi veel vähemaks ka. /.../ Ma arvasin, et natuke hullemaks läheb ikka, kuid jah reisile ei saa kahekesi minna, peab mõtlema kuhu lapsed panna, et nad väikesed ja ei saa alati kaasa võtta*“. Uurimuses osalenud isad teadvustasid endale juba enne laste sündi, et lapse ilmaletuleku järgselt peavad nad minimaliseerima oma aega nii iseendale kui ka teineteisele ja töid välja, et edaspidistes elukorraldustes peale lapse sündi tuli rohkem arvestada lastega ja kõike ei saanud enam üksnes endast lähtuvalt teha. Siin kohal saab paralleeli tõmmata ka Robb (2003) uurimusega, kus autor tõi uurimuse põhjal välja diskursuse „isadus ja ambivalentsus“, mis kirjeldas isasid, kes küll võtsid endale vastutuse oma laste eest ja tegelesid oma lastega aktiivselt, aga töid välja ka isikliku vabaduse puudumise.

3.1.2 Hea isa konstrueerimine isade intervjuudes

Isad töid välja, et hea lapsevanem ja ka hea isa on see, kes on oma lapse jaoks olemas, olgu see siis kurb või rõõmus hetk, aga laps peab tundma, et ta saab oma emotsioone oma vanematega jagada. Karl: „*Ma arvan, et hea lapsevanem on ikkagi see /.../. See, kes olemas on, ma arvan nagu kõige-kõige peamisem on ikkagi olemasolu. Et sa oled nii-öelda mõttes kohal, sa oled füüsiliselt kohal, sa oled see, kes tähtsustab, mõistab oma rolli ja ei võta seda kuidagi kergekäeliselt*“. See näitab, et uurimuses osalenud isad tahavad osaleda oma lapse elus, olla neile toeks ja abiks nii füüsiliselt kui ka emotsionaalselt. Samuti isade vastus peegeldab tõsist kohaolu oma laste suhtes, mis viitab ka uuele mehelikkusele (osalevale mehelikkusele) ehk meestele, kes on isana täielikult oma laste jaoks olemas. Sarnasele tulemusele jõudis Lõuna-Aafrikas tehtud uurimuses Smit (2002), et isa olemasolu ei kajastu tänapäeval üksnes lapse mängukaaslasena ja hoolitsejana, vaid mehed tahavad ka emotsionaalset oma laste jaoks olemas olla.

Ka Ruuben lisas: „*/.../ega sellel mingit lihtsat valemit ega sellist asja ju ei ole. Et hea lapsevanem kindlasti peab olema selline, kes suudab last mõista, kuulata. Et noh, et, et ikkagi saaks aru, mida laps tahab ja ei ole kogu aeg niimoodi, et tuleb nõuda mingeid imeasju välja, et tegelikult ju*

eesmärk on see, et laps kasvaks ja areneks, kõik tuleb teha lapsest lähtuvalt. Jah, et noh ma arvan, et hea lapsevanem on selline, kes kuulab...“. Kui Karli jutust jäi kõlama märksõnana „kohalolu“, siis lisaks Karli poolt öeldule lisas Ruuben, et oluline on ka kuulamine. Humanitaarainete lektor Raili Juurikas (2016) toob välja oma artiklis, et kuulamine on väga oluline oskus, mis tähendab, et inimene peab teist inimest kuulates olema hetkes „siin ja praegu“, sest ainult seda viisi saame näidata omapoolset toetust selle inimese suhtes, kes sulle oma muret või rõõmu jagab. Selle järgi peegeldab isade jutust, et hea lapsevanem ja ka hea isa on see, kes võtab laste jaoks aega, olles nende jaoks pidevalt olemas nii vaimselt, kui ka füüsiliselt. Seega peegeldub uurimuses osalenud isade lugudes diskursus „isadus kui pidev kohalolu ja osalus“, mida ka Robb (2003) oma uurimuse põhjal välja tõi. Antud diskursus kirjeldab isasid, kes peavad oluliseks enda kohalolu erinevates lapsega seotud toimingutes (suhtlemine, mängimine, õpetamine, kuulamine, olemas olemine). Ühtlasi jäi nii Karli kui ka Ruubeni vastustest kõlama, et nad räägivad üldiselt heast lapsevanemast ja nad ei tee oma jutus vahet, millal nad räägivad isast ja millal emast, seega võib see tähendada ka seda, et antud isad võtavadki ema ja isa võrdse lapsevanemana.

Uurimuses osalenud isade jutust tuli välja, et isade jaoks on olulisel kohal lastega koostegutsemine ja ajaveetmine. Karl: *„Me sisuliselt olemegi koguaeg koos, elame koos, tegutseme koos. /.../ ta [laps] koristab väga suure huviga koos minuga ja siis mingit smuutit teeme koos, et selles mõttes meil on see olnud, üritaks võimalikult palju teda kaasata. Ja et nagu kui ilmad on mõnused, noh siis me katsume, noh siis me oleme enamuse aega õues“.* Ruuben lisas: *„Päeval oleme, kes tööl, kes lasteaias, aga õhtused ajad veedame ikka koos tegutsedes. /.../ näiteks mängime erinevaid lauamänge. Mängime kabet, oleme mänginud viimasel ajal. Siis õues käime. Ta juba nii suur, et tahab rohkem teiste lastega õues mängida ja tegutseda“.* Isade lugudest võib välja lugeda, et ühe perena koos elamine tähendabki seda, et nad veedavadki aega koos tegutsedes. Kindlasti oleneb siinkohal ka lapse vanusest, st mida väiksem laps, seda rohkem nõuab laps tähelepanu ja suunamist ning mida suurem laps, seda rohkem on ta valmis iseseisvalt tegutsema. Oluline on mõista, et vahet pole, kas isa veedab lapsega koos aega süüa tehes või hoopis mängides, vaid oluline on hoida rõhk sõnal koostegutsemine, sest kõige olulisem on isa soov olla ja tegutseda koos oma lapsega.

Uurimuses osalenud isade lugudest tuli välja, et isa üheks oluliseks rolliks on pakkuda perekonnale turvalist elukeskkonda, mis tuleneb kohati ka ühiskonnas eksisteerivast diskursusest, mille järgi on isa kui turvalise keskkonna looja ja kaitsja. Ka Kutsar (2007) on toonud välja, et isasid peetakse turvatunde pakkujateks ja seda nii materiaalses, kui sotsiaalses mõttes. Raul: *„Isa peaks olema see*

tasakaalukas ja stabiilne ja kes, kes nagu loob sellist turvalist keskkonda. /.../ ema rohkem see, kes annab seda füüsilist lähedust, sellist kontakti võib-olla siis rohkem“.

Ühtlasi isad pidasid heaks isaks olemise juures oluliseks ka piiride kehtestamist, kindlameelsust ja rahulikkust. Raul: *„Rahulikum ja kindlam mees kui mina selgelt jah. Kes suudab piire kehtestada /.../“*. Isade lugusid tõlgendades on isad justkui distsiplineerijad ja korra loojad, mis viitab ühtlasi traditsioonilisele mehele kui distsiplineerijale. Isade jutust võib ühtlasi välja lugeda, et isad peavad ennast perekonna turvatunde loojaks olles rahulikud ja vaoshoitud. Sarnasele tulemuseni jõudis Poolas oma uuringuga Thunstedt (2017) ja tõi uuringu tulemusena välja diskursuse „sooline dihhotoomia“, kus lähtutakse soopõhistest stereotüüpidest, mille järgi peetakse emasid emotsionaalsemateks ja isegi hüsteeriasse kalduvateks ja isasid rahulikeks lapsevanemateks.

Uurimuses osalenud isad tõid välja, et laste hooldamise, kasvatamise kõrval on oluline ka enda eest hoolt kanda, Jaan: *„Ma arvan, et hea isa on see, kes armastab iseennast, sest siis ta oskab kõige paremini armastada ka oma lapsi. Ilma igasuguste tingimusteta, siis ta oskab või ta ei peagi isegi oskama, see tuleb ju loomulikult, sellest kohalolekust ja olemisest piisab lapsele ...“*, mis näitab, et isad vajavad vahel kosutust ja turgutamist ehk nn „oma tassi täitmist“, et oleks energiat ja tahtmist oma lastega tegeleda. Näiteks Neece, Green ja Baker (2016) toovad erinevate tehtud uuringute põhjal välja, et lapsevanemate kõrge stressi tase tõstab laste käitumisprobleeme. Samuti samad autorid toovad välja, et erinevad stressi maandavad tegevused nagu näiteks meditatsioon, treening või erinevad vanemlusprogrammid aitavad lapsevanematel laste kasvatustest tulenevaid raskusi ja stressi leevendada. Seega, mida täidetum on lapsevanema „tass“, seda parem lapsevanem on ta oma lapsele ja seda tervem on ka laps. Tervise Arengu Instituudi poolt tehtud uuringu (2–12 aastaste laste vanemate tajutud kompetentsus ja käitumiskasvatuse esinemine lastel, 2017) põhjal tuli välja, et 2–12-aastaste laste vanemad arvavad, et lapsevanemaks olemine on küll rahuldust pakkuv, aga üle kolmandiku vanemaid tunnevad aeg-ajalt, et nad ei saa midagi tehtud ning igas viiendas vanemas tekitab lapsevanemaks olemine pinget ja ärevust. Kurnatud, pinges ja ärev lapsevanem ei jaksa oma lapse eest hoolitseda sel määral, mis toetaks lapse arengut. Seega kui isad laste kasvatamise kõrval suudavad ja tahavad ka enda eest hoolitseda, siis seda rohkem on neil jõudu ja tahtmist olla oma lapse jaoks hea lapsevanem.

Jaan oli isa, kes tõi ka välja, et lapse kasvatamine pole kerge. Jaan: *„Tuleb tõdeda, et ei ole kerge, ei ole kerge lapsega tegelemine. Et minu arvates tööl käimine on nohu. Selle pärast, et sa pead*

jälgima iseennast ja kuidas sa oled, mida sa teed, need lapsed on peeglid, nad hakkavad täpselt asju tegema ja kõige-kõige raskem ja ja enesedistsipliini“. Jaani loost võib tõlgendada, et lapsevanema töö pole mitte ainult last kasvatada, aga ka samaaegselt eeskujuks olemine ning suutlikkus ennast kontrollida ja jälgida. Isaks olemine on pidev töö enesega. Kui nüüd lähtuda isaduse identiteedi kujunemisest, siis antud vastusest on näha, et isa loob oma kasvatusstiiliga ja enesedistsipliiniga oma lapses pilti „hea isast“ ehk isa tahab olla oma lapsele eeskujulikuks isafiguuriks, st isa osaleb oma lapse identiteedi loomisel. Ka Webster`i (2005) järgi inimene ei kujunda personaalset identiteeti üksinda, vaid see on sotsiaalselt koos teistega konstrueeritud.

Mart pidas küll oluliseks lapse jaoks olemas olemist, aga tõi esimese asjana hoopis välja, et oluline on armastada oma naist ja hoolitseda naise ja mehe vahelise suhte eest, sest läbi selle saab ta olla ka oma lapsele hea isa. Mart: *„Mulle tundub, et et see jah, et sättida praeguse paarisuhte nagu esimeseks, kõigepealt pöörata sellele nagu tähelepanu ja siis lapsele, lapsed võtavad ju tegelikult palju energiat. Ja, ja siis nagu hästi lihtne ära unustada seda teist poolt ja mulle tundub, et kui need kaks vanemat inimest omavahel nagu hästi saavad hakkama, siis on lapsel on olla ka hea. Aga seda on hästi lihtne nagu ära unustada ja ja see toimib hästi kaua niimoodi, et ta nagu süsteem töötab väga kaua niimoodi, sest mõlemad saavad ju rõõmu tunda neist lastest, siis on see vägagi hästi võib suhte poole nagu langeda“.* Teineteise ja suhte eest hoolitsemise on oluline aspekt lapsevanemaks olemise juures, sest laste kasvatamise juures on kerge ära unustada suhet oma elukaaslasega ja kogu tähelepanu pöörata lastele ning kui pinged tekivad lapsevanemate vahel, siis suure tõenäosusega tekivad pinged ka laste ja vanemate vahel. Antud teema seostub samuti „tass on täis/tühi“ teemaga, aga enam mitte indiviidi, vaid paarissuhte tasandil. Mardi jutust võib järeldada, et antud isa jaoks on paarissuhe ja laste kasvatamine omavahel seotud, kus üks täiendab ja mõjutab teist. Võimalik, et mehed võtavad endale vastutuse ka paarissuhte eest, sest hea peresuhe annab turvatunnet ja mees tunneb ennast ka selle eest vastutavana.

Lisaks sellele, et uurimuses osalenud isad püüavad kõik olla oma lastele head isad, tõi nad ka välja, et oluline on heaks lapsevanemaks olemise juures ka ühiskonna üldine suhtumine perekonda ja selle väärtustamisse. Karl tõi välja, et ühiskond üldiselt peaks prioritseerima ümber oma soovid ja mõtlema sellele, mis on laiemas perspektiivis oluline. Karl: *Aga meie riigis kui me siin defineerime mingit edu ja mõõdame oma edukust, me tahame saada edukaks, et tuleks täiesti ümber mõelda, mis asi see edu üldse on. Et see ei ole majanduskasv, see ei ole palgakasv. Et minu arvates edu on see, kui meil on vähem lahutusi./.../ Kõikvõimalikke sihukeste, vaimsete probleemide ja haiguste hulk peaks vähenema, et selles suunas võiks kogu seda riiki ja, ja*

ühiskonda arendada“. Karl väärtustab perekonda ja soovib, et ühiskonnas keskendudaks pigem perekonna heaolule üldises mõttes, kui edule ja materiaalsetele väärtustele. Karl oli see isa, kes isaks saamisel seadis ümber oma prioriteedid nii, et pere ja lapsed oleks alati esimesel kohal. Võimalik, et Karl ootab samasugust käitumist ka ühiskonnalt, st et kogu ühiskond ühtselt väärtustaks perekonda ja kooselu.

Paari isa loost võis välja lugeda, et neile on etteheidetud, et nad tegelevad oma lastega vähe. See küll häiris isasid, aga nad püüdsid seda õigustada teiste kohustuste näol, mis neil kodus on vaja teha. Meelis: *“....noh, tihtipeale vaadatakse mulle sellise pilguga, et mina tegelen võib-olla lastega natukene vähem, aga, aga võib-olla on need toetuse liigid nagu erinevad erinevates peredes ka, mõnes peres ei tee võib olla mees nii palju süüa nagu mina ja nii palju poes ei käi ja ei tegele kõikide selliste asjadega ka, siis minule näiteks meeldib just see, mulle meeldib söögi tegemine“..* Meelis vaatab lastega tegelemist ja kasvatamist laiemalt kui ainult lastele suunatud tegevusi, tema jaoks on ka see pereelus osalemine, kui ta võtab enda kanda erinevaid koduseid kohustusi. See ei pruugi nõ väljapoole kodu paista, mistõttu võibki Meelis olla kogenud ümbritsevate inimeste etteheiteid, et ta ei ole osalenud piisavalt laste kasvatamises. See omakorda justkui näitab, et ühiskond võib heaks isaks olemist tõlgendada üsna kitsalt – kui näeb isa koos lapsega. Ühtlasi haagib antud järeldus ka Hein (2016) uurimusega, kus lastekaitsetöötajate lugudest tuli rohkem esile see, kas ja kuidas isa koos lapsega koos on. Lapse kasvatamine koosneb nõ väga erinevatest tegevustest. Ka söögi tegemine on üks osa lapse eest hoolitsemises, sest kui süüa ei tee, siis laps süüa ei saa ja on ühtlasi ka hoolitsemata.

3.1.3 Halva isa konstrueerimine isade intervjuudes

Paralleelselt heaks isaks olemise kõrval uurisin ka isadelt, milline on nende meelest halb isa.

Isad tõid välja, et nad ei mõista isasid, kes ei huvitu oma lastest ja see näitab, et isad hindavad üksteist ja näevad, et nii mõnigi isa võiks oma lastele suuremat tähelepanu pöörata. Rauno: *“/.../ei saa aru neist, keda ei huvita oma lapsed, kui ei uuri, kuidas neil läheb. Ei tegele nendega*“. Siit võib järeldada, et isad näevad ka ise, et ühiskonnas eksisteerib isade hulgas ükskõikset suhtumist oma lastesse ja nad ei aktsepteeri seda. Rauno oma vastusega tahab justkui öelda ja näidata, et tema küll hoolib lastest ja nii ei teeks, mis näitab omakorda seda, et erinevad ühiskonnas eksisteerivad käitumismustrid ja hoiakud mõjutav isade identiteedi loomist, kas siis positiivses või negatiivses suunas. Nagu eelnevalt teoorias välja tõin, Kutsar (2007) on kirjutanud, et erinevaid

tüüpi isasid on palju ning isa pühendumine ja isa rolli olulisuse mõistmine näitab, mis tüüpi isaga on tegemist.

Minu uurimuses osalenud isad olid üksmeelel, et vägivaldse käitumisega lapsevanem pole aktsepteeritav. Ruuben: *„et ega on ju isasid, kes meile isadele pole küll väga head reklaami teinud./.../ üks väga lihtne muidugi väljend on see, et noh, kui ta nagu lööb või, või füüsilist vägivalda või sellist vaimset vägivalda nagu kasutab, et see nagu ei tohiks küll ühelgi lapsevanema nagu ühelgi, tegelikult ühegi inimese nagu käitumismustrisse kuuluda.“* Raul lisas: *„Kindlasti igasugune vaimne ja füüsiline vägivald on aut“*. Perevägivallakuritegude statistika andmetel registreeriti 2019. aastal 4119 perevägivallakuritegu (Kuritegevus Eestis 2019, i.a). 2019. a perevägivalla juhtumite toimepanijateks olid 85% mehed ja vähemalt ligi 30% perevägivallakuritegudes on ohvriks lapsed (Kuritegevus Eestis 2019, i.a). Statistika näitab, et peamine ohuallikas Eesti peredes on mees. Ühtlasi Lapse õiguste ja vanemluse uuring (2018) tõi välja, et laste füüsilist karistamist peab vägivallaks 74% naistest, siis meestest arvab nii vaid 54%. Kuigi Lastekaitseseadus 2014 § 24 keelab igasuguse füüsilise ja mis tahes muul viisil karistamise, mis ohustab lapse vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist, siis siiski esineb ühiskonnas vanemaid, kes pooldavad füüsilist karistamist, mis omakorda näitab, et antud seadus jääb kohati jõuetuks. Antud isade vastusest tuleb välja, et nemad isadena taunivad igasugust vägivalla kasutamist, aga kuna siiski ühiskonnas eksisteerib isade käitumises vägivalda, siis selle põhjal võib järeldada, et ühiskonnas esineb diskursus „isad kui vägivalla ja ohu allikas“, mida mainis ka Kutsar (2007). Uuringus osalenud isade jutust võib järeldada, et vägivaldsuse esinemine perekonnas tekitab meelehärmi ja kurbust lastevanemate seas, kes seda mitte mingil juhul ei aktsepteeri. Läbi oma vastuste tahavad isad võibolla ka näidata, et nemad ei ole vägivaldsed isad, nad ei ole halvad ja neil on justkui piinlik, et meie ühiskonnas räägitakse vägivallast ja sellest, et on olemas mehed, kes on nendega nõ sarnased ja kes on samas ka vägivaldsed.

3.1.4 Isaks olemine kui üks osa mehelikkusest

Uurimuses osalenud isade lood peegeldavad nende positiivset suhtumist lastesse ja lastega tegelemisse. Nende lugudest võis välja lugeda, et lapsega tegelemine pigem tõstab mehelikkuse taset mehes, kui mõjub sellele negatiivselt. Kui klassikaline vanaaegne mehelikkus pigem näitas meest kui pühendunud töötajat, siis sooline võrdõiguslikkus, uued peremudelid on avaldanud suurt mõju mehelikkuse mõtestamisele (Crespi ja Ruspini, 2015) ja tänu sellele on muutunud ka

meeste suhe ja soov tegeleda oma lastega, ilma, et nad tunneksid, et lapsega tegelemine mõjuks kuidagi halvasti nende mehelikkusele.

Mehelikkus on ajas muutunud ja seda tõid välja ka uurimuses osalenud isad. Ruuben: „*Kunagi ju ei lubatud mehi ju ka sinna sünnituse juurde. Et nüüd on nii, et nüüd on ju niimoodi, et on ju mehed oodatud pigem ja toekam palju. /.../ austusega, niisuguse lugupidamisega, et see pigem on, nagu see maine on ajas paranenud. /.../ et, kuidas see väljend nagu ongi, et hea mees on see, kes suudab ühte pere ja naist hoida nagu terve elu ja toimetada nendega. /.../ Aga ma arvan, et see pigem kasvab ja kasvab nagu veelgi*“. Ruubeni lähenemine antud teemale näitab, kuidas on isa osalemine laste kasvatamises ajajooksul muutunud ja kuidas on muutunud seeläbi ka mehelikkus ja isaks olemine, st aina rohkem nähakse ja hinnatakse meeste juures aktiivset isaks olemist nii sotsiaalses kui ka vaimses mõttes.

Karli loost võis välja lugeda, et lapsega tegelemine mõjub mehelikkusele positiivselt ja toetavalt. Karl: „*Ma arvan, et ka see on nagu muutunud. Et enam ei pea sa olema mingi matšo, kes oma tundeid välja ei näita. /.../ Ma arvan ikkagi et kui oled selline loomulikult ja julgelt oma lapse eest hoolitsev, lapsega aega veetev isa, et seda peetakse ikkagi pigem nagu mehelikkuse näitajaks mitte, mitte nagu kuidagi pehmoks. /.../ minu arust me näeme üha rohkem selliseid avalikke nii-öelda tugevaid ja aktiivseid isafiguure, et kes, uhkusega selle välja mängivad*“. Karli loost peegeldub, et tänapäeval peetakse seda aina normaalsemaks, et mehed julgevad oma emotsioone näidata ja neid ka lastele edastada. Lisaks võib Karli loost järeldada, et lapsega tegelev isa, ilma, et teda peetakse kuidagi liiga feministlikuks, on tänapäeva ühiskonnas aina rohkem levinum. Tuginedes Anderson (2009) uurimusele, võib Karli jutust ühtlasi ka järeldada, et meie ühiskonnas mehed tahavad ja ka julgevad osaleda laste kasvatamises, st aina võrdsemalt on erinevad kodused ülesanded ja lastega seonduvad kohustused vanemate vahel ära jaotatud. Ühtlasi tõi Karl näite avalikust isafiguurist, kes julge ja aktiivselt lapse elus osaleva isana on eeskujuks ka teistele isadele. Avaliku tegelase eeskuju on kindlasti oluline lüli ühiskonnas, sest inimesed tihti jälgendavad ja püüavad oma eeskujudega sarnaneda. Tugevad isafiguurid on eeskujuks ka teistele isadele. Mida aeg edasi, seda tavapärasemaks muutub see, et isa on laste kasvatamises aktiivne osaleja.

Meelis tõi näiteks seose mehe, mähkmete vahetamise ja mehelikkuse vahel ning sellest võib järeldada, et lapse eest hoolitsemine pigem tõstab meheks olemise väärtust. Meelis : „*/.../ pigem on see selline vanakooli teema, kui varasemalt vaadati natukene viltu, kui mees pidi mähkmeid*

vahetama. Mõned ei ole nõus samas siimaani elus ühtegi mähet vahetama, aga ma arvan, et üldises pildis on see on see sama asi nagu et samamoodi nagu see vabandamine näitab mitte nõrkust, vaid tugevust! /.../ et see ikkagi ajas muutunud nii palju, et kui sa ikkagi tegeled lastega, et siis vaadatakse pigem austusega nagu. Isad, kelle jaoks mähkmete vahetamine on vastumeelne, justkui võitleks vastu ka aktiivselt lapsega tegeleva ja lapse eest hoolitseva isa rollile ning pigem oleks justkui traditsioonilise peremudeli pooldajad.

Ka Jaan väljendas julgelt ja konkreetselt oma arvamust, et lapsega tegelemine on vägagi mehelikkust toetav. Jaan: „*Väga mehelikuks minu meelest. Ei olegi rohkem mehelikum kui miski muu asi kui lastega tegelemine. Kas saab olla midagi rohkem mehelikum, kui olla oma lastele isa?*“ Jaani jutust võib tõlgendada, et isadus ja mehelikkus on tema jaoks omavahel tugevalt seotud ja Jaan ei tunne, et isaks olemine kuidagi tema mehelikkust kahjustaks. Hiljem tuli Jaan uuesti mehelikkuse teema juurde tagasi ja sarnaselt Karlile tõi välja eeskujuks olemise olulisuse. Jaan lisas, et oluline on kui isad veedaksid julgelt aega koos oma lastega ka avalikus ruumis, sest see on justkui eeskuju ka teistele isadele. Jaan: *Ainuke, mis me saame teha, on ikkagi see, et ma olen oma lastega ja me mängime, teeme pulli ja nalja ja kõik teised lapsed ja isad ka vaatavad ja hakkavad oma lastega tegelema. Ja isegi need, kes ütlevad, et ei taha, aga see on ainuke lahendus, visualiseerimine*“. Isad küll tahavad olla aktiivsed isad, aga kohati jääb mulje, et see aktiivsus väljendubki üksnes lastega mängimises ja müramises, aga laste õpetamine ja eluks oluliste oskuste õpetamine jääb emade kanda. Isade vastus viitab omakorda diskursusele „isa kui meelelahutaja“. Sarnasele tulemusteni jõudsid Sunderland (2000), Monteiro, Fernandes, Torres ja Santos (2017) ja ka Hein (2017) - nende uuringute tulemuste kohaselt peetakse isasid teisejärguliseks lapsevanemateks, kelle roll on pigem olla löbustaja kui hoolitseja ja õpetaja.

Rauno arvas teiste uurimuses osalenud isadega sarnaselt: „*/.../ ega lapsega tegelemine ei tee sind ju kuidagi naiselikumaks või vähem mehelikumaks./.../. Et kui sa lapsega kodus oled või tegeled, see on ju normaalne osa sellest protsessist*“. Rauno mõtte avaldus oli lühike ja konkreetne, mis ehk näitab, et isana suhtub ta laste kasvatamisse kui tavapärasesse elu osasse, ilma, et ta tõstaks esile ühtegi konkreetset lastega seonduvat tegevust laste kasvatamise ja hooldamise protsessist, sest kõik sinna juurde kuuluv on ühtemoodi oluline.

Mart lähenes mehelikkuse teemale ja isa -lapse suhtele teise nurga alt ja arvas, et see kuidas isad oma lastesse suhtuvad ning kui palju nad lapse-isa suhtesse panustavad on paljustki seotud haridustasemega. Mart: *Minu arust on see seotud haridustasemega. /.../et need, kes on nagu*

haritumad, nende puhul mulle tundub, et isa osaleb lapse kasvatamisel, on nende jaoks nagu tunduvalt arusaadavam. Ja mida madalam on see haridustase, seda rohkem on seda suhtumist, et noh, see, et jagame ära, emale sageli naise kohustused, isale mehe kohustused. Paraku nii on, aga see ei tähenda seda, et see laias laastus nii on, täitsa selline kõhutunde värk. Võimalik, et antud isa arvamus on mõjutatud ka ringkonnast, kus ta enamasti ringi liigub ja millega ta tihedamini suhestub. Samas ka Monteiro, Fernandes, Torres ja Santos (2017) tõid oma uurimuse tulemustes välja, et kõrgema haridustasemega isad pidasid end autoriteetsemateks ja vähem autoritaarseteks ning osalesid aktiivsemalt ka oma laste kasvatamises ja hoolitsemises.

Raul seostas mehelikkust sellega, mis näib mehelik naistele ja mis mitte. Raul: „*Okei, naine näeb, et oh, et selle mehega on ka turvaline lapsi saada või kui tegeleb mitte lapsega, vaid tegeleb koeraga siin näiteks, näitab ka, milline ta pereisana oleks. Et see kindlasti mõjub hästi. No samas teiselt poolt näide, et mõni tahab näha, et mees on siin tugev ja, ja, ja maskuliinne, nii-öelda seisab iseenda eest ja kõike ja, ja et on mingid põhimõtted*“. Antud isa jutust võib järeldada, et hoolitsemine on maskuliinsuse juures oluline näitaja ja seda võidakse kasutada ka nõ peibutuskäitumisena, aga samas hoolitsemine ei pruugi olla just see, mida Raul peab mehelikuks või ennast kui isa iseloomustavaks.

Lähtudes Suwada ja Plantin (2014) uuringust, siis selle järgi antud isad väärtustavad mehelikkust ning sealhulgas ka lapsi ja lastega tegelemist, mis teeb antud isadest osaleva mehelikkusega mehed, kelle suhted partneriga põhinevad partnerlusel, kes tegelevad aktiivselt lastega, kes julgevad välja näidata oma tundeid ja osalevad ka majapidamistöodes. Minu uurimuses osalenud isad hindavad lapsega koos veedetud aega ja peavad seda loomulikuks, et isad tegelevad lastega ja tahavad olla osa nende elust. Isade lugudest võib välja lugeda, et lapsed ja lastega tegelemine pigem toetab mehelikkust kui mõjub sellele kuidagi negatiivselt.

3.1.5 Isade ja emade tööjaotus perekonnas

Uurimuses osalenud isad rääkisid, et nende peredes pole otseselt abikaasa/elukaaslase vahel laste eest hoolitsemine või kodused ülesanded ära jaotatud. Jutu käigus tuli välja, et lapsevanemad täidavad koduseid ja lapsega seotud kohustusi jooksvalt, vajadusepõhiselt ning isa ja ema koduvälistest töökohustustest lähtuvalt. Samuti tuli välja, et aja jooksul on kujunenud välja teatud toimingud, mis pigem on jäänud juhuslikult isa või ema ülesanneteks, aga mida kohati teevad ka mõlemad vanemad. Mart: „*/.../ mina noh, võib-olla ma olen liiga idealistlik, aga minu arust ei*

ole enam praeguses maailmas olemas seda, et naise ülesanded, mehe ülesanded ja noh, paraku ma ei oska nagu enam vahet teha, noh okei, ma toon puid, kütan ahju sellepärast, et et lihtsalt kellaaeg on selline, et kui ma sel ajal koju tulen, see kõige mõistlikum teha ja [naise nimi] saab sellega sama hästi hakkama“. Mardi vastus peegeldab seda, et tänapäeva perekonnas on aina tavapärasem, et mõlemad lapsevanemad osalevad erinevates kodutöodes kui ka laste kasvatamises. Mart tõi küll välja, et bioloogilistest eripäradest tulenevaid kohustusi ei saa jagada, sest meestel pole võimalik last imetada. Mart: *„/.../ selles mõttes nagu oleme küll ära jaganud, et naine ärkab öösel üles, mina ärkan hommikul kell kuus ja võtan lapse ja siis saabki naine ka magada. Aga jah, ma ei, ma ei usu, et on praeguses ilmas nagu mõtet jagada üldse. Jah, bioloogilised eripärad, nagu rinnaga toitmise kohustust ma ei saaks kuidagi enda peale võtta“.* Ka teised isad tõid bioloogilisi eripärasid vestluse käigus välja. Pigem suhtusid isad rinnaga toitmisse kui loomulikku protsessi. Ülejäänud intervjuude jooksul ei kerkinud esile ka teisi tegevusi või hoiakuid, kus isad oleks püüdnud oma mingit tegevust või tegevusetust bioloogilise eripära tõttu õigustada. Pigem antud isade jutust võib tõlgendada, et isad püüavad bioloogilisest eripärast tulenevalt panustada laste eest hoolitsemisse mingil muul sobival moel. Thunstedt (2017) tõi oma uurimuse põhjal isadust mõjutava diskursusena välja „ortodoksse dihhotoomia“, mille järgi vanemate kasvatuse väljendub peamiselt emade ja isade vastandlike funktsioonide esile toomise kaudu. Selle järgi on emad füsioloogilise aspektide tõttu isadest justkui olulisemad lapsevanemad. Antud isade lugude põhjal tuleb välja, et isad aktsepteerivad imetamist, kui bioloogilist iseärasust ülevõimu, mis on looduse poolt naistele antud ja isade jutust ei tule välja, et nad seetõttu kuidagi halvema lapsevanemana tunneksid.

Karl lisas : *„Et üks me nagu katsume mõlemad kaunis palju aktiivsed olla majapidamises. Et ma ei oska küll niimoodi nagu välja tuua, et ma ei tea, noh, ühesõnaga süüa teen tihti mina, koristab rohkem abikaasa. Lapse, ütleme, mingisuguste asjade ostmise ja selliste asjadega tegeleb ka rohkem abikaasa ja et aga samas jah, ütleme, et selliseid ühistegevusi teeme me jällegi koos hästi palju. Samuti oleme lastega arsti juures käinud koos ja eraldi“.* Karl rääkis nende pere kalendrisüsteemist, mida nad kasutavad ja mis aitab neil lastevanematena omavahel kohustusi jagada. Karl: *„Et me kaunis lõime mingi ühise kalendrisüsteemi, mis küll pigem selleks, et nii-öelda seal oleks näha niisugused mõlema poole töökohustused. Et, et siis saab planeerida asju /.../“.* Karli jutust peegeldub aktiivselt pereelus osalev isa roll. Crespi ja Ruspini (2015) ja Robb (2003) tõid mõlemad oma uurimuste põhjal välja diskursuse „isa kui aktiivne ja osalev lapsevanem“, mille järgi kirjeldatakse isasid lastevanematena, kes võtavad aktiivselt osa laste kasvatamise protsessist ja ka majapidamistöödest.

Raul pidas oluliseks naise aitamist ja toetamist. Raul: *“Okei no praegu niimoodi, et et mu naine hoiab praegu põhiliselt meie üheteist kuust beebit. Ja siis siis mina tegelen kõige muuga. Et ta nagu talle puhkust anda võimalusel ja ja kõik muud tööd nagu enda enda peale võtnud. Okei, okei võib-olla mitte nüüd päris koristamine ja, ja, ja ütleme pesu pesemine näiteks täitsa tema teema, aga mis puudutab laste trenni viimisest, ja mingi noh, ongi toidu tegemine, poes käimine et siis rohkem sellised asjad on pigem nagu minu peal”*. Kui esmalt tundus, et Raul tegelebki kõige muuga pigem rohkem kui lastega, siis hilisemas vestluses tuli välja, et õhtuti paneb ta suuremad lapsed magama, loeb neile unejuttu, püüab lastega suhelda ja lastega käekäigu läbi selle kursis olla, mis näitab, et iga isa panus oma laste eest hoolitsemisse võib olla erinev. Raul: *„mina lugesin neid unejutte ja, ja siis lõunauinakmina lugesin neid unejutte ajal ka, vanema pojaga olin mina see, kes nagu vaatas, et ta magama läheks”*. Kodu eest hoolitsemise osas laiemalt on isad kõik enam-vähem võrdsed emadega, aga pesu pesemine on see, mida huvitaval moel eristati teistest tegevustest ning see tundus olevat kohustus, mida nad justkui enda peale võtta ei taha, kuigi see on ju tänapäeval tehtud põhimõtteliselt väga kergeks, st piirdub enamasti ainult nupule vajutamisega. Ka Rauno tõi pesupesemise eraldi välja: *„Ikka koos, mõlemad teeme kõike /.../. Okei, ma ei pese pesu. Aga olen ka seda teinud, pole probleemi”*. See võib viidata ka soostereotüüpidele ja traditsioonilisele peremudelile, mille kohaselt on pigem naiste kohustus kodu eest hoolitsemine.

Meelis püüab koduste ülesannetega palju aidata, aga laste eest hoolitsemine jääb suuremalt jaolt naise kanda. Meelis saab hakkama laste eest hoolitsemisega, aga nende peres pigem on isa see, kes aitab kaasa kodu korrashoiu ja söögitegemisega, aga laste kasvatamises ja hooldamises tema panus võrreldes naisega väiksem. Meelis: *“Nagu on, et niisugune söögipool on minu rida pigem. /.../ aga sellised noh laste magama panemised, sellised nagu ikkagi jäävad emale rohkem noh, tegelikult ongi täpselt niimoodi vist, et sellised olme asjad jäävad nii nagu rohkem emale, võib-olla mängin mina nendega nagu rohkem, aga kasvatamine ja selline hammaste pesu ja asjad jäävad nagu rohkem emale”*. Meelise loost võib küll järeldada, et ema on laste eest peamine hoolitseja ja isa on peres see, kellel on meelelahutuslik roll. Samas tuleb arvestada ka sellega, et ka taustajõuks olemine võib olla üks osa lapse eest hoolitsemisest. Kui aga jätkata mõtet, et isad on peres pigem meelelahutaja rollis, siis sarnasele tulemusele jõudsid oma uurimusega ka Monteiro, Fernandes, Torres ja Santos (2017) ja Sunderland (2000), kes töid oma uurimuste põhjal välja, et isad pigem võtavad lastega tegelemise juures enda peale kõik lõbusad ja mängulised tegevused, aga emade kohustusteks jääb laste hooldamine ja õpetamine. Meelis tõi hiljem vestluse käigus välja, et kohati teda häirib, et isasid liialt survestatakse laste kasvatamise koha pealt. Meelis: *“/.../ et isa tegeleks ka lastega, nüüd oleks nagu tegelikult teisipidi läinud see, et kui varem oli*

normaalne kui naine tegeleb lastega, siis nüüd tundub, et nagu üldse ei peaks tegelema. /.../ Et kui mees on siin samas kõrval, et las ta siis läheb ise vahetab mähkmed ära...et see tunduma kuidagi nagu natuke liialdatud juba. Et noh, tegelikult ongi see, mees aitab muude asjadega nii palju kui saab, et siis noh, tegelikult saab naine lastega tegeleda, kui sa ise teed kõik muu nagu ümberringi ära, siis päästab väga palju“. Siit justkui peegelduks traditsiooniline peremudel, mille järgi isa on see suur ja tugev, kes loob turvalist keskkonda läbi selle, et teeb kõike (nt koristamine ja söögi tegemine), et naine saaks hoolitseda laste eest.

3.1.6 Lapsega seotud suhtlemine väljaspool perekonda - suhtlemine arstide, lasteaia ja kooli personaliga

Järgmiselt toon välja uurimuses osalenud isade jutu põhjal selle, kuidas lapsevanemad on jaotanud ära, kes ja kui palju toob ja viib lapsi lasteaeda ning kuidas toimub suhtlus haridusasutuse personaliga. Ühtlasi räägin arsti juures käimisest ja arstidega suhtlemisest.

Isade juttude põhjal on lapsevanemad üsna võrdselt ja enamasti lähtuvalt oma töökohustustest jaotanud ära selle, kes toob ja viib lapsi lasteaeda. Ruuben: */.../ siis minu ülesandeks on praegu nagu lapse lasteaeda viimine ja toomine, nüüd on nagu kõik siiaamaani niimoodi kuidagi olnud. Kui ma ei saa, siis saab naine ka, aga noh, temal üldjuhul on töö tõttu nagu pigem keerulisem“. Meelis lisas: „Enamasti olen mina viinud ja naine toonud, sest lähtuvalt meie tööst toimib see kõige paremini“. Isade jutust võib tõlgendada, et isad on aktiivsed lapsevanemad ka väljaspool koduseinu. Nad ei lähtu üksnes enda töökohustustest, vaid arvestavad ka oma elukaaslase tööga. Karl, vaadates tulevikku, tõi ühtlasi ka välja, et ta on nõus olema vajadusel toeks nii lapsele kui ka koolile. Karl: *„/.../ kui on noh täpselt, üks päev lähevad näiteks klassiga ekskursioonile ja keegi vanematest võiks kaasa tulla, siis ma nagu hea meelega läheks“. Karl oli küll ainuke, kes antud aspekti välja tõi, aga see siiski näitab tema valmisolekut lapsevanemana ning tahet olla koos ja tegeleda oma lapsega ka väljaspool kodu.**

Samuti uurisin isadelt, kuidas lasteaiapersonal suhtub emadesse ja isadesse, kas suheldakse ühe lapsevanemaga meelsamini kui teisega või ei ole vahet. Enamasti jäi isade jutust kõlama, et mõlema lapsevanemaga suheldakse võrdsel määral. Ruuben: *„Suht suheldakse kõigiga võrdselt ja selles suhtes on nagu küll nagu väga tore ja viisakas, et ei ole nagu, et umbes alati isaga me ei räägi ja, ja siis me räägime emaga vms“. Isade jutust võib järeldada, et lasteaia personal püüab koostöösse kaasata mõlemaid lapsevanemaid, mis justkui ka näitab, et ühiskond suhtub emadesse*

ja isadesse võrdselt, st mõlemal lapsevanemal on õigus rääkida oma lapse käekäigust. Samas mõnele isale tundus, et emaga suheldakse meelsamini kui isaga. Meelis: „*Kui mina järgi lähen lapsele, siis suurt midagi ei räägita, alati kõik on hästi. Kui naine läheb, siis kaevatakse üht ja teistpidi, kes tegi seda ja kes tegi toda*“. Meelise jutust võib aga järeldada, et kohati siiski tehakse emal ja isal vahet, mis võib tuleneda ka ühiskonnas eksisteerivast traditsioonilisest peremudelist, mille järgi ema pigem nähakse laste eest hoolitsejana ja isa teisejärgulise lapsevanemana ning seetõttu surutakse emale peale ka vastutust lapse eest.

Laste hooldamise teema juures tekkis esile ka teema, kes käib lapsega arsti juures. Mõnede isade jutust võis välja lugeda, et nad käivad heameelega lastega arsti juures. Karl: „*Täiesti jagame vastavalt sellele, kes, kuidas saab. Esimesel aastal oli mul kaunis niisugune põhimõte, et ma tahan kõikidel kordadel kaasas olla. Et siis me käisime tegelikult kõik koos. Aga noh, viimati oli abikaasa komanderingus, siis käisin mina, et see on täiesti nii kuidas saab*“. Karli jutust võib järeldada, et isad suhtuvad väga teadlikult oma laste kasvatamisse ja hooldamisse. Nad soovivad olla aktiivselt osalevad lapsevanemad erinevates lastega seotud tegevustes, mis ühtlasi seostub ka jälle isadust puudutava diskursusega „isadus kui pidev kohalolu ja osalus“, mida töid oma uurimustes välja ka Robb (2003) ja Crespi ja Ruspini (2015) ja mille põhjal kirjeldatakse isasid, kes peavad oluliseks enda kohalolu erinevates lapsega seotud toimingutes.

Minu uurimuses tuli ühtlasi ka välja, et mõned isad pigem ei käiks ise lastega arsti juures. Rauno: */.../ arsti juures lastega käib ka pigem naine, sest ma ei oska nende arstidega seal midagi rääkida. /.../ koolis, lasteaias arenguestlustes käime koos, aga naine pigem jahvatab seal ka ikka rohkem, eks ma ikka toetan teda, aga ma pigem lühikese ja konkreetse jutu mees*“. See, et Rauno peab oma naist jutukamaks, tuleneb ka ehk soostereotüüpidest. Üheks müüdiks peetakse, et naised ja mehed erinevad põhimõtteliselt oma omaduste ja võimete poolest, aga teaduslikult on tõestatud, et naiste ja meeste aju ei erine kognitiivsete võimete poolest, vaid pigem sõltub see suuremal määral sellest, kuidas sotsialiseerimise käigus on õpitud oma aju kasutama (Soosterotüübid ... , 2012). Võimalik, et Rauno ei taha võtta arsti juures käimist enda kohustuste sekka ja poeb lihtsalt selle taha, et ta ei oska midagi arstidega rääkida, aga võimalik, et naine pigem ise eelistabki käia lastega ise arsti juures, sest ta ei usalda Raunot selleks piisavalt. Näiteks Thunstedt (2017) uurimuse järgi esineb ühiskonnas diskursus „reserveeritud isadus“, mille järgi isasid peetakse küll tegusateks lapsevanemateks, aga keda siiski ei usaldata piisavalt ja seetõttu emad ise pigem võtavad ette lastega seonduvad asjaajamised.

3.1.7 Isa suhe lapsega

Uurimuses tuleb välja, et isade arvates isad küll tegelevad lastega, aga isa ja lapse suhe on teistsugune kui ema ja lapse suhe. Ruuben: „*Ema võib-olla mingitel hetkedel on niisugune pehme, pehmem roll võib-olla kui isal, noh, mitte küll alati, isa võib-olla teeb mingit muidu kõvemat häält, et siis ema võtab nagu sealt naga üle ja on rahulikum, tasasem. Ja no ikka tasakaalustatakse üksteist. /.../ Kas ma justkui sõnadesse panna neid oskan või et ilusti öelda ka, et võib-olla ema näiteks see, kelle juurde minnakse võib-olla mingite muredega näiteks võib-olla rohkem*“. Ka Mart lisas: „*See on ilmselt minu arust ka, et ema on selline tore ja hea, kelle juurde saab joosta ja isa mingil mingil hetkel peab olema see, kes siis ütleb, et mida tohib ja mida ei tohi. /.../ eks ta mõnes mõttes nagu toimib praegu ka, et kui laps jaurama hakkab, siis [elukaaslase nimi] võtab kohe sülle ja aga kui see minuga jaurama hakkab, siis ta saab viie minuti pärast saab aru, et no pole mõtet, midagi ei muutu ja rahuneb maha. /.../ meie peres tasakaalustame üksteist nagu*“. Uurimuses osalenud isade jutust võib järeldada, et emad on need, kes lohutavad füüsiliselt (kallistavad ja hellitavad rohkem) ja isad on pigem konkreetsemad ja sõnaliste nõuannete andjad, kelle sõna tuleb kuulata ja kes lööb korra majja. Ühtlasi viitab see ka traditsioonilisele perekonna vaatele, kus isasid pigem nähakse distsiplineerijatena ja emasid emotsionaalsete toetajatena. Näiteks ka Suwada ja Plantin (2014) töid oma uurimuse põhjal välja, et mehelikkus jagatakse justkui kaheks vastand pooleks, milleks üheks pooleks on ortodoksne mehelikkus, mida iseloomustab isaks olemise juures jäikus ja autoritaarsus. Samas tuleb isade jutust ka välja, et üks lapsevanem täiustab teist ehk lapsevanemad tänu oma erinevatele rollidele täiendavad ja tasakaalustavad teineteist.

Kuigi uurimuses osalenud isad töid algselt välja, et isade roll on pigem olla sõnaline toetaja kui füüsilise lohutuse pakkuja, siis siiski vestluse käigus selgus, et ka isad meelsasti kallistavad oma lapsi. Rauno: „*Hea küsimus. Erinevad ikka. /.../ no emad on need, kes rohkem kui nagu hellitavad lapsi ja musitavad, kallistavad tihedamini ja isa pigem selline teistsugune toetaja. Konkreetsem. /.../ Samas mina ka ikka kallistan. Mulle meeldib ka neid ju kallistada*“. Rauno justkui alustaks traditsiooniliselt, tuues välja levinud arvamuse, aga ühtlasi siis lükkab ka selle ümber, sest ta ise on teistsugune. Rauno loost võib tõlgendada, et ka isad soovivad olla emotsionaalselt olemas oma laste jaoks ja soovivad oma lastele füüsilist hellust pakkuda.

Rauli loost võib tõlgendada, et ta pigem pole sellega rahul, et ema ja isa roll perekonnas on muutunud ja emad on ajaga muutunud domineerivamateks otsuste langetajateks kui isad. Raul: „*No see radikaalselt muutunud viimasel ajal, kuidas vanasti oli see, et isa oli see, kes ütles, kuidas*

asjad käivad ja ema löi kulpi, nüüd on nagu vastupidi, meie meelest, et ema ütleb, kuidas asjad on ja isa lööb kulpi. Et ütleme see, et isa peab lastega rohkem tegelema, on hea. Aga see, et isa roll peaks olema täpselt nagu emal, on see kindlasti ei lähe. Isal on oma tugevused, emal on oma tugevused, ütleme sellised teised tugevused, et mehed ja naised on ikka erinevad ja ei pea kõiki samu asju tegema“. Antud isa loost peegeldub, et ta pigem eelistaks traditsioonilisi soorolle, mille järgi isa on see, kes ütleb, kuidas asjad käivad ja ema on see, kes peaks käsklusi täitma. Samas ta siiski toob ka välja, et isa suurem aktiivsus laste kasvatamises on pigem positiivne muutus. Rauli jutust justkui peegeldus segadus, sest ta ise ka ei oska öelda, kas isa rolli muutus perekonnas on pigem positiivne või negatiivne muutus. Näiteks Crespi ja Ruspini (2015) järgi on meeste roll justkui seatud kahtluse alla, sest meeste elu tähendus ja töö ning nende enesetunnetamine pädeva täiskasvanuna on aja jooksul muutunud ja selline mitmekülgne kontekst on ühtlasi avaldanud mõju mehelikkusega seotud soorollidele.

3.2 Paus tööelus lapse eest hoolitsemiseks

Käesolevas peatükis räägin lühiajalisest kui ka pikaajalisest töölt eemale jäämisest seoses lapse eest hoolitsemisega.

3.2.1 Isad haiget last hooldamas

Isad tõid välja, et kui laps on haige, siis isad enamasti võrdselt emadega ja mõne pere puhul pigem tihedamini hooldavad kodus haiget last.

Uurimuses osalenud isade vastused peegeldasid seda, et tööandjad suhtuvad isadesse ja isaks olemisse positiivselt, võimaldades neil probleemideta viibida lapse haigestumise korral hoolduslehel. Karl: „*Pigem mõistvalt, et etteheited veel ei ole tulnud, on ju endale küll sihuke imelik tunne, et tahaks nagu tööl ka vahepeal käia*“. Ka Rauno lisas: „*Probleemideta, siiamaani pole ükski tööandja mulle seda ette heitnud*“. Isade jutust peegeldub ühiskonna suhtumine isadusse ja isa kui täisväärtusliku lapsevanema aktsepteerimine, mis omakorda viitab sellele, et isa aina rohkem nähakse emaga võrdväärse lapsevanemana. Väga oluline osa siinkohal on ka töökeskkonnal ja kollektiivil. Kui kollektiiv on perekonda väärtustav ja üldine foon toetab võrdselt

nii emaks kui isaks olemist, siis sellest lähtuvalt ei vaata keegi viltu, kui isa jääb haiget last koju hooldama.

Kui Meelise loost peegeldus, et ta on pigem laste mängukaaslane, siis laste haigestumise korral on tema pigem see lapsevanem, kes lastega koju jääb. Meelis: „*Kuigi noh, see on ikka selline, et ka mina olen hästi palju lastega kodus tihtipeale, kui lapsed on haiged, ma olen kodus, et siis, siis ma teen kõike ikke ka ise*“. Võimalik, et siin on tegemist ka maskuliinsuse rõhutamisega, kus isa on justkui kangelase rollis, kes eriolukorra lahendab ja jääb lastega ise koju.

Ruuben tõi sarnaselt Meelisega välja, et pigem on haige lapsega tema kodus, sest tal võimalik kodukontoris tööd teha, aga abikaasal lähtuvalt oma tööülesannetest on kodukontoris töötamine märksa keerulisem. Ruuben tõi ainukesena välja, et kasutavad ka lapse haigestumise korral vanavanemate abi. Ruuben: „*No kui on vähegi võimalik, siis üritame nagu isekes kis sätida, et äkki saame ise kuidagi jääda, et kas ma saan käia mingi poole päeva kaupa või midagi sellist, aga on minu ema või siis minu vanaema on, käib graafikuga tööl, et siis on mingid päevad vabad nädala sees, siis on täitsa vabalt saab tulla ja toimetada*“. Teised isad vanavanemate abi laste kasvatamises eraldi välja ei toonud. Tänapäeval on vanavanemad aina pikemalt aktiivsed tööturul ja see teeb kohati ka keerulisemaks noorte emade ja isade elu, sest nn oma aja leidmine on seetõttu keerulisem.

Karl ja Rauno tõid sarnaselt välja, et see, kumb võtab hoolduslehe oleneb paljustki sellest, kellel on mis tööülesanded. Karl: „*See on korraldatud siis peamiselt selle järgi, et vaatad kalendrisse, et kellel mis ülesanded on /.../ nagu onju vahetame ka vahel omavahel kodus olemist ja noh peamine ongi selles, et okei no kui on vaja kodus olla ja noh, seda on meil olnud viimase niisuguse kuu-kahe jooksul päris palju tegelikult, siis võtadki selle järgi, et mis kohustused on mõlemal, et mida on võimalik edasi lükata*“. Rauno lisas: „*Vaatame jooksvalt, kuidas kellegi kohustused lubavad ja siis otsustame. Oleme mõlemad ikka olnud, korduvalt*“. Isade jutust peegeldub, et nende perel on haige lapse eest hooldamine ära jagatud ja haige lapsega jääb koju see lapsevanem, kelle töö seda sel hetkel paremini võimaldab.

Uurimuses osalenud isad tõid välja, et nad otsustavad jooksvalt kohustuste põhjal, kes jääb haige lapsega koju. See sõltub kindlasti suuresti ka erinevatest olukordadest, tööandja suhtumisest ja töö iseloomust, aga see näitab ka seda, et isad ei lükka haige lapse hooldamist üksnes ema õlule, vaid lapsevanemad püüavad võrdselt panustades haige lapse hooldamisega hakkama saada.

3.2.2 Isad lapsehoolduspuhkusel

Eesti riigi üheks perepoliitiliseks suundumuseks on luua läbi erinevate kombineeritud toetuste ja teenuste süsteemi emadele ja isadele võrdsed võimalused pere -ja tööelu ühitamisel (Lapsed ja pered, i.a), st riik toetab võrdset vanemlust ja seda, et ka isadel võimaldatakse viibida lapsega lapsehoolduspuhkusel. Mind huvitas, kui perre sünnib laps, siis kuidas tehakse otsus, kes võtab lapsehoolduspuhkuse ja mismoodi erinevaid variante kaalutletakse. Oluline on antud aspekt ka ühiskondlikul tasandil, sest lisaks sellele, et see näitab, kui entusiastlikult ja tahterohkelt isad soovivad oma lapsega imiku ja väikelapseas tegeleda, näeb ka läbi isade vastuste seda, mismoodi suhtub ühiskond isade osalusse lapsehoolduspuhkusel. Küsisin uurimuses osalenud isadelt, kuidas nad suhtuvad lapsehoolduspuhkusesse ja kas nad on viibinud lapsehoolduspuhkusel. Täpsustan, et lapsehoolduspuhkuse all pean ma silmas vanemahüvitise perioodi ehk palgaga võrdväärse suuruses tasustatud lapsehoolduspuhkuse osa.

Uurimusesse osalejaid otsides ei teadnud ma ette, kas nad on lapsehoolduspuhkusel olnud, juhulikuks juhtus, et seitsmest intervjuueeritavast kolm oli viibinud või viibis parasjagu lapsehoolduspuhkusel.

Uurimuses osalenud isad olid oma arvamuses kindlad, et laste kasvatamine on mõlema lapsevanema vastutus. Osad isad tõid ka välja, et võimalusel võiksid mõlemad lapsevanemad lapsehoolduspuhkuse perioodil kodus olla. Jaan: „*Minu arvates ei peaks siis üldse lapsi teha, et see on nagu poole kohaga laste kasvatamine ja veeretamine ema peale, see on üle jõu talle. Ikkagi kaks vanemat peavad olema, et oleks asi tasakaalus. Ma olen selle peale väga palju mõelnud, mida nad võiksid kuidagimoodi üles ehitada, et mõlemad vanemad saaksid olla kodus kuni kolmanda eluaastani. /.../ see asi oleks vabatahtlik nagu need isad, kes tahavad oma lapsi kasvatada, kasvõi kolmanda eluaastani koos emaga, et neil oleks see võimalus ja kes ei taha, käigu tööle edasi*“. Kindlasti võis antud aramus olla mõjutatud Jaani pere hetke olukorrast, kus ema vajab kodu oma haigusliku seisundi tõttu, aga ühtlasi näitab antud situatsioon, et lapse eest hoolitsemine võib esile kutsuda stressi ja väsimuse, kui lapsevanemad ei saa kohustusi omavahel jagada. Sarnaselt Jaanile mõtles ka Raul, kes küll pole ise lapsehoolduspuhkusel olnud, aga tõi välja, et see oleks mõeldav siis, kui ema ja isa saaks mõlemad koos lapsehoolduspuhkusel olla. Raul: *Okei, et ma võiks ka kodus siis olla, koos siis mõlemad kodus. Aga kui riigi mõttes on täiesti nagu ka kahe kahe töötaja kaotamine palju hullem kui ühe töötaja kaotamine, ses mõttes, et see on nagu loogiline. Ideaalses maailmas võiks jah*“. Samas mõtleb Raul ise töödandjana ka riigile ja pigem mõõnab siiski, et kaks lapsevanemat korraga lapsehoolduspuhkusel on liiga palju.

Uurimuses osalenud isade sõnul otsustati nende perekondades ühise arutelu käigus, et teatud aeg lapsehoolduspuhkuse ajast on isa lapsega kodune. Isa aktiivne osalemine lapse hooldamises beebieas aitab ühtepidi emal tulla toime elumuutustega, mis lapse sünd kaasa toob ja teistpidi aitab emadel vajadusel varem töökeskkonda naasta, ilma, et see kahjustaks karjäärivõimalusi. Eesti riik toetab lastekasvatamist ja vanemaks olemist läbi kombineeritud toetuste ja teenuste süsteemi ja läbi selle luuakse meestele ja naistele võrdsed võimalused pere- ja tööelu ühitamisel (Sotsiaalministeerium, i.a). Intervjuudest kerkis esile riigipoolne toetus isadele kui oluline argument: „*Kõik tuli nagu loomulikult, et ma olin selle enda jaoks välja mõelnud, otsustanud ma tean, et noh, see tööandja ei saa ühtegi takistust teha selles osas, seadus lubab seda ja et mingit muret selle pärast üldse polnud*“ (Karl). Nagu näha, kui seadus toetab isade koju jäämist lapsehoolduspuhkuse perioodil, siis isad võtavad selle otsuse ka julgemalt vastu, sest säilib kindlustunne, et peale vanemahüvitise perioodi on tagatud endiselt ka töökoht. Ühtlasi Brandth ja Kvande (2016) toovad oma uuringu põhjal välja, et kui riik võimaldab jääda isadel lapsehoolduspuhkusele, siis see arendab ja muudab meeste mehelikkuse identiteeti. See võimaldab meestel olla täiskohaga hoolitseja, õppida laste eest hoolitsemist ja saada läbi selle juurde palju uusi kogemusi, mille läbi tunnevad isad ennast samaväärsete lapsevanematena võrreldes emadega.

Karl ja Ruuben olid juba enne lapse sündi elukaaslastega kokku leppinud, et nad soovivad mingil perioodil ise olla lapsehoolduspuhkusel, samal ajal käisid nende elukaaslased tööl, mitte ei olnud koos nendega kodused. Otsusele jõuti mõlema pere puhul omavahelisel kokkuleppel. Karl: „*Me olime sellest, juba abikaasaga varem rääkinud. /.../Nagu ma ütlesin ma olin juba varasemalt enda peas nagu valmis mõelnud. Et eks selles mõttes oli ka kõige noh, ühesõnaga ma olin jõudnud eluga täpselt nii kaugel. Ma teadsin, et ma seda tahan, ma tahan sinna panustada, et igati teadlik otsus, igati oodatud ja siis siis saigi nagu koguaeg mõeldud et, et ma tahan olla umbes pool aastat ise*“. Karl lisab veel ühe olulise aspekti, miks ta otsustas vanemapuhkusele jääda tuli valmisolekust, st ta oli eluga jõudnud sinnamaani, et oli valmis tööst eemalduma ja jääma lapsega koju. Selle kõrval oli tal ka teadlik soov saada osa sellest eluperioodist lapse elust.

Ruuben lisas, et kui enne lapse sündi oli kõik läbi mõeldud ja korraldatud, siis siiski peale lapse sündi hetkeks tekkis hirm, kas ta ikka saab lapsega kodus olles ise hakkama. Ruuben: „*Et nii pisikene ja kerge, et mida teha ja kõik, et siis oli küll ikka korra mõtlesin, et ei tea, kas see ikka on hea nii kui ma koju jään, aga eks ajapikku ju kõik harjuvad*“. Isade sõnu tõlgendades oli aina kasvava vastutuse tajumine kohati ka stressi ja segadust tekitav, aga ajaga õpiti kogemustest ja

harjuti uue elukorraldusega. Ka Sööt ja Saarma (1994) töid välja, et lapse sünni eel isades aina kasvav vastutus uue elu eest võib mehe jaoks olla algselt hirmutav ja segadust tekitav.

Erinevalt teistest lapsehoolduspuhkusel olnud isadest, Jaani otsus lastega koju jääda tuli üsna äkitselt ja see oli algselt tingitud naise soovist saada toetust ja abi laste kasvatamisel. Jaan oli koheselt nõus, kui naine teatas, et tal on üksi kodus raske hakkama saada. Puhkuseseaduses §29 on kirjas, et lapsehoolduspuhkust antakse nii emale kui ka isale, kuni lapse 3-aastaseks saamiseni ja kuna seadus toetab seda, et ka isa võib olla lapsehoolduspuhkusel, siis see arvatavasti andis Jaanile mingisuguse kindlustunde antud otsuse vastuvõtmisel. Jaan: „*Olin tööl. Kolm pool kuud olin tööl. Kui lõpuks naine ütles, et ei saa enam üksinda hakkama./.../ Ma tulín töölt ära ja et aidata teda siis selle lapsega. /.../ No ma seletasin lahti tööandjale, et no esimene laps ja naisel oli raske./.../ Aga kuu aega ootas ja siis tegin avalduse kõik ära ja siis tulingi. /.../ ma tegin õige otsuse ja minu jaoks oli see väga põnev otsus ka sest, et ma ei ole mähkmeid vahetanud, ma ei ole nende tagumikke pesnud ja ma olen selle üle väga tänulik*“. Siit võib näha, kuidas isa seadis ümber oma prioriteedid ja asetses oma perekonna ja lapsed esimesele kohale.

Lisaks tuli uurimuses osalenud isadega lapsehoolduspuhkuse teemadel rääkides välja ka tööandjate kui lähedaste ja tuttavate suhtumine. Lapsehoolduspuhkusel olnud isade jutust tuli välja, et tööandjad on pigem suhtunud positiivselt, kui isad on otsustanud vanemahüvitise perioodiks ise lapsega koju jääda. Ruuben: „*Väga positiivselt, selles suhtes läks nagu väga hästi, et meil on nagu ka nagu pikalt juba nagu oli see ka kokkulepitud. Et see nagu ei tulnud kellegi jaoks üllatus./.../ teavitasime ka tööandjat, et kui nüüd oktoobris siis sünnib, et siis tõenäoliselt jään jaanuari lõpust koju. Et oli nagu väga leplik ja mõistev*“. Samas Soolise võrdõiguslikkuse monitooringu (2016) elanikkonna uuringu järgi peeti vanemapuhkuste kasutamist keerulisemaks meeste jaoks, aga kuna sellest uuringust on möödas neli aastat, siis võimalik, et selle ajaga on toimunud mõningad muutused. Kindlasti on meeste koju jäämise võimalused ka seotud tööandjaga ja kollektiivis levinud pereväärtustega. Kuivõrd tööandja mõistab ja austab oma töötaja soovi olla isana aktiivne lapse elus ja kuivõrd on tööandja nõus ise panustama selleks, et seda protsessi toetada ja otsida lapsehoolduspuhkuse perioodiks asendaja. Täpselt sama situatsioon on tegelikult ka siis ju kui ema otsustab jääda lapsehoolduspuhkusele, aga ühiskond võtab seda kuidagi loomulikumalt, sest see ongi justkui ema kohus. Isa puhul on see tavatum käitumine ja seetõttu on ka oluline mõista, kuidas tööandja suhtus isa soovi jääda lapsehoolduspuhkusele.

Uurimuses osalenud isade kogemustest lähtuvalt olid ka nende lähedased ja tuttavad pigem toetavad. Karl: „*Väga positiivselt, keegi ei ole midagi etteheitanud, pigem nagu ikka tunnustanud*“. Jaan lisas: „*Üldiselt ikka hästi on suhtunud. Isa küll arvas, et peaksin siiski tööl käima, aga lõpuks leppis ka tema, mis tal üle jäi*“. Jaan räägib küll ka oma isa vastuseisust, aga see võib tuleneda ka sellest, et Jaani isa ei mõista aktiivse ja tegusa isa olulisust, sest tema ise omal ajal oli pidevalt merel, et pakkuda materiaalselt kindlustunnet oma perele ja see võib olla ka põhjus, miks ta arvab, et Jaan peaks siiski töö tegemisele pühenduma kui laste kasvatamisele.

Uurimuses osalenud isade vastused peegeldasid rahulolu seoses riigi poolt pakutava lapsehoolduspuhkuse süsteemi ja toetustega. Kõik uurimuses osalenud isad kiitsid Eesti riigi poolt pakutavat isapuhkust ja pikka tasustatud lapsehoolduspuhkuse perioodi ja olenemata sellest, kas nad said ise vanemahüvitist või vanemahüvitist sai laste ema. Ühtlasi see näitab, et riigi poolne isade toetamine on väga oluline, et isad tunneksid ennast kaasatuna ja oluliste lapsevanematena. Ruuben: „*Ma arvan, et see vanemapalgasüsteem ja on täielikult on nagu üks üks ütle mata hea asi, et ikkagi, et seda lapsevanemat ei jäeta nagu peale seda lapse sündi pooleteise või kaheks aastaks nagu üksi, et need ikkagi riik nagu näitab sellega, et ikkagi nagu hoolib oma kodanikest*“. Rauno: „*/.../ isapuhkus, see vist pidi nüüd sellest aastast, suvest vist, veel pikemaks minema*“. Võrdluseks toon välja Suwada ja Plantin (2014) Poolas tehtud uuringu, kus riiklikud perepoliitika süsteemid pole nii arenenud ning ei toeta töö ja pere ühildamist, mistõttu on keeruline olla ka kaasava mehelikkusega ehk lastega tegelev isa. Seega kui institutsionaalselt toetus puudub, siis on ka keerulisem ühildada isaks olemist ja lastekasvatamist.

Ühtlasi lapsehoolduspuhkusel olnud isade lugude põhjal võib näha ka diskursust „Isadus kui pidev kohalolu ja osalemine lapse elus“, sest antud isad on otsustanud olla oma laste jaoks olemas, osaledes aktiivselt oma laste elus ja kasvatamises juba varakult imiku eas.

3.2.3 Isad, kelle jaoks lapsehoolduspuhkus pole osutunud vajalikuks

Üheks põhjuseks, millest rääkisid uurimuses osalenud isad, miks nad pole lapsehoolduspuhkusele jäänud, on töö keeruline iseloom, mille tõttu on keeruline leida spetsialiste lapsehoolduspuhkusele jäänud isade asendamiseks. Meelis: „*Ma isegi ma ei oska isegi vastata, minule tundub see lihtsalt selline. Kõige parem vastus on võib-olla see, et mind on väga raske asendada. Et kui tema [lapse ema] töökohal olla, et võtta ajutiselt lisaõe või kellegi, üldjuhul ikkagi väljaõppinud inimesi leidub, siis minu ametis pole nagu võtta inimest, et vähemalt kaks aastat toimub väljaõpe. Et see*

tundub nagu väga keeruline olema“. See näitab, et isad on ühtepidi mõjutatud pere poolt ja teistpidi mõjutatud tööandja poolt, st kui nad soovivadki jääda lapsehoolduspuhkuse ajaks lapsega koju, siis selle otsuse vastuvõtmist mõjutab ka konkreetne töökoht ja selle spetsiifika. Meelise loost justkui peegeldub, et kõrge kvalifikatsiooni tase on see, mis takistab jääda temal lapsehoolduspuhkusele ja võimalik, et ka suur vastutustunne oma töö eest. Näiteks ka üks uurimuses osalenud isadest, kes ise on tööandja, ütles, et temale kui tööandjale ei meeldi, kui tema töötajatest isad jäävad lapsehoolduspuhkusele või hoolduslehele lapse haigestumise korral. See tekitab tema sõnul ebamugavust ja asjade ümberkorraldamist, mis kohati näitab ka tööandjate suhtumist isadesse kui lapsevanematesse ja mis omakorda jälle takistab isade osalust lapse hooldamises.

Meelise puhul hiljem vestluse käigus selgus, et esimese lapsega oli hooldamine imikueas siiski üsnagi võrdselt jaotatud, st mõlemad lapsevanemad käisid tööl ning samaaegselt hooldasid ja kasvasid last. Meelise elukaaslane oli küll ametlikult lapsehoolduspuhkusel, aga käis ka samaaegselt tööl ja Meelis oli kahel tööpäeval nädalas ise lapsega kodune.. Meelis: „*Ja siis tüdrukuga tüdrukuga [esimese lapsega] oli üldse niimoodi, et ma käisin kolm päeva nädalast tööl ja siis kaks olin kodus, ja emal oli küll lapsehoolduspuhkusel, aga niikuinii käis ka tööl ja alati niikuinii-öelda olime nagu koos lapsehoolduspuhkusel. Ja noh, tegelikult tekkis tüdrukuga küll hästi tihe side nagu ja on tegelikult siiamaani*“. Meelise sõnul oli see justkui jagatud lapsehoolduspuhkus. Meelise vestlust tõlgendades tundub, et ta hindab kodus oldud aega lapsega ja ühtlasi see näitab, et kui lapse sünnist alates on isal võimalus olla koos oma lapsega, siis see aitab kaasa isa-lapse suhte arengule. Kui tööandja võimaldab meestöötajal tööl käia paindliku töögraafiku alusel, siis see näitab tööandja mõistvat ja toetavat suhtumist isadesse. Eelmise lõigu põhjal näeks Meelis ennast justkui ühiskonnas asendamatuna, aga hiljem selgus, et siiski on olnud olukordi, kus tal on võimaldatud probleemide vabalt töölt eemal olla. Meelis on ka isa, kes on laste haigestumise korral pigem ise lastega kodus. Kuna antud situatsioonid on erineva iseloomuga, siis sellest tingituna võivad olla ka olukordade lahendused erinevad. Antud teema haakub tegelikult ka Jaani ja Rauli mõttega, et lapsehoolduspuhkusel võiks olla kaks lapsevanemat korraga, sest Meelise lugu on justkui näide praktikast, kuidas võiks olla ja selle positiivsest mõjust, mida Meelis on tänu sellele kogemusele tajunud.

Mardi elukutse võimaldab suvel pikalt puhata ja sellest tingituna ta leiab, et tal pole mõtet lapsehoolduspuhkusele jääda, sest hetkel toimib kõik hästi ja tema arvates on mõlemad lapsevanemad antud elukorraldusega rahul. Mart: „*Praegu nagu selles mõttes ei ole nagu*

kaalunud seda, aga noh, seda leevendab ka muidugi see, et mul on väga pikk põhipuhkus ka. /.../ Kui ma sellele praegu mõtlen, et sügisel võtaks pool aastat näiteks, ma saaks praegusele tööandjaga läbi rääkida niimoodi, et et noh, oleks ka nagu neil mugav, et me saame oma plaani niimoodi sättida, et ma saaks võtta kas kuus nädalat või kaksteist nädalat või, või rohkem isegi sellist puhkust, nii et see segaks nagu noh, üldist töökorraldust. /.../ et ma homme nüüd lähen, et seda asja ma kindlasti ei taha teha, et nii, nii nagu põrsas ise teiste kaastööliste suhtes ka nagu ei taha olla“. Samuti tõi Mart sarnaselt Meelisega välja, et ei soovi tööandjat ja töökaaslast sellega koormata, kui lapsega koju peaks jääma, mis jälle justkui näitaks, et Mart peab ennast asendamatuks. Samas ei ütle ta ka, et lapsehoolduspuhkusele jäämine oleks tema puhul mõeldamatu.

Rauno jutust jääb kõlama, et tema oleks olnud heameelega lapsega vanemahüvitise perioodil kodune, aga naine oli see, kes pigem ise tahtis olla lastega kodune. Rauno: „*Ei ole olnud, naine pole nagu lubanud. /.../ ta on ikka ise tahtnud olla, ütleb, et ei suudaks olla neist nii kaua eemal. /.../ Kui just siis koos abikaasaga olla sel perioodil kodus, see oleks ma arvan isegi võimalik. Eks seda järgmise lapsega näha ole, kui ta peaks tulema*“. Seega Rauno jutust võib tõlgendada, et elukaaslasega tehtud kokkulepete kohaselt ei ole Rauno viibinud vanemapuhkusel.

Rauli meelest lapsehoolduspuhkus on pigem emadele kui isadele mõeldud. Ta hindab ema ja lapse vahelist sidet ning peab seda oluliseks osaks lapse ja ema elus. Raul: „*Täiesti ajuvaba asi, et ei poolda seda pigem üldse. Aga ema on lapsega nii nii lähedases kontaktis, nii kaua aega, et see on täiesti jama. /.../ no kolm aastat, kindlasti võiks ikkagi ema. Ema peaks olema mingi kohe nii-öelda saada./.../ konkreetselt ei ole vastu, aga ma arvan, et see ei tähendaks seda, et ema peaks tööd tegema*“. Kohati on Rauli arvamus põhjendatud sellega, et emal on bioloogilised eelised isa ees, ema imetab last ja seetõttu on ema olemasolu oluline, aga võimalik, et Raul ise ei julge kogu vastutust lapse kasvatamises imiku eas enda peale võtta. Raul küll leiab aega laste jaoks ja koduga tegelemiseks, aga enamasti vastutust laste kasvatamises on siiski ema õlul. Seega antud isa justkui püüab uue kaasaegse ja aktiivse isa rolliga kohaneda, aga kes pigem eelistab traditsioonilist peremudelit, kus isa on pere ülalpidaja ja ema hoolitseb laste eest.

3.3 Isade kogemused oma isadega

Lapsevanemaks saamine on pikk protsess, mis saab alguse juba lapsepõlvest läbi lapsevanemate enda vanemete ja sealt saadud kogemuste. Isade mälestused enda isast mõjutavad isaks olemist, mehed võtavad oma isa, kas suure eeskujuna või pigem isakujuna, milline isa ei tohiks olla (Guzzo, 2011) ja seetõttu on ka oluline uurida ja mõista isade enda kogemusi oma isadega.

3.3.1 Isade hinnang oma isadele ja neilt saadud õpetus

Kõik uurimuses osalenud isad rääkisid oma isast austusega ja lugupidavalt, nad ei heitnud neile ette nende kasvatustiili ega ühtegi teist tegemata või tehtud tegu.

Üldjoontes isad arvasid, et nende isad olid küll karmid, aga samas õiglased. Ruuben: *“Minu isa oli kindlasti karmim, no mitte nüüd mingi ülimalt ka. Vitsa ma kordagi ei saanud, eks, kui mingit lollust teha, sain ikka asja eest nagu karistada ./.../ aga kui läks ka hästi ja siis tulid ka tunnustused, et ei saa nagu öelda, et midagi halba oleks olnud“*. Märkimata ei saa ka jätta, et kui eelnevalt töid isad välja, et emad on hellemad ja isad pigem konkreetsemad, siis võimalik, et isad on oma isadelt täisikka jõudes omaks võtnud ühiskonnas kehtivad hoiakud ja arvavad, et karm olla oli siiski õiglane. Ka Meelis lisas: *„Mingis mõttes oli ta noh karm, muidugi on see, et oma bioloogilist isa ma ei teagi väga, mul oli lapsena kasuisa. ./.../ Esimese asjana tuleb võib-olla need ajad, et ikkagi ta tundus alati niimoodi, et ta nagu ülekohtune, kui nagu kurjem, kui võib-olla keegi teine./.../ Omamoodi õiglane, kuigi ikkagi rangema poolne, aga samas olid hästi selline tegutseja, et noh meisterdasid koos kõike asju, koos sai palju tehtud, kuna see mulle nagu meeldiski, et see hästi lahe“*. Meelise jutust tuleb välja, et tegemist ei ole Meelise bioloogilise isaga ja võimalik, et seepärast võttis Meelis isa pigem ülekohtusena. Samas eristub Meelise loost isa ja lapse koostegutsemine, mis näitab, et koosolemisel on suur väärtus isa ja lapse suhtes.

Nii Jaan kui Rauno töid välja, et isa oli karm, pidevalt eemal ja samuti tundsid nad puudust isa kohalolust ja toetusest. Rauno: *„Minu isa oli karm, ajastu oli teine tollel ajal. No eks ta, eks see, oli või tuli tolle ajastuga kaasa, tegi oma tööd, aga toetust nagu ei tundnud./.../“*. Jaan lisas: *„Mu isa on väga karmi käega mees ./.../. Et rohkem nagu ikkagi aukartust ja hirm oli nahas, kui midagi koolis said kahe, siis teadsid, et said mitte füüsiliselt, aga ikka sõnada said küll, et, et miks nii ja nii. ./.../ põhimõtteliselt ilma isata kasvanud, sellepärast et mu isa on meremees. Et ta oli väga vähe*

kodus./.../ ta rohkem nagu võõras või noh. No ei tekkinud sellist isa-poja suhet üldse nagu. “ Jaan on muutunud isaga lähedasemaks alles nüüd, kui isa on pensionil, neil on tekkinud isa ja poja suhe, kus ta saab rääkida oma isaga vabalt valitud teemadel. Jaan: „*Jah, et nüüd hakkab meil alles see side tekkima, viis aastat on ta nüüd mandril, et ma võin tuua igasuguseid häid omadusi, et ta on hea kuulaja , ta kuulab ära alati ja just see kuulamine on kõige tähtsam, kui isegi sellest nõust tähtsam. Ja ma saan väga palju abi temalt*“. Isa olemasolu ja kohalolek on Jaani jaoks väga oluline, sest lapsepõlves ta seda kogemust kogeda ei saanud isa pideva ära oleku tõttu. See võib olla põhjuseks, miks ta ise isana tihti mängib ja mürab oma lastega, sest temal lapsepõlves puudus isaga koostegutsemine, sest ta isa töötas meremehena, kes viibis pikkadel tööreisidel kodust ära. Oluline on tähelepanu osutada ka sellele, et isadesse kui lõbustajatesse/meelelahutajatesse lapsevanemadena suhtutakse küll kriitiliselt, aga kui lugeda antud isade lugusid, siis võimalik, et mänguliselt tegus isa ongi laste kui ka isade jaoks oluline nüanss isaks olemise juures ja seda võiks ehk tuua pigem hoopis positiivse koostegutsemisena välja. Oluline on ju siiski, et isa tahaks oma lastega tegeleda, olgu see siis koos mängimine, müramine või hoopis töö tegemine.

Rauno ja Jaan mõlemad tõid välja, et nende isad on aastatega muutunud leebemaks ja neil on võrreldes lapsepõlvega oma isadega lähedasem suhe. Rauno tõi intervjuu lõpu poole välja siiski ka olukordi, kus ta sai isaga koos olla. Ta hindab neid hetki kõrgelt, kui ta sai isaga koos traktoriga sõita või koos tööd tehtud. Rauno: „*Temaga sai koos traktoriga sõidetud, kui ta tööl oli. Tööl saime temaga koos ikka käidud jah, eks ta proovis nii palju endast anda ja panustada, nii palju kui oskas*“. See näitab kui oluline on Rauno jaoks kontakt oma isaga, isaga koosolemine ja tunne, et ta on oma isa poolt toetatud ja hoitud, olgu see siis koos töö tegemise või mängimise teel. Samuti võib järeldada, et antud isad küll nägid oma isades kohati puudujäärke, aga sellegi poolest ei taha isad midagi oma isadele ette heita, vaid pigem on ajajooksul mõistnud, et tegemist oli põhjendatud käitumisega. Ka Schnack (1995) toob välja, et pikaajaline eneseanalüüs viib leplikuma suhtumiseni oma isade suhtes (viidatud Kutsar 2007 kaudu).

Kui enamus uurimuses osalenud isasid arvasid, et nende isad olid pigem tööle pühendunud ja isaga koos veedetud aeg leiti koos tööd tehes, siis Karl tõi välja, et tema isa oli tolle aja kohta üsna aktiivne ja tegus, nad veetsid koos palju meelelahutuslikku aega. Karl: „*No ajastu oli teine ja ma olen, suvel saan nelikümmend onju ja et siis siis olid emad lapsega kodus onju. /.../ Aga mul oli kaunis, selles mõttes aktiivne isa, kes tegeles nagu minuga suhteliselt palju. Kuna noh, ta oli see ka nagu aktiivse olemisega, tegeles spordiga ja huvitus asjadest, et siis siis me müttasime ikka kõvasti koos*“. See näitab, et isaks olemine pole alati mõjutatud ajastust ja sealsele ajale kohastele

hoiakutele ja tavadele, vaid oluline osa isaks olemise juures on ka isa enda isiksusel ja tema kogemustel omakorda oma isaga.

Lisaks hinnangule oma isale, uurisin uurimuses osalenud isadelt ka seda, mida nad on oma isadelt õppinud. Küsimus „mida isa on teile isaks olemise juures õpetanud?“, oli uurimuses osalenud isade arvates keeruline küsimus, millele mõeldi pikalt ja süvenenult. Kui esimese hooga ei osanud isad midagi välja tuua, siis pikemalt järele mõeldes tuli välja, et isalt isale saadud õpetused on välja kujunenud juhuslikul teel. Karl: „*Pole nagu otseselt ju mind õpetanud, aga see on kuidagi kaasa tulnud, et, et ikkagi see, et ma tahan lapsega tegeleda ja mängida ja olla. Et see on ikkagi see, mis on kuskilt tulnud*“. See näitab, et isad on oma isadelt palju õppinud ka läbi erinevate tegevuste ja jäljendamise teel.

Isad on õppinud oma isadelt lisaks ka töö tegemist, lapse kaasamist töötegemisse ja kodutööde jagamist ema ja isa vahel. Ruuben: „*Ikkagi mingil määral ta nagu oligi eeskujuks oma käitumise ja kõige muuga, nagu on korralikkuse ja töötahte kaudu. /.../Ma isalt nagu endaga kaasa olen toonud, et neil oli nagu samamoodi, kes ennem jõudis, hakkas süüa tegema, et ei olnud niimoodi, et ainult naine peab tegema*“. Meelis lisas: „*Ikka nokitsesime seal auto kallal või midagi sellist, ikka lubas mul ka seal olla. Palju nokitsesime ikka koos*“. Isade lugudest võib välja lugeda, et nende isad on olnud neile eeskujuks ja kui mitte läbi otsese õpetamise, siis läbi erinevate koostegemiste. Ühtlasi võib Ruubeni jutust välja lugeda, et ta on oma isalt õppinud, et ka mees võib teha naistetöid, näiteks süüa.

Isade kogemused oma isadega oli teema, mis tekitas intervjuudes kohati meeleolu muutust. Märgata oli, et isad analüüsid oma isasid ja nende kasvatusstiili ning eluviisi sügavuti ja põhjalikult. Isade lugudest võib tõlgendada, et nende isad oli käitumiselt karmimad ja tõsisemad, kes pigem pühendusid töötegemisele ja pere toitmisele ning lastega tegelemiseks leiti vähem aega. Kõigi intervjuudes osalenud meeste jaoks oli oluline isaga koosveetud aeg või koos veetmata aeg olulise tähtsusega. Mõnes loos tähendas koosolemine koos tööd tegemist, mõnel juhul koos mängimist ja müramist, aga üldjuhul meenutasid intervjueeritavad isad oma isa või kasuisa hea tunde ja austusega, mis omakorda näitab, et iga hetk lapsele koos oma isaga on olulise väärtusega.

3.3.2 Erinevatesse põlvkondadesse kuuluvate isade erinevused

Intervjuude käigus tuli välja, et isad püüavad olla oma lastele teistsugused isad, kui nende isad olid neile ja rõhutades siinkohal just lähedust, toetust ja kohaolu, sest just need olid aspektid, mida isad tõi puudujäägina välja enda isade kohta.

Uurimuses osalenud isad soovivad oma lastele paremad isad olla, kui nende isad olid neile. Sama tuli ka välja Guzzo (2011) Kolumbias tehtud uuringu põhjal, kus selgus, et „uued isad“ on omaks võtnud perekonnas tegusa ja aktiivse isa rolli isegi siis, kui meestel endil lapsepõlves isa eeskujupuudus, st et „uued isad“ soovivad olla rohkem oma lastele olemas, kui olid nende isad neile. Rauno: *„Pigem, ma kindlasti ei püüa olla tema moodi. Ma arvan, et et ma olen toeks rohkem oma lastele ja... ja ei ole nii karm. Selles mõttes, et ta oli konkreetne ja järeleandmatu. Kui laps olin, siis võib-olla natuke kartsin teda. Ja ei julgenud öelda midagi vastu. Aga nende aastatega on ta leebemaks läinud“*. See näitab, et isad õpivad oma isadelt ka siis, kui isad pole otseselt olnud eeskujuks isaks olemise juures, vaid nad püüavad vältida neid vigu, mis isade isad tegid omal ajal.

Uurimuses osalenud isad tahavad oma lastele pakkuda rohkem lähedust kui nende isad pakkusid neile. Ka Pent (2016) tõi oma bakalaureusetöö raames tehtud isasid puudutava uuringu põhjal välja, et isade jaoks on oluline, et nende lapsed saaksid seda, mida nemad oma isadelt ei saanud. Antud uurimuses osalenud isad ei püüa oma emotsioone maha suruda ega taha õpetada seda ka oma lastele. Nad on avatumad lähedastega ja peavad lugu lähedusest. Mart: *„Seda väikest ikka kallistan ja hoian süles üsna tihti. Ka teiste suurtega ikka räägime, kallistame üksteist. /... Mart oli väga otsene ja kindameelselt oma isa suhtes meelestatud. Ta ütles otsekoheselt, et ta pole isa armastust tunda saanud, kuigi nad elasid koos. Mardi vestlust analüüsides tundub, et tema jaoks on üheks osaks armastuse väljendamine juures läheduse näitamine ehk füüsiline kontakt (patsutamine, kallistused, embamine). See näitab, et Mart hindab kõrgelt läheduse olemasolu ja selle jagamist. Võimalik, et Mardil just seetõttu ongi suurem läheduse vajadus, sest lapsepõlves ei kogenud ta seda piisavalt. Mart: „Kuni sinna, kus ma nagu selline võib-olla hilisteismeline olin, eks, et mul nagu tegelikult väga isa armastust ei olnud./.../ Pigem selline noh, mingit erilist lähedust nagu ei olnud. /.../ miks mu eelmine kooselu ka ilmselt lõpuks nagu ära lõppes, oli see, et mul on nagu selline suhteliselt tugev nagu läheduse vajadus, noh, see, et [elukaaslase nimi] läheb mööda ja puudutab või patsutab korra või noh, see on nagu minu jaoks hästi oluline ja noh, seda minu lapsepõlves ega vanemate suhtes nagu üldse ei olnud“*. Võimalik, et isa ja poeg olid

liialt erinevad ning hindasid elus erinevaid aspekte, aga ühtlasi see näitab seda, et millest jääb puudus lapsepõlves, seda otsitakse täiskasvanueas rohkem.

3.4 Isade vaade tulevikku

Lapsevanemad soovivad oma lastele parimat ja nii ka minu uurimuses osalenud isad. Uurimuses osalenud isadel on tuleviku ees ootusärevus, omad kartused, hirmud ning omad lootused ja ootused.

3.4.1 Isade visioon nende rollist tulevikus

Uurimuses osalenud isad loodavad, et tulevikus saavad nad oma lastega jagada nii rõõmsaid kui ka kurbi hetki. See näitab, et isad tahavad olla ka tulevikus emotsionaalselt toeks oma lastele. Karl: *„Ma arvan endiselt, et üks kõige suurem väljakutse on see, et ma tahan, et mu tütar võtaks meid nagu sõbrana ka ja ma ei tea, kuidas me selle saavutame ka, aga see on kindlasti nagu eesmärk. /.../ selles mõttes oleks soov kindlasti temaga nagu palju sellist aega nagu kvaliteetaega koos veeta. /.../ see ootus, et tahaks, et ta võtab mõlemat vanemat ja noh, mind ka loomulikult, siis sellise osana, keda ei pea häbenema“*. Isade jaoks on oluline isa ja lapse vaheline side, mida iseloomustab avatus, aktiivsus ja toetus. Nende arvamused peegeldavad nende siirast armastust ja hoolivust oma laste suhtes. Samal ajal nad ka teadvustavad endale, et aktiivne isaks olemine nõuab pingutusi.

Kui isa pole tundnud toetust oma isalt, siis seda enam püüab ta seda pakkuda oma lastele. Rauno: *„Me lapsed, vanemad lapsed, tüdruk on siis [5 aasta pärast] peaaegu juba täisealine. Loodan, et ikka saan temaga sama vabalt suhelda nagu praegu. Ja suurem poiss äkki on minuga koos siis rohkem, aitab tööd teha, talle hetkel küll meeldib minuga koos nokitseda. Ja siis jah, ma loodan ikka igati toeks, abiks olla. Ja ma loodan, et nad jäävad, et meie suhtlus jääb selliseks, nagu on siiaani olnud. Et nad ei peaks varjama minu eest midagi, on avatud ja mina nende ees“*. Rauno peab samuti oluliseks siirast ja avatud suhet oma lastega ja loodab, et tulevikus on nad lastega sama lähedased nagu nad on seda hetkel. Lisaks märgib Rauno oma vastuses ära töö tegemise, mis võib tuleneda ka tema lapsepõlvest, sest töötegmine koos isaga oli see vähene aeg, kui nad said koostegutseda, aga mis ühtlasi näitab ka, et isalt isale pärandatud töökus on see, mida soovitakse ka oma lastele edasi anda.

Uurimuses osalenud isade jutust võis ühtlasi välja lugeda, et ka isa-lapse suhetes tuleb ette raskusi, aga oluline on nendest raskustest koos läbi rääkimise üle saada. Ruuben: „*Praegu on, et noh, hea küll me vahepeal jah vaidlema on ju, et noh, see on paratamatu. Ega alati ei ole kõik nii harmooniline.../.../ ma tahaks loota, et see minu osa, no lapse elus oleks jätkuvalt niisugune suur ja nagu toetav, et ma ikkagi saan ka lapsega rääkida ka halbu asju ja et ta julgeks ikkagi ka nagu minuga rääkida*“. Antud isa loost peegeldub ka lootus olla vajalik ja vajatud lapsevanem tulevikus, mis näitab isa soovi osaleda ma lapse elus ka tulevikus. Sarnaselt Raunoga, peegeldub ka Ruubeni loost, et olulisel kohal on isa ja lapse vastastik avatud suhe.

Isad enda elukogemustele toetudes teavad, et ka lastel on ealiste iseärasuste tõttu vahel keeruline oma tundeid väljendada ja soovivad kindlasti nendel perioodidel oma lastele olemas olla. Ruuben: „*Et see üksijäämise tunne või see on nagu tegelikult nagu väga hirmus ja paha tunne. Et kui ta saab näiteks seitsmeteist, kaheksateist ja mõtleb, et ma ei tea mingil perioodil, kui mul oli väga raske ja tegelikult keegi nagu huvi tundnud, et see oleks kõige hullem variant, mis saaks nagu üldse olla. Et ega see noorus ja tiineka aeg nagu väga keeruline. Ja tahaks ju alati ikkagi nagu toeks ja abiks olla. Ja ma siiralt loodan, et ma suudan seda kõike teha ja seda mäletab mind sellisena*“. Isa vastus peegeldab valmisolekut ja suurt hoolivust oma lapse suhtes ka siis, kui ette tulevad probleemsemad olukorrad. Puberteedieas, kui laps kogeb erinevaid muutuseid mitmel tasemel, on mõistlik ja toetav isa kindlasti väga oluline.

Mart arvas, et hetke olukorraga võrreldes sarnane isa-lapse suhe kestab murdeeani, kui on lapse arengus ealistest iseärasustest tingitud esimene murdepunkt, mida tuleb aktsepteerida. Mart: „*Et ma arvan, et see murdepunkt on seal kaksteist, kolmeteist ja siis kaheksateist, üheksateist eluaastat, et esimene murdepunkt selle jaoks, et laps nagu ise tahab seal murda ja see teine murdepunkte siis lapsevanem juba tahab ära murda, et ma ei usu, et see roll nagu muutub kuni sinna kümnenda üheteistkümnenda eluaastani, et toeks peab oleme kõigil nendel hetkedel*“. Mardil on esimesest kooselust kaks täiskasvanud last ja tema pidev analüüsiv mõtlemine näitab, et ta tahab ja oskab olla valmis eesolevateks muutusteks, võimalik, et tuginedes oma varasematele kogemustele, mida ta võibolla on teinud enda meelest valesti vanemate lastega suhete hoidmisel. Kõik see omakorda näitab, et isaks olemine on pidev enesearendamine, teadvelolemine ja olukordade analüüsimine.

Meelis arvas, et suuri muutuseid tulevikus ees pole, peale selle, et lapsed lähevad kooli. Meelis: „*Ma ei kujuta ette, seal ei saa nagu midagi muutuda väga saab, või et kooli lähevad küll, et, iseenesest võib see ka nagu tore olla, et saab ise ka natuke targemaks jälle. Aga ma siiski arvan,*

et ema tegeleb siis õhtuti nendega rohkem kui mina. Aga kindlasti siis on juba see, et nad on vanemad ja nendega rohkem saab tegeleda ja ma arvan, et pigem on, saab just rohkem, hakata nagu asju koos tegema“. Tema lugu tõlgendades tuleb välja, et ta ei taha tulevikus enda peale võtta laste õpetamist ja suunamist kasvatusalaselt, mis ehk näitab, et keerulisem osa lastekasvatamises ja laste kooliga kaasnev kohustus jääb ema kanda, mis jälle viitab ka ühiskonnas eksisteerivale diskursusele „isa kui meelelahutaja“. Sarnasele tulemuseni jõudsid Portugalis tehtud uurimusega ka Monteiro, Fernandes, Torres ja Santos (2017), kus autorid tõid välja, et isad on emadega võrreldes vähem seotud laste õpetamisega ja pigem eelistavad lõbusamaid ajaveetmise mooduseid.

Isad laste kasvatamise kõrval väärtustavad kõrgelt ka suhet oma naisega. Jaan näiteks tõstis seoses tulevikuga esile pigem suhte oma elukaaslasega ja loodab, et nad on aastatega ennast veel rohkem tundma õppinud ja sügavamas suhtes. Jaan: *„Kui meil õnnestub niimoodi koos lapsi kasvatada ja nii edasi siis see suhe on ikka veel sügavam ja võimsam, sest aastatega ju me suhteliselt juurdume üksteisega. Sest nii nagu ma praegu jätkame, nii ta on ka kümne aasta pärast kahekümne aasta pärast“.* Lapsevanemate vahelised suhted ja koostöö mõjutavad kõvasti suhteid laste ja vanemate vahel. Jaani jutust justkui peegelduks rahulolu antud hetkega elus ja tulevikku vaadates ta loodab, et see ka nii jääks. Kui lapsed näevad, et vanemate vahel valitseb vastastikune sünergia, lapsevanemad saavad koos toimides jagu erinevates probleemidest, siis see kindlasti annab ka lapsele hea mälestuse ja eeskuju lapsepõlvest.

3.4.2 Isa ootused laste mälestustele neist endist

Uurimuses osalenud isad soovivad, et tulevikus laste mälestused neist kui isadest võiksid olla positiivsed ja et lastel oleks meeles, et nad olid lapsepõlves toetatud ja hoitud. Raul: *„Head asjad võiks meeles olla, neid mäletada. Nad võiksid ikkagi, et mäletada seda, et oma isaga sai kõigest rääkida ja kui oli raske sai nagu tuge“.* See näitab taas, et isad peavad oluliseks olla lapsele olemas igal hetkel.

Uurimuses osalenud isade vastustest küsimusele „mida lapsed võiksid oma lapsepõlvele mõeldes isast mäletada?“ võis välja lugeda, et nende lapsed võiksid mäletada tulevikus seda, mida nemad oma lapspõlves tunda ei saanud. Rauno: *„Mis ma tahan öelda, et nad mäletaks mind kui head isa, kes jagas ja toetas neid, jagas häid õpetussõnu. Et nad suudavad ja tahavad mind ikka mäletada, kui head isa, kes oli tõesti olemas“.* Rauno tundis lapsepõlves puudust isa poolsest toetusest ja soovib, et tema lapsed kindlasti tulevikus mäletaksid isa toetust ja olemasolu. Antud tõlgendusest

on tunda ka diskursust „lapsepõlve isafiguuride mõju isaks olemisele“, mille järgi isad võrdlevad ennast pidevalt oma isadega ja püüavad ennast nendega vastandada. Ka Guzzo (2011) ja Robb (2003) mõlemad töid oma uurimiste põhjal välja, et isa eeskuju puudumine mehe elus võib mõjutada isa identiteedi kujunemist positiivses suunas, st isad tahavad pakkuda oma lastele seda, mida nemad lapsepõlves oma isadelt ei saanud.

Ka Mart soovis, et tema lapsed tulevikus lapsepõlvele mõeldes mäletaksid isa lähedust, sest ta ise tundis sellest lapsepõlves puudust. Mart: *„Lähedus tõenäoliselt, selles mõttes, et see on see, mis minu enda elukogemuse pealt, et lähedus on nagu minu arust see kõige olulisem. /.../ see kõige-kõige lihtsam asi, et et lähedus ema isa vahel, mis on hästi oluline, et laps näeks seda ja, ja läheduse turvalisus nii-öelda lapse ja lapsevanema vahel, et see on nagu ma arvan, kõige-kõige olulisem asi, mis lapsed võiks tulevikus mäletada. Võimalik, et just lapsepõlves läheduse puudumisest tulenevalt püüab Mart olla oma lastega ja elukaaslasega võimalikult lähedane, kus tunnete näitamine ja kallistuste jagamine on loomulik osa elust.*

Samuti töid antud isad välja, et lapsed võiksid lapsepõlvele mõeldes tunda tänulikkust. Karl: *„Tänulikkus on see tunne, et ollakse tegelikult tänulik, et on saanud kasvada just nii, nagu nagu tol hetkel oli võimalik vanematel pakkuda. Meelis lisas: „Ma loodan, et hindavad seda kuskil kolmas maja ostmist. Et mõnevõrra teeb see keerulisemaks linnas käimise, aga meil on ikkagi hästi palju ruumi, et kodus on palli mängida./.../ et võib-olla seda mäletaksid, et saime koos meisterdatud ja näiteks isegi onni tehtud ja kõik sellised asjad. Et sellistest asjadest rõõmu tunda“.* Rothenberg jt (2017) töid oma tehtud uuringu põhjal välja, et tänulikkuse tunne on seotud optimistliku eluviisiga, mis soodustab positiivsete nüansside nägemist elus. Rothenberg jt (2017) arvates usklikud vanemad võiksid suurema tõenäosusega rõhutada tänu vajalikkust oma lastele, sest tänu mängib paljudes religioossetes teoloogiates kesksel rolli. Minu uurimuses osalenud isade vastused peegeldavad tehtud pingutusi pere nimel ja isad loodavad, et lapsed tulevikus oskaksid hinnata nende tehtud pingutusi ja valikuid. Võimalik, et ka isad ise on tänulikud oma vanematele lapsepõlve eest, mida nad suutsid neile pakkuda ja see võib olla ka üheks põhjuseks, miks nad seda ka oma lastelt ootavad. Samas isade tänulikus oma isade suhtes antud intervjuude põhjal oluliselt ei eristunud.

Lisaks eelpool välja toodule soovisid isad, et nende lapsed mäletaksid ka kindlustunnet ja turvatunnet, mis näitab, et isad soovivad luua oma lastele turvalist keskkonda, mis hõlmab endas mitte ainult materiaalsel kindlustunnet, vaid ka emotsionaalset tuge. Karl: *„Ma loodan, et ta*

mäletab seda, et me olime kogu aeg olemas ja ei olnud probleeme, millest ei saanud üle. Et, et isegi kui, kui on muidugi kurb ja raske, siis ikkagi ükski asi ei ole lõplik, selline positiivsust ja kindlameelsust nagu tuleviku osas. Aga ma arvan, et ka teadmine, et on sooja tunde kasvatatud ja toetatud alati“. Sarnasele tulemusele jõudis ka Smit (2002) Lõuna-Aafrikas tehtud uuringu põhjal, kus „uus“ mees ei identifitseeri ennast üksnes ainult pere toitjana, vaid ka rohkem aktiivse lapsehoidjana. Autor toob ka välja, et aktiivne isa ei kajastu üksnes lapse mängukaaslasena, vaid mehed teevad ka nii öelda suuremat emotsionaalset tööd lastega.

Keegi uurimuses osalenud isadest ei soovinud, et lapsed mäletaksid seda, et isad said lapsepõlves neile kõike materiaalselt võimaldada, vaid nad loodavad, et lapsed mäletaksid positiivseid emotsioone ja seda, et neid on toetatud ja hoitud. Ühtlasi minu uurimuses osalenud isade vastused peegeldavad ühiskonnas eksisteerivad diskursusi nagu „isa kui turvatunde pakkuja“ ja „isa kui aktiivselt lapse elus osalev lapsevanem“. Siit võib järeldada, et isad peavad oma kohustuseks pakkuda perele turvatunnet, mis tõenäoliselt tuleneb ka mehelikkusest, mille järgi mehed peavad ennast tugevateks ja kaitsvateks figuurideks. Erinevalt uurimuses osalenud isade isadest, on tänapäeva isade pingutused rohkem suunatud emotsionaalsele toetusele, nad tõesti tahavad oma lapsi mõista, kuulata ja nõustada, st isad pingutavad laste heaolu nimel.

KOKKUVÕTE

Magistritöö „Lapsega tegelemine ei tee mind vähem mehelikuks“ ehk isade tõlgendused oma rollist laste kasvatamisel“ eesmärgiks oli mõista kahe lapsevanemaga perede isade tõlgendusi lapsevanemaks olemisest. Magistritöö annab ülevaate seitsme isa tõlgendustest, nende kogemustest ja kohustustest lapsevanemana, nende kogemustest oma isadega ja selle mõjust isaksolemisele ning isade tuleviku vaadetest. Seitsmest isast kolm on viibinud lapsehoolduspuhkusel.

Uurimuse raamistikuks on sotsiaalne konstruksionism. See lähenemine ei taotle seaduspärade avastamist, vaid uurib, kuidas toimub konstrueerimise protsess ja selle mõistmine. Antud uurimuse käigus püüangi mõista ja tõlgendada isade kogemusi lapsevanemana ja saada aru, kuidas isad ise ennast isadena konstrueerivad. Samuti annan teoreetilises osas ülevaate tänapäeva perekonnast, isaidentiteedi kujunemisest, mehelikkuse mõjust lapse kasvatamisele, isadust puudutavatest diskursustest ja Eesti perepoliitikast. See annab ettekujutuse tänapäeva isa rollist meie ühiskonnas ja ühiskonnas esinevatest hoiakutest ning suhtumisest isadesse ja isadusse.

Uurimuse andmestiku kogumisel rakendasin kvalitatiivset uurimismeetodit. Uurimuses osalenud seitsme isaga viisin läbi poolstruktureeritud intervjuud 2020. aasta jaanuari keskpaigast kuni veebruari keskpaigani.

Uurimistulemustest lähtudes võib järeldada, et uurimuses osalenud isad on enamasti aktiivsed lapse elus osalevad lapsevanemad. Ühtlasi peavad isad ennast laste turva -ja kindlustunde tagajateks, aga seda mitte enam ainult materiaalses, vaid ka emotsionaalses mõttes. Uurimistulemustest tuli välja, et lapsega tegelemine teeb uurimuses osalejate arvamusel mehe mehelikumaks ja emotsionaalsemaks. Ka Crespi ja Ruspini (2015) tõid oma uurimuse põhjal välja, et viimaste aastakümnete isad on rohkem hoolivamad ja osalevad aktiivsemalt lastekasvatamises. Samuti võib uurimistulemustest järeldada, et isad kohati eelistavad lastega mürada ja mängida, tegeleda söögitegemise ja koristamisega ning laste õpetamine ja kasvatamine on pigem emade kohus. Sarnaste tulemusteni jõudsid ka Sunderland (2000), Gregory ja Milner (2011) kui ka Thunstedt (2017), kes tõid erinevate uuringute põhjal välja, et isasid peetakse emade abistajateks või pigem meelelahutajateks. Samas ka söögitegemine on tegelikult üks osa laste eest hoolitsemises. Ühtlasi kui vaadata isa kui meelelahutajat, millesse pigem suhtutakse kriitiliselt, siis minu uurimuses osalenud isade lugudest võib justkui välja lugeda, et mänguliselt tegus isa

ongi üks oluline osa isaksolemise juures ja seda nii lapse kui ka isa vaatenurgast – retrospektiivselt rääkisid isad enda kui endiste laste vaadetest oma isaga koos tegutsemisele. Oluline osa siinkohal on koostegutsemisel – ei ole vahet, kas aega veedetakse koos mängides, rattaga sõites või süüa tehes, vaid oluline on isa tahe olla ja tegutseda koos oma lapsega. Koostegutsemine on midagi, mida uurimuses osalenud isad peavad isaksolemise juures oluliseks ja ühtlasi mäletavad nad seda ka oma isaga koosolemise. Isad rõhutasid küll ka bioloogilistest iseärasustest tulenevaid erinevusi (nt rinnaga toitmise), mis teeb teatud eluperioodil emadest justkui olulisema lapsevanema, aga see aspekt ei pannud isasid tundma vähem tähtsamate lapsevanemadena, vaid nad püüdsid seda korvata mingil muul sobival moel, mis taaskord näitab, et isad tahavad osaleda lapsevanemadena lapse eest hoolitsemises. Üldiselt rääkisid uurimuses osalenud isad oma lastest suure pühendumuse ja armastusega. Isad väärtustasid kõrgelt koosveedetud aega lastega. Kõige silmatorkavam märksõnana jäi isade lugudest kõlama pidev kohalolu oma laste jaoks, mis näitab, et isade jaoks on oluline olla oma lastele olemas, toetada neid nii emotsionaalselt kui ka füüsiliselt.

Tulemuste kohaselt peavad uurimuses osalenud isad ennast emadega võrreldes konkreetsemateks ja pigem sõnalisteks nõuandjateks, kes kannavad peres ka distsiplineerija rolli ning isad peavad emasid pigem hellemateks, kes jagavad rohkem füüsilist lähedust. Tuginedes isade arvamusele, pole üks lapsevanem teisest parem, vaid tänu oma erinevatele rollidele saavad lapsevanemad laste kasvatamise protsessis üksteist täiustada. Kui võrrelda uurimuses osalenud isade tõlgenduste põhjal isasid nende endi isadega, siis peavad uurimuses osalenud isad ennast siiski leebemateks ja emotsionaalsemateks. Uurimuses osalenud isad austavad oma isasid, aga tõid ühtlasi ka välja, et nende isad oli karmid ja isa-poja suhtes puudus toetus ja lähedus. Tulemused näitasid, et isad tahavad oma lastele pakkuda seda, mida nemad oma isadelt lapsepõlves ei kogenud ehk pakkuda oma lastele rohkem lähedust ja toetust. Ühtlasi tuleb ka ära märkida, et uurimuses osalenud isad ju tegelikult räägivad levinud diskursustest (nt distsiplineerija), aga nad annavad sellele justkui ka uue sisu, selle kõrval on ühtlasi olulisel kohal ka lapse elus osalemine, pidev kohalolu, toetus ja lähedus.

Isad rääkisid, et nad tunnevad, et Eesti riigi perepoliitika toetab isa ja lapse suhet. Isad kiitsid pikka tasustatud lapsehoolduspuhkuse perioodi ja seda, et nii emal kui ka isal on võrdne võimalus jääda lapsehoolduspuhkusele. Samuti tõstsid isad esile isapuhkust ja selle väärtust.

Väga huvitav oli tõlgendada isade vaateid isaksolemisest ja laste kasvatamisest, aga tasakaaluks sellele tuleks kuulata ka emasid ja nende tõlgendusi isade rollist, osalusest ja panusest laste

kasvatamises. Samuti kerkis intervjuude käigus esile üksikisade teema, mis on samuti üks valdkond, mis vajaks suuremat tähelepanu ja toetamist.

Oluline on mõista, et lapsel on kaks vanemat ja sellest tulenevalt jaguneb ka laste eest vastutamine võrdselt kahe vanema vahel. Lapse jaoks on olulised mõlemad vanemad ja ühtlasi on nii emale kui ka isale oluline olla osa oma lapse elust. Uurimistulemustest saab järeldada, et „uued isad“ on oma lastele olemas, nad osalevad aktiivselt nende kasvatamises ja hooldamises ning seeläbi annavad ka uued tähendused isadust puudutavatele diskursustele. Omakorda on isa aktiivne osalemine lapse elus ka ilmselge märk uuest tekkinud mehelikkusest ja ka võrdsest osalemisest laste kasvatamises.

KASUTATUD KIRJANDUS

Adamson, K., Basley, K. (2013). Parents' Fathering Identity Standards and Later Father Involvement. *Journal of Family Issues* 2016, 37(2), 221-244. DOI: 10.1177/0192513X13514407

Alumäe, T., Tilk, O., Asadullah. (2018). "Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech" *Baltic HLT 2018*.

Anderson, E. (2009). Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities. Abingdon: Taylor & Francis.

Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K., Aaben, L. (2018). *Lapse õiguste ja vanemluse uuring*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Brandth, B., Kvande, E. (2016). Masculinity and Fathering Alone during Parental Leave. *Men and Masculinities* 2018, 21(1), 72-90. DOI: 10.1177/1097184X16652659

Burgess, A. (2000). Isa rolli muutumin. Tallinn: Varrak.

Burke, P. J., Stets, J. E. (2009). Identities and Their Operation. *Identity theory*. New York: Oxford University Press.

Burr, V. (2003). Social Constructionism. Second Edition. New-York: Routledge.

Crespi, I., Ruspini, E. (2015). Transition to fatherhood: New perspectives in the global context of changing men's identities. *International Review of Sociology*, 353-358. <https://doi.org/10.1080/03906701.2015.1078529>

Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutus. (2012). *Soosterotüübid varjavad individuaalse ja piiravad valikuvabadust*. Tallinn http://www.haridusjasugu.ee/wp-content/uploads/enu_soostereotuubid_A55mmbleedi-kinnitatud.pdf (27.03.2020)

Ein, M. (2016). *Isa tähtsus laste kasvatamisel Eestis sotsiaaltöötajate käsitustes*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Flick, U. (2006). *An introduction to qualitative research*. London: Sage.

Gregory, A., Milner, S. (2011). What is “New” about Fatherhood?: The Social Construction of Fatherhood in France and the UK. *Men and Masculinities*, 14(5), 588-606. DOI: 10.1177/1097184X11412940

Goodwin, R. (2009). Gender roles and the role of father. *Changing Relations: Achieving Intimacy in a Time of Social Transition*, 126 -132. United States of America: Cambridge University.

Guzzo, B.K. (2011). New fathers experiences with their own fathers and attitudes toward fathering. *Fathering*, 2011, 9(3), 268–290. doi:10.3149/fth.0903.268.

Hayes, N. (2002). Hoiakud. *Sotsiaalsühholoogia alused*, 91-99. Tallinn: Külim Kirjastus.

Hein, E. (2017). *Lastekaitsetöötajate tõlgendused hindamisel lapsevanemaks olemisest*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Isapuhkus. (i.a). Sotsiaalministeerium. <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/perehuvitiste-liigid/lisapuhkepaevad-isale-puudega-lapse-vanemale-ja-lapse-rinnaga> (25.03.2020)

Juurikas, R. (2016). Kuulamine kui oskus. <https://www.ttkk.ee/blogi/kuulamine-kui-oskus> (28.03.2020)

Kagadze, M., Kraav, I., Kullasepp, K. (2007). Muistest perest tänapäeva perekonnani. *Perekonnaõpetus*, 20-33. Tallinn: Koolibri Kirjastus.

Kalmus V., Linno, M., Masso, A. (2015). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpipaas. <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Kapsta, K. (2009). *Kui raseduse ja lapse sünniga seotud ootused ei vasta tegelikkusele*. Sotsiaaltöö, 3, 35-36.

Karu, M., Turk, P., Suvi, H., Biin, H. (2012). Lapse õiguste ja vanemluse monitooring täiskasvanud elanikkonna küsitlus. *Poliitikauuringute Keskus Praxis*. Tallinn.

Kuritegevus Eestis 2019. (i.a). Perevägivald ja ahistamine. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/perevagivald-ja-ahistamine.html> (20.04.2020)

Kutsar, D. (2007). Mees ja perekond: isadus. D. Kutsar (toim.), *Mees sotsiaaluuringu subjektina*, 51 - 53. Tallinn: Sotsiaalministeerium.

Kutsar, D. (2018). Towards shared parenting and active labour market participation: Action plan of the Estonian Government for the years 2016-2022. *Instruments to foster longterm paternal involvement in family work*. The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality. European Commission.

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Sulesepp.

Lapsed ja pered. (i.a). Sotsiaalministeerium. <https://www.sm.ee/et/lapsed-ja-pered> (28.03.2020)

Laste ja perede arengukava 2012-2020. (2011). Sotsiaalministeerium. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/laste_ja_perede_arengukava_2012_-_2020.pdf (02.03.2020)

Lastekaitseadus. (RT I, 06.12.2014, 1)

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. (2014). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Linno, M. (2012). Eriala esitlemine lastekaitsetöötajate lugudes laste vastu suunatud vägivallast. *Narratiivne lähenemine sotsiaaltööuurimuses. Laste väärkohtlemise lood*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Monteiro, L., Fernande, M., Torres, N., Santos, C. (2017). Father's involvement and parenting styles in Portuguese families: The role of education and working hours. *Análise Psicológica*, 35, 4. Lissabon. <http://dx.doi.org/10.14417/ap.1451>

Neece, G. L., Green, S. A., Baker, P. L. (2016). Parenting Stress and Child Behavior Problems: A Transactional Relationship Across Time. *Am J Intellect Dev Disabil*, 117(1), 48-66. doi:10.1352/1944-7558-117.1.48.

Neuman, W.L. (2006). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Toronto: Pearson.

Pent, R. (2016). *Isaksolemise pärand: lapsehoolduspuhkusel olevate isade perspektiiv*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Perehüvitiste lühiülevaade. (i.a). Sotsiaalministeerium. <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/perehuvitiste-luhiulevaade> (03.11.2019)

Perekonnaseadus. (RT I, 09.05.2017, 29)

Peretoetuste, teenuste ja vanemapuhkuste roheline raamat. (2015). Sotsiaalministeerium. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Perehuvitised/peretoetuste_teenuste_ja_vanemapuhkuste_roheline_raamat_2015.pdf (12.01.2020)

Puhkuseseadus. (RT I 2001, 42, 233)

Reder, P; Duncan, S; Lucey, C. (2003). *Studies in the Assessment of Parenting*. New York: Brunner- Routledge.

Robb, M. (2003). Men talking about fatherhood: Discourse and identities. *Communication, Relationships and Care: A Reader*, 121-130. London: Routledge.

Rothenberg, W. A., Hussong, A. M., Langley, H. A., Egerton, G., Halberstadt, A., Coffman, J., Mokrova, I., Costanzo, P. R. (2017). Grateful parents raising grateful children: Niche selection and the socialization of child gratitude. *Applied Developmental Science*, 21 (2), 106-120. United Kingdom: Taylor & Francis. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1080/10888691.2016.1175945>

Rubin, A., Babbie, E. (2007). Qualitative Data Analysis. *Essential Research Methods for Social Work*, 288-299. United States of America: Thomson Brooks/Cole.

Schwalbe, M. L., Wolkomir M. (2002). Interviewing men. Teoses J. Gubrium, J. Holstein (toim.) *Handbook of Interview Research. Context & Method*, 203-219. Thousand Oaks: Sage Publications.

Selg, M. (2012). Sotsiaaltöö konteksti kujundavad diskursused. *Narratiivne lähenemine sotsiaaltööuurimuses. Laste väärkohtlemise lood*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Smit, R. (2002). The Changing Role of the Husband/Father in the Dual-Earner Families in South Africa. *Journal of Comparative Family Studies*, 33, 401-415. DOI: 10.3138/jcfs.33.3.401

Soolise võrdõiguslikkuse monitooring. (2016). Turu-uuringute AS. Sotsiaalministeerium https://enut.ee/files/soolise_vordoiguslikkuse_monitooringu_raport_2016.pdf

Stets, J, Serpe, R.T., (2013). Identity Theory. Toim, DeLamater, J., Ward, A. *Handbook of Social Psychology. Handbooks of sociology and Social Research*, 31-60. Springer: Dordrecht. DOI: 10.1007/978-94-007-6772-0_2

Strömple, J. (2007). Meesuuringutes kasutatavad uurimismeetodid. D. Kutsar (Toim). *Mees sotsiaaluuringu subjektina*, 21-37. Tallinn: Sotsiaalministeerium.

Strömple, J. (2012). Sotsiaalse teglikkuse konstrueeritud iseloom ja interpreteeriv sotsiaalteadus. *Narratiivne lähenemine sotsiaaltööuurimuses. Laste väärkohtlemise lood*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Sunderland, J. (2000). Baby entertainer, bumbling assistant and line manager: discourses of fatherhood in parentcraft texts. *Discourse & Society*, 11 (2), 249-274 . London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

Suwada, K., Plantin, L. (2014). On Fatherhood, Masculinities, and Family Policies in Poland and Sweden—a Comparative Study. *Polish Sociological Review*, 188, 509-524.

<http://eds.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ut.ee/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=c9b75ba7-9491-4951-aea0-5ace82bcb25d%40sdc-v-sessmgr01> (05.02.2020)

Sööt, M., Saarma, I. (1994). Pereks kasvamine. Tallinn.

Thunstedt, C. (2017). Masculinities and Fatherhood in Parenting Discourses. *An Ethnographic Content Analysis of Polish Childcare Magazines for Fathers*. Stockholms: Sociologiska Institutionen.

<https://pdfs.semanticscholar.org/acfa/5da21596eab9edb1f54c6b313e7e59ded25c.pdf>
(17.03.2020)

Trummal, A. (2017). 2–12-aastaste laste vanemate tajutud kompetentsus ja käitumisraskuste esinemine lastel. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Vanemahüvitis. (2020). Sotsiaalministeerium. <https://www.sm.ee/et/vanemahuvitis> (25.03.2020)

Vanemapuhkused. (i.a). Sotsiaalministeerium. <https://www.sm.ee/et/vanemapuhkused>
(7.04.2020)

Webster, R. S., (2005). Personal identity: moving beyond essence. *International Journal of Children's Spirituality*, 10(1), 5-16. DOI: 10.1080/13644360500039162

LISA 1 - INTERVJUUKAVA

1. Soojenduseks...

- Enda tutvustamine, miks antud uurimus vajalik jms
- Rääkige palun oma perekonnast, kes teie perekonna moodustavad?

2. Isa roll lapsevanemana

- Milline on teie arvates hea lapsevanem?
- Milline on hea isa?
- Milline on halb isa?
- Kui mõtlete oma lapsepõlve peale, milline oli teie isa?
- Mida on teie isa teile isaksolemise juures õpetanud?
- Mis on teie kui isa kohustusteks ja ülesanneteks?

Vajadusel:

Kuidas on tööülesanded jaotatud teie ja teie abikaasa/elukaaslase vahel?

- Kas Teie arvates isa roll erineb ema rollist? Kuidas?
- Mida teeb teie peres ema ja mida teeb isa?
- Kui palju Te veedate aega koos lapsega/lastega?
- Kuidas Te veedate aega oma lapsega/lastega?

3. Töö ja isaks olemise ühildamine

- Millised muutused lapse sünni Teie ellu tõi?

Vajadusel:

Millised olid muutused pereelus?

Millised olid muutused tööelus?

Kas Teie suhted abikaasa/elukaaslasega muutusid?

- Oletame, et teie laps jääb haigeks – mismoodi olete peres korraldanud haige lapse hooldamise?

4. Ühiskonna poolne toetus

- Kuidas suhtub Teie tööandja olukorda, kui peate haige lapsega koju jääma?

- Kuidas üldiselt suhtutakse isadesse, kuivõrd toetatakse isa ja lapse koosolemist?
- Kas Te olete viibinud/viibite lapsehoolduspuhkusel?
 - Kui ei, siis miks te pole soovinud jääda lapsehoolduspuhkusele?
 - Kui jah, miks Te otsustasite jääda lapsehoolduspuhkusele?
 - Kuidas suhtus tööandja Teie otsusesse, kui otsustasite jääda lapsehoolduspuhkusele ?
 - Kuidas suhtusid lähedased ja sõbrad Teie otsusesse, kui otsustasite jääda lapsehoolduspuhkusele?
- Kui Teie laps käib lasteaias, siis kuidas suhtuvad haridusasutuse töötajad lapsevanematesse?

Vajadusel:

Kellele helistatakse, kui midagi on juhtunud (nt laps haigestunud)?
 Kas koosolekutele kutsutakse mõlemad lapsevanemad?
 Kas infot lapse kohta jagatakse mõlemale lapsevanemale?

- Mis Te arvate, kas isaks olemine on samaväärne emaks olemisega?
- Mis Te arvate, millisena näeb ühiskond head isa?
- Kas ja kui mehelikuks peetakse lapsega tegelemist ja lapsega koos olemist?

5. Isad 5 aasta pärast.

- Mis Te arvate, millisena Te näete oma rolli perekonnas 5 aasta pärast? Kas ja kuidas see on teie arvates muutunud?
- Mis vajaks muutmist meie ühiskonnas seoses laste kasvatamisega?
- Mida Te soovite, et teie lapsed teist mäletaksid?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina,

Inga Haabma

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

“Lapsega tegelemine ei tee mind vähem mehelikuks” – isade tõlgendused oma rollist laste kasvatamisel

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____ Merle Linno

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Inga Haabma

25.05.2020